

ΛΕΛΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΕΤΑΞΑ

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΤΗΣ ΟΜΗΡΙΑΣ ΜΟΥ
1944 - 1945

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΑΘΗΝΑΙ 1989

11 Δεκεμβρίου 1944 - 29 Ἰανουαρίου 1945

Ἐνα μῆνα καὶ εἴκοσι ἡμέρες διήρκτησε. Ἄφικτις εἰς Ἀθήνασ τὴν 30 Ἰανουαρίου, ὁδὸς Βαλαωρίτου 8, συναντηθήκαμε μὲ τὸν Εὐγένιο, Νανά, Ντίτα καὶ Ἰωάννα, φιλοξενοῦμενοι ἀπὸ τὴν κόρη μου Λουκία Μεταξᾶ.

ΚΗΦΙΣΙΑ - ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ

Τὴν νύκτα τῆσ 11ησ Δεκεμβρίου αἰσθάνθηκα ἄρκετὰ κρυωμένη καὶ εἶχα ἔλαφρὸ πυρετό. Ἡ κόρη μου Νανά μου ἔρριξε βεντοῦζεσ καὶ ἔπεσα πολὺ ἔνωρισ εἰσ τὸ κρεβθᾶτι. Ἐπῆρα δυὸ ἀσπιρίνεσ καὶ ἄρχισα νὰ κοιμοῦμαι βαθύτατα.

Κατὰ τὰσ 12.30' μ.μ. ἀντελήφθην ὅτι ἐκτυποῦσαν δυνατὰ μὲ γροθιᾶσ τὴν ἐξώθυρα τῆσ ἀνατολικῆσ εἰσόδου τοῦ σπιτιοῦ. Ἀμέσωσ αἰσθάνθηκα, ὅτι κάτι κακὸ θὰ μοῦ συνέβαινε μετὰ τὰ γεγονότα καὶ τίσ φῆμεσ τῶν τελευταίων ἡμερῶν. Πετάχθηκα ἀπὸ τὸ κρεβθᾶτι ἐφόρεσα τὴν ρόμπα μου καὶ ἐπροχώρησα ἔωσ τὴν σκάλα τοῦ ἐπάνω πατώματος καὶ ἐφώναξα στοὺσ θορυβοῦντασ:

—Τί συμβαίνει; Γιατί κτυπᾶτε;

—Ἀνοιξτε γρήγορα, μοῦ φωνάζουν, εἰδεμὴ θὰ σπάσουμε τὴν πόρτα.

—Ἀμέσωσ! τοὺσ ἀπήντησα καὶ ἀνέβηκα τρέχουσα, ἔωσ τὸ δεῦτερο πάτωμα. Ἡῦρα τὴν πόρτα κλει-

δωμένη και ἄρχισα νὰ κτυπῶ δυνατά. Ὁ Εὐγένιος και ἡ Νανά, οἱ ὁποῖοι τότε ἐκοιμῶντο ἄνωθεν τοῦ δωματίου μου, ἐξύπνησαν ἀποτόμως, μοῦ ἄνοιξαν και ἄκουσαν τοὺς κτύπους ποὺ ἐξακολουθοῦσαν. Ὁ Εὐγένιος τότε σκύθει ἀπὸ τὸ παράθυρο και τοὺς ἐρωτᾷ τί ζητοῦν.

—Τὴν Μεταξᾶ! φωνάζουν.

—Μά, τέτοια ὦρα, μπρὲ παιδιά. Δὲν σέβεσθε λιγάκι;

—Νὰ κατεβῆ γρήγορα, εἰδεμὴ θὰ σπάσουμε τὴν πόρτα. Ὁ Εὐγένιος τότε, ὁ ὁποῖος βαστοῦσε τὸ πιστόλι του ἠθέλησε νὰ πυροβολήσῃ, ἀλλὰ τοῦ κράτησα τὸ χέρι, τὸν παραμέρισα και τοὺς ἐρώτησα τί μὲ θέλουν.

Ἦμουν καταἰδρωμένη ἀπὸ τὴν ἀσπιρίνη, ἀλλὰ ὁ φόβος και ἡ ταραχὴ δὲν μὲ ἄφηναν νὰ αἰσθάνωμαι τὴν κακοδιαθεσίᾳ μου. Μοῦ ἀπήντησαν λοιπὸν νὰ κατεβῶ ἀμέσως και νὰ ἀνοίξω, νὰ ντυθῶ και νὰ τοὺς ἀκολουθήσω.

—Τί μὲ θέλετε; τοὺς ἐπανέλαβα. Μήπως γιὰ ὄμηρο; Ἐγνωρίζαμε ἀπὸ διαδόσεις, ὅτι θὰ ἔπαιρναν ὄμηρους.

—Κατέβα νὰ ἀνοίξης γρήγορα. Ἔσπευσα και τοὺς ἄνοιξα. Μπῆκαν μέσα τότε μὲ προφύλαξι τρεῖς ἐλασίται και μὲ ἐρώτησαν, ποῖοι ἄλλοι ἦσαν μέσα στὸ σπίτι.

—Ἡ κόρη μου, ἀπήντησα, ὁ γαμπρός μου και τὰ δυὸ ἐγγονάκια μου.

—Νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ κόρη σας.

—Δὲν θὰ ἔλθῃ ἡ κόρη μου, τοὺς λέγω, διότι δὲν μποροῦν νὰ μείνουν μόνα δυὸ μικρὰ παιδιὰ.

—Δὲν εἶμεθα κακοῦργοι, ἄς μείνῃ ἕως τὸ πρῶτὸ καὶ τότε ἔρχεται καὶ αὐτή. Ποῖος ἄλλος εἶναι ἐδῶ;

—Σὰς εἶπα, ὁ γαμπρός μου.

—Τότε ἄς ἔλθῃ αὐτός. Ἡ Νανὰ ἐπέμενε νὰ φύγῃ ἐκεῖνη, ἀλλὰ ἐγὼ ἤμουν ἀνένδοτος. Μοῦ εἶπε, ὅτι θὰ πηδήξῃ τὸν τοῖχο τοῦ κήπου, γιὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἄλλους. Τὴν συμβούλευσα νὰ μὴν τὸ κάμῃ διότι θὰ ἐκινδύνευε χειρότερα.

Ἐν τῷ μεταξύ τριγύριζαν καὶ παρατηροῦσαν τὸ σπίτι καὶ ἓνα λουκέτο, πού εἶχα στὸ office.

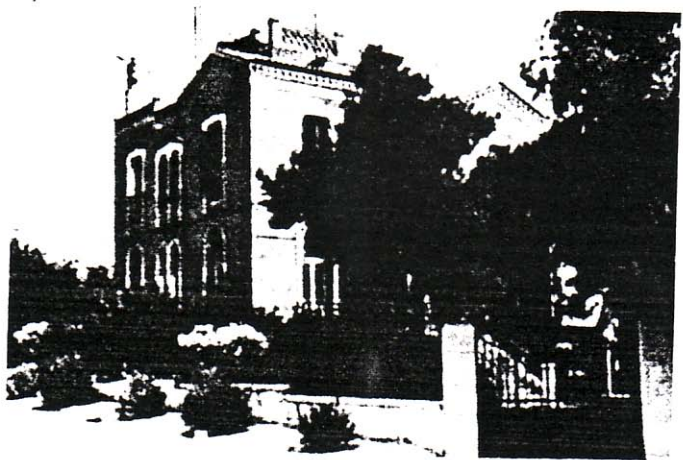
—Θέλετε νὰ σὰς ἀνοιξῶ, τοὺς εἶπα, θὰ σὰς χρησιμεύσῃ νὰ δῆτε πόσα τρόφιμα βρίσκοντα ἐκεῖ μέσα αὐτὴν τὴν στιγμή στὰ μεγάλα σπίτια! Ἐπειδὴ γινότανε λόγος, ὅτι καθήμεθα σὲ δώδεκα δωμάτια, ἀπὸ τὴν γειτονιά πού ἦσαν οἱ περισσότεροὶ κομμουνίζοντες, παρασυρθέντες ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις νὰ τοὺς μοιράσουν τὰς ἐπαύλεις.

—Ντύσου γρήγορα.

—Θὰ ντυθῶ, ἀπήντησα, μείνετε ἤσυχοι. Ἡ μαγείρισά μου, Σπυριδοῦλα Κουτσαντώνη, ἓνας πατρινὸς τύπος, ἡ ὁποία ἔγινε πασίγνωστος εἰς τοὺς γνωρίμους μας, γύριζε γύρω μου ταραγμένη καὶ με βοηθοῦσε νὰ ντυθῶ ζεστά, μοῦ ἔβαλε μέσα στὸ τσαντάκι μου πολλὰ χρήσιμα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐβοήθησαν πολὺ καὶ τοὺς συνομήρους καὶ ἐμέ, ὡς καὶ

Ένα αρκετά μεγάλο καθρέπτη. Έφορεσα τρία ζεύγη κάλτσες, φόρεμα μάλλινο, ζακέττα πλεκτή και έπανωφόρι που είχα πολύ ζεστό με Ιουίτε, γαρνιρισμένο έως κάτω με μπορντούρα, γάντια μάλλινα. Ένα βερετ και μανδήλι από μουσελίνα δεμένο από έπάνω για τὰ αὐτιά μου.

—Γρήγορα, γρήγορα έφώναζαν. Μην άργήεις.

‘Η οίκία του ‘Ιωάννου Μεταξά, εις την οποίαν ειπε το ιστορικόν «ΟΧΙ» την 28ην ‘Οκτωβρίου του 1940 και από την οποίαν ηπήχθη, ως θμηρος υπό των κομμουνιστών ή σύζυγος του την. 11 - 12 - 1944.

—Υπομονή, άπαντούσα, πρέπει να ντυθώ τουλάχιστον. Έμπρός στη σκάλα φίλησα την Νανά, άπεχαιρέτησα την Σπυριδούλα, και έβγήκαμε με τον Εύγένιο.

Ἐμπρὸς στὴν σιδερένια πόρτα τοῦ κήπου μᾶς ἐπιρίμενε αὐτοκίνητο, ἀπὸ τὰ ἀνοικτὰ μὲ κουκούλα καὶ πλαγινά. Ὁ καιρὸς ἦτανε ψυχρὸς καὶ θροχερὸς ἐκείνη τὴν στιγμήν. Μᾶς συνώδευσε ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐλασίτας ἕως τὴν ὁδὸ Μαραθῶνος, στὸ σπίτι Λαμπράκη, ἕνα ἰσόγειο χαμηλό, στὸ βόθος κήπου, ὅπου εἶχε ἐγκατασταθῆ ἡ Πολιτοφυλακὴ τους...

Μπήκαμε σὲ ἕνα μεγάλο χῶλ καὶ μετὰ δεξιὰ σὲ δωματιάκι, ὅπου εὐρήκαμε καὶ πολλοὺς ἤδη γνωστοὺς Κηφισιώτας: Τὸν Δαρίβα, τὸν Σεφέρογλου, Χαριτάτο, Καραγκούνη, Σαχτούρη, τὴν Ἑλλη Γκιόλμαν μὲ τὸ νυχτικὸ της καὶ ἐπανωφόρι, μὲ παντοῦφλες. Μοῦ εἶπον ἐκείνη τὴ στιγμή, ὅτι σὲ ἄλλο δωμάτιο ἦσαν καὶ ἄλλοι καὶ ὁ Ναύαρχος Κριεζῆς, μὲ τὴν κυρίαν καὶ τὴν Ρωξάνη τὴν κόρη τους καὶ ὁ Δήμαρχος Κτενᾶς. Ὁ Πόγγης ἔφθασε μὲ ἄλλους ἀγνώστους μου, ὁ Γουλανδρῆς, Ἡλιόπουλος, Ἀδάμ. Ὁ Πόγγης ἦτανε ἀρκετὰ ταραγμένος καὶ πολὺ σκεπτικὸς. Τὸ ὕφος του μὲ ἐπηρέασε πολὺ.

“Ολοι μαζὺ εἴμαστε τριάντα ἕνας. Γυναῖκες εἴμεθα πέντε. Μιὰ γυναῖκα τοῦ λαοῦ καὶ τὴν Γκιόλμαν, τὶς ἀπέλυσαν στὴν Ἀγία Λεοῦσα. Ἡ Γκιόλμαν φοροῦσε μόνο τὸ νυκτικὸ της, παντόφλες καὶ ἕνα ἐπανωφόρι. Ἐμείναμε ἐκεῖ μέσα περίπου ὡς τὰς τρεῖς τὸ πρωτὶ. Σὲ μιὰ στιγμή ἐφώναξαν ἀπὸ τὸν κατάλογο τὰ ὀνόματά μας. Στὸ ἄκουσμα τοῦ δικοῦ

μου έπλησίασα τὸ γραφεῖο, ὅπου ἐκάθητο ἕνας ἑλασίτης μὲ λυχνάρι μεγάλο ἔμπρός του. Μὲ ἐρώτησε ἂν θρέχη ἔξω, ἐπειδὴ ἐγυάλιζε τὸ ἐπανωφόρι μου, τὸ ὁποῖον εἶχε μιὰ τριχίτσα πού ἔδινε αὐτὴν τὴν ἐντύπωση καὶ τοῦ τὸ ἐξήγησα.

Στὰς τρεῖς λοιπὸν τὸ πρωτὶ μὲ ἀστροφεγγιὰ καὶ δύουσα σελήνη, μὲ ἀρκετὰ τσουχτερὸ κρῦο ἀρχίσαμε τὴν περιοδεία μας.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἤμουν κουρασμένη, μᾶς ἔλεγαν, ὅτι θὰ πηγαίναμε στὸ Ρωσοχώρι, — παρὰ τὴν Σταμάτα, μετὰ τὴν Ἐκάλη. Ἀλλὰ ὅπως θαδίζαμε ἀνὰ τετράδας, ἐμείναμε οἱ τελευταῖοι. Ὁ Κριεζῆς, πού ἔπασχε ἀπὸ τὴν καρδιά του, ἐγὼ μὲ τὸ κρουολόγημά μου καὶ ἡ Κριεζῆ μὲ τὴν Ρωξάνη. Μᾶς ἐβίαζαν διαρκῶς νὰ προχωροῦμε ταχύτερα διὰ τὸ καλὸ μας! "Ὅσο πιὸ γρήγορα τόσο καλύτερα! Στὸν συνοικισμὸν ἰατρῶν τῆς Ἐκάλης ἐγύριζε ἕνα ἀεροπλάνο, σχεδὸν ἄνωθὲν μας καὶ ἔρριχνε φωτοβολίδες. Ἐμεῖς ὅπως εἶχαμε μείνει οἱ τελευταῖοι μᾶς ἄφησαν καὶ καθήσαμε κάτω ἀπὸ ἕνα μεγάλο πεῦκο στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, μαζὶ μὲ ἕνα φύλακα τῆς συνοδείας μας, καὶ ξεκουρασθήκαμε ἀρκετὰ. Σηκωθήκαμε καὶ πάλι καὶ προσπαθήσαμε νὰ πλησιάσωμε τοὺς προπορευομένους.

Παρέλειψα νὰ εἰπῶ ὅτι στὴν Ἐρυθραίαν παρακάμψαμε τὸν δρόμο, διὰ νὰ μὴ μᾶς περάσουν διὰ μέσου τοῦ συνοικισμοῦ καὶ ἐκεῖ σὲ ἕνα χανδάκι ὁ καθηγητὴς Καραγκούνης, προσποιηθεὶς ὅτι δένει τὸ

παπούτσι του, πήδησε μέσα στο χανδάκι και δραπέτευσε.

Οί συνοδοί μας μᾶς ἐνεθάρρυναν διαρκῶς, ὅτι πολὺ γρήγορα φθάνομεν στὸ Ρωσοχώρι. Περάσαμε τὴν Ἐκάλη καὶ ἐφθάσαμε στὴν διασταύρωσι τοῦ κεντρικοῦ δρόμου καὶ Σταμάτας. Ἐκεῖ μᾶς διέταξαν νὰ σταθοῦμε καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πυκνὰ πεῦκα παρουσιάσθηκε ὀλόκληρο ἀπόσπασμα ἑλασιτῶν, τὸ ὁποῖο προσεποιεῖτο, ὅτι ἐγέμιζε τὰ ὄπλα του. Ἡ κ. Κριεζῆ ἐπιθύρισε ὅτι θὰ μᾶς ἐκτελέσουν καὶ ὅλοι τὸ ἴδιο ἐσκέφθηκαν. Ἐπεράσαμε ἐκείνην τὴν στιγμήν μεγάλην ἀγωνία, ἀλλὰ ἄρχισαν νὰ φωνάζουν τὰ ὀνόματά μας καὶ νὰ ἀπαντοῦμε. Στὸ ὄνομα Καραγκούνη ἐπηκολούθησε σιγὴ καὶ ἀνεκαλύφθη, ὅτι εἶχε δραπετεύσει. Ὁργίσθησαν τρομερὰ καὶ εἶπαν:

— Αὐτὸν θὰ τὸν σκοτώσουμε, εἶναι τελειωμένος ἄνθρωπος, ποῦ θὰ μᾶς πάη. Ἐκινήσαμε πάλι πρὸς τὸ Μπογιάτι πλέον καὶ ἐφθάσαμε, κατάκοποι, ξημερώματα σὲ μιὰ Βίλλα, ἀπέναντι στὸ Χωριό, εἰς τὸ ὑψωμα ἄνωθεν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εἰς δασάκι πεύκων.

ΜΠΟΓΙΑΤΙ

Βρεθήκαμε συγκεντρωμένοι στο ισόγειο τής Βίλλας, σέ στενόμακρο εύρύχωρο δωμάτιο, με ὄφι καφενείου, ἐμπρὸς σέ μακρὺ τραπέζι, καθισμένοι σέ πάγκους. Ἐφαίνεται ἕνα συνεχόμενο χώρισμα με γεμάτο γερμανικά κρεβάτια. "Ὅλο τὸ πρωτὶ δὲν μᾶς ἔδωσαν, παρὰ ὀλίγο νερὸ καὶ τίποτε ἄλλο.

Ἄργότερα, ὅταν ἄρχισε νὰ θγαίνει ὁ ἥλιος, ἀνοιξε ἡ πόρτα καὶ παρουσιάσθηκε ὁ Καπετὰν Μητσος με πολιτικά, ξανθός, ὕψηλοῦ ἀναστήματος με gabardina ἄμεμπτη grisa. Ἡ φυσιογνωμία του δὲν μοῦ φάνηκε ἄγνωστη. Μᾶς ἐρώτησε τί συμβαίνει, ποῖος μᾶς ἔστειλε καὶ ἐπρόσθεσε, ὅτι θὰ ἦταν ἀπλῆ παρεξήγησις καί, ἐὰν εἴμεθα ἀθῶοι, θὰ μᾶς ἀφηναν ἐλευθέρους. Τὰ λαϊκὰ δικαστήρια, ἐξηκολούθησε, εἶναι ἀλάνθαστα καὶ δὲν θὰ πάθωμε ἀπολύτως τίποτε. Ἡ ζωὴ μας δὲν ἐκινδύνευε ὅλως διόλου. Εἶχαμε μεγάλη ἀνάγκη νὰ τὸν πιστεύσωμε καὶ ἐπήραμε ἄρκετὸ θάρρος. Ἄγνοοῦσαμε ἀκόμη, ὅτι διαρκῶς ἐψεύδοντο. Εἶχαν ἐκπαιδευθῆ σέ καλὸ σχολεῖο.

"Ὅταν ἐζέστανε ἡ ἡμέρα μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ ἔθγωμε στὸν εὐεργετικὸ ἥλιο, ἐμπρὸς στὴν ἔπαυλι, κάτω ἀπὸ τὴ θεράντα. Εἰς τὴν μεγάλη αὐτὴ θεράντα ἦτανε στημένα εἰς ὄλο τὸ μᾶκρος τῆς ὀπλοπολυθόλα καὶ χορωδία ἐλασιτῶν ἔψαλλαν τὰ γνωστὰ

ἄσματα τοὺς «Μεταξάδες, Μπουραντάδες καὶ χαφιέδες». «Τὸ αἷμα ζητᾷ αἷμα». «Ὁ Γιώργης μας ὁ Δημητρώφ». «Ἄχ αὐτὸ τὸ Κολωνάκι», «Ἄν ἐκεῖνα τὰ παλάτια», «Τὸ ἔχω θαθεῖά μέσ' τῆ ψυχῆ μου» κ.λ.π. Ἦτανε καλὰ κυμασμένοι καὶ ἔψαλλαν τέλεια, μὲ ὄλο ποὺ τὰ τραγούδια τοὺς μᾶς ἐνέπνεαν τρόμο. Ὅλο ἐκεῖνο τὸ πρωτὶ δὲν ἔπαυσαν, καὶ τὸ μεσημέρι κατέβηκαν νὰ φάγουν στὸ μακρὺ τραπέζι τοῦ δωματίου.

Εἰς τὰς τρεῖς μ.μ. ἔφθασε ἡ κ. Σαλθαροῦ μὲ αὐτοκίνητο καὶ τὸν Καπετὰν Μῆτσο καὶ ἔφερνε μαζί της διάφορα φαγώσιμα, διὰ τὸν ἄνδρα της. Παρουσιάσθηκε καὶ κάποιος Γραμματικόπουλος, ἀπὸ τὸ χωριό, ἀπέναντι τοῦ Μπογιατιοῦ καὶ ἐζήτησε νὰ μὲ πάρῃ σπίτι του. Εἶχαν ἐπιτρέψει καὶ στὸν κ. Κριεζῆ νὰ πάῃ νὰ κοιμηθῆ σὲ ἓνα σπίτι ἐκεῖ. Ἐμὲ δὲν μοῦ τὸ ἐπέτρεψαν. Ἀργότερα ἐλέχθη ὅτι μὲ ἀφήνουν ἐλευθέρῃ νὰ ἀκολουθήσω μὲ τὸ αὐτοκίνητο τὴν κ. Σαλθαροῦ. Ὁ Εὐγένιος μὲ παρώτρυνε νὰ φύγω ἀμέσως πρὸς τὸ αὐτοκίνητο, ἀλλὰ μόλις εἶχα προχωρήσει ὀλίγα βήματα, ἀκούω νὰ μὲ φωνάζουν:

—Ποῦ πηγαίνεις; Γύρισε πίσω. Δὲν ἔχει ἔσθγι ἀκόμη διαταγὴ οὔτε θὰ κάνωμε ἐξαιρέσεις. Αὐριο τὸ πρωτὶ θὰ ἀφεθῆτε ἐλευθέρους ὅλες αἱ γυναῖκες. Ἔτσι τὸ αὐτοκίνητο ἔφυγε χωρὶς κανέναν ἀπὸ ἐμᾶς μὲ τὴν Σαλθαροῦ. Κατὰ τὰς 4 τὸ ἀπόγευμα μᾶς ἐπρότειναν νὰ φάγωμε χόρτα, ποὺ εἶχαν ἐτοιμάσει

καὶ θράσει μερικές γυναῖκες τῆς ὑπηρεσίας τους διότι ὅλοι αὐτοὶ οἱ καλοντυμένοι προστάται τοῦ λαοῦ ποτὲ δὲν ἔκαναν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ τραγουδοῦν, νὰ τρώγουν καὶ νὰ κοιμούνται καὶ νὰ ἐκτελοῦν διαταγὰς.

Ἐφάγαμε τὰ χόρτα στὴν μακρόστενη τραπεζαρία, χωρὶς λάδι καὶ ψωμί, τὰ ὁποῖα ἔτριζαν ἀπὸ χῶμα, κακοκαθαρισμένα. Τὰ ὠραῖα φαγώσιμα τοῦ κ. Σαλθαρολῆ ἐμοιρασθήκαμε μὲ τὸν ἴδιο μαζὶ μὲ τὸν Εὐγένιο. Κοντὰ μας ἐκάθησε ἓνας ὑψηλός, ξανθός ἐλασίτης καὶ τοῦ προσέφερα ἀπὸ τὸ ἰδικό μου μερίδιο κάτι τί, στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε, μετὰ τὸ ἐδέχθη καὶ μᾶς πλησίασε. Ἐφαίνετο πολὺ μελαγχολικὸς καὶ μοῦ εἶπε :

— Δῶστέ μου τὴν εὐχή σας, γιατί πηγαίνω νὰ πολεμήσω. "Ἄλλα περιμένουμε καὶ ἄλλα γίνονται. Ἐμάθαμε ἀργότερα ὅτι ἦτανε ὁ υἱὸς τοῦ Νεοφύτου, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως.

— Κατέθηκε καὶ πολέμησε πλάϊ στὴν ἀρραβωνιαστικιά του καὶ σκοτώθηκε στὴν Καισαριανή καὶ ἐκείνη τὴν ἐπομένη.

Δὲν ἀνέφερα τὴν πρωϊνὴ μου συνομιλία μὲ τὸν καπετὰν Νικήτα — αὐτὸς ἦτανε ὁ ἀρχηγὸς ἐκεῖ — ἴσως ἦτανε τὴν στιγμὴ πού μὲ ἐμπόδισαν νὰ φύγω, πού ἐκαθήμεθα στὸν ἥλιο. Δὲν ξεύρω πῶς ἄρχισε ἡ ὁμιλία. Θυμοῦμαι ὅτι μοῦ εἶπε, ὅτι στὸ ἐξῆς δὲν θὰ εἶχα ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε, οὔτε νὰ μὲ ὑπηρετῇ κανεὶς. Ἀπήντησα, ὅτι ἀνέκαθεν ἤξευρα νὰ ἐργά-

ζωμαι σὲ ὅ,τιδῆποτε, καὶ νὰ ἐξυπηρετῶ καὶ ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτό μου. Καὶ στὴν Κατοχὴ καὶ ἐπεινάσαμε καὶ ἐργασθῆκαμε μὲ ὅλες μας τὶς δυνάμεις. Βλέπω ὅμως ἐδῶ ἀρκετὲς γυναῖκες νὰ σᾶς φροντίζουν καὶ ἐσεῖς τραγουδᾶτε στολισμένοι μόνον.

—Θὰ δῆς, θὰ δῆς μοῦ ἀπήντησε. Θὰ μάθης ἀλλοιῶς.

Κατὰ τὶς 6½ μ.μ. βλέπομε καὶ καταφθάνει ὁ Δεσπότης Κηφισιάς Ἰάκωβος. Ἐζήτησε νὰ μᾶς ἰδῆ καὶ μᾶς ἐκάλεσαν εἰς τὸ χῶλ τοῦ ἐπάνω πατώματος. Μᾶς ἐχαιρέτησε ὅλους καὶ μᾶς ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ καταβάλῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις, διὰ νὰ μᾶς ἀφήσουν ἐλευθέρους, καὶ νὰ ἐλπίζωμε. Ἐμπῆκε εἰς τὸ δεξιὸ δωμάτιο μὲ ἓνα παράθυρο ἐπὶ τῆς θεράντας. Μέσα ἦτο ὁ Καπετάν Νικήτας μὲ ἄλλους θαθμούχους τῆς περιωπῆς του.

Ἡ συζήτησις ἄρχισε σφοδροτάτη καὶ μᾶς διέταξαν νὰ περάσωμε σὲ ἓνα μεγάλο δωμάτιο, τὸ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν θεράντα καὶ ἐκεῖ περιμένναμε τρέμοντες, ἀνυπομονοῦντες διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σφοδροτάτης λογομαχίας. Ἄκουσα ἐπᾶνειλημμένως τὸ ὄνομά μου ἀπὸ τὴν μισοανοιγμένη πόρτα τοῦωματίου, ἀλλὰ σὲ λίγο τὴν ἔκλεισαν καὶ ἠκούοντο μόνον φωναὶ τοῦ Δεσπότη, ὁ ὁποῖος ἦτο ἕξαλλος ἀπὸ ὀργήν. Τοὺς ἀπειλοῦσε καὶ τοὺς ἐπέπληττε. Μᾶς εἶπε κατόπιν ὅταν μᾶς συνήντησε διὰ νὰ μᾶς ἀποχαιρετήσῃ, ὅτι ἐξήγησε στοὺς ἐλασίτας ὅτι ἔπρεπε νὰ μὴ λάθουν ὑπ' ὄψιν τὰς κατηγορίας τῶν

Κηφισιωτῶν, ὅπου τὸ μῖσος καὶ ὁ φθόνος ἦσαν δυνατώτερα ἀπὸ παντοῦ ἄλλου, ἐπειδὴ ἡ ἀπόστασις πού ὑπάρχει μεταξὺ πλουσίων μὲ τὰς πολυτελεῖς ἐπαύλεις καὶ τῶν ὀλόγουρα πτωχῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν, ἦτο μεγάλη. Ὁ Δεσπότης ἔφυγε κάτ-ωχρος καὶ τρέμων ἀπὸ συγκίνησι. Μᾶς εἶπε ὅτι ἀγωνίσθηκε ὅσο ἦτο δυνατό καὶ νὰ ἐλπίζωμε πλέον μόνον στὸν Θεό.

Προσπαθήσαμε νὰ κοιμηθοῦμε ἐκείνη τὴν νύκτα εἰς τὸ μεσαῖο μεγάλο δωμάτιο, στοιβαγμένοι ὅπως μπορούσαμε καλύτερα. Ὁ Πόγγης σὲ μιὰ κάρεκλα μὲ τὸ κεφάλι του ἀκουμπισμένο στὰ σταυρωμένα του χέρια στὴν ράχι τοῦ καθίσματος. "Ἄλλοι ἔμειναν στὸ χῶλ, γύρω ἀπὸ ἓνα γραφεῖο, φωτισμένο μὲ λυχναράκι, μὲ τοὺς ἔλασιτας φύλακας καὶ τὸν ἀπαισιο καπετὰν Φορτούνα, μὲ ἓνα σκοῦφο ἀπὸ λαγό, μὲ λειρὶ ἔμπρός, μὲ τὴν τρομερὴ ὄψι του. Ἡ κ. Κριεζῆ, ἡ Ρωξάνη καὶ ἐγὼ ξαπλωθήκαμε κατὰ γῆς στὸ σκληρὸ πάτωμα, ἀλλὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀναπαυθοῦμε μὲ τὶς τρομακτικὰ συζητήσεις μεταξὺ τῶν ἔλασιτῶν καὶ τοῦ καπετὰν Φορτούνα, ὁ ὁποῖος ἐπέμενε νὰ μᾶς ἐκτελέσουν. Αὐτός, ὅπως ἔμαθα ἀργότερα, εἶχε ἀπαγάγει στὰ Κιοῦρκα τὸν ναύαρχο Κριεζῆ, καὶ τὴν κόρη τοῦ κ. Κριεζῆ, Φένη Ξύδη καὶ τοὺς ἐξετέλεσε σὲ μιὰ χαράδρα.

Ἐξημέρωσε, ἐπὶ τέλους, ἡ ἀπαισία αὐτὴ νύκτα, κρισιμωτάτη γιὰ τὴν ζωὴ μας. Ποτὲ δὲν ἐμάθαμε τί ἔγινε καὶ πῶς σωθήκαμε. Ὁ Δεσπότης θέβαια

καὶ ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἐπηρέασε αὐτοὺς τοὺς σκοτεινοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἡμέρα ἦτανε εὐτυχῶς ζεστὴ μὲ ἥλιο, ὅπως τὴν προηγούμενη. Κατεβήκαμε κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα διὰ νὰ κάμωμε μία γενικὴ τουαλέττα μὲ νερὸ ποὺ μᾶς ἔφεραν. Ἡ ἀνάμνησις αὐτῆς τῆς διαδικασίας ἦτο τὸ καθημερινὸ μας πρόβλημα. Ἐμέναμε διαρκῶς ντυμένες ἡμέρα καὶ νύκτα, ὅπως μᾶς ἐπῆραν ἀπὸ τὰ σπίτια μας, μαζὶ συσσωρευμένοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, σὲ στενόχωρα δωμάτια καὶ κρατητήρια. Ἡ καταρροή μου ἠύξανε καὶ ἔβηχα διαρκῶς ἀπὸ τὴν κακοπέρασι καὶ τὸ κρῦο τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ὅπωςδήποτε τὴν ἡμέρα μὲ τὸν ἥλιο ἐκείνων τῶν ἡμερῶν ἐζεσταινόμεθα ἀρκετὰ καὶ συνερχόμεθα ὀλίγο μὲ τὸν καθαρὸ ἀέρα.

Ἀνεβήκαμε στὴν θεράντα τῆς ἐπαύλεως καὶ ἀναμέναμε καθισμένοι ἐκεῖ τὰς ἀποφάσεις τῶν καπεταναίων, διότι μᾶς εἶπαν, ὅτι ὁ καπετὰν Μῆτσος ἦτο στὴν Κηφισιά, διὰ νὰ λάβῃ διαταγὰς διὰ τὴν τύχην μας. Ἐν τῷ μεταξύ ἔφεραν εἰς τὴν θεράντα ὀχτώ παιδιὰ ρακένδυτα κρατουμένους τῆς Renaissance—φυλακῆς ἀνηλίκων τῆς Κηφισιάς. Ἐνεφανίσθη ἐπίσης μιὰ ὠραία κοπέλλα μὲ πένθος, τὴν ὁποία εἶχα προσέξει στὴν Κηφισιά, τύπου Ἀθηναίας, μετρίου ἀναστήματος μὲ κανονικὰ ὠραία ἑλληνικὰ χαρακτηριστικά. Συνομιλοῦσε οἰκειότατα μὲ μίαν ἄλλη συναγωνίστρια μὲ στολὴ καὶ μὲ τοὺς ἐλασίτας. Τὴν ἔκρινα ἀμέσως ὡς ἐχθρικώτατο πρόσωπο. Ἐμαθα ὅτι ἦτο κόρη τοῦ διδασκάλου Δεληγιάννη, τοῦ Σχο-

λείου Ἀλωνίων. Διὰ τὰ παιδιὰ ἔλεγαν, ὅτι θὰ τὰ ἔντυναν ἔλασίτας μετὰ τὴν ἀνάκρισι ἐκεῖνο τὸ πρωί. Οἱ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν τοῦ ἐμπορίου Λειβαδαῖ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, Κεφαλλῆνες καὶ μορφωμένοι. Ὠμιλοῦσαν πολὺ καλὰ Ἀγγλικά.

Ἐπεινούσαμε πολὺ καὶ δὲν ξεύρω ποιὸς κατῶρθωσε νὰ εὔρη γάλα κατσικίσιο, τὸ ὁποῖο μᾶς ἐμοιράσθη μετὰξὺ 3—4 ἀπὸ τὴν συντροφιά μας μὲ ὀλίγο ψωμί, τὸ ὁποῖο θὰ ἔμεινε ἀπὸ τὴν βραδυὴ διανομὴ πού ἔκαμαν. Ἐπρόκειτο νὰ ὀργανωθῆ συσσίτιο διὰ τὸ μεσημέρι καὶ ἐμέτρησαν διὰ ὀγδόντα πρόσωπα. Ἐπιστεῦσαμε ἀκόμη, ὅτι ἔλεγαν καὶ μιὰ ἀλήθεια, ἀλλὰ εἶδαμε πολὺ γρήγορα, ὅτι πάντοτε συνέβαινε νὰ μᾶς προωθοῦν ἀκριβῶς πρὸ τοῦ φαγητοῦ τακτικώτατα.

Κατὰ τὰς 11 π.μ., πρὶν μᾶς ἀναγγεῖλουν τὴν ἀναχώρησίν μας, μιὰ καθαρίστρια εἶπε σὲ μιὰ κυρία τῆς ὀμάδας μας, ὅτι μὲ κατηγορήσε κάποιος Παπαμιχαήλ, εἰσαγγελεύς, Κηφισιώτης, ἐντελῶς ἄγνωστος εἰς ἐμένα. Κατῶρθωσα νὰ πλησιάσω τὴν γυναῖκα, ἣ ὁποία μοῦ τὸ ἐπανέλαβε. Δὲν ἐπέρασε πολλὴ ὥρα καὶ μᾶς ἀνήγγειλαν, ὅτι φεύγομε μὲ καμιόνια ἕως σὲ χωριὸ τοῦ Ὠρωποῦ, ὅπου θὰ μᾶς ἐπήγαιναν σὲ σπίτια καὶ δὲν θὰ μᾶς ἔλειπε τίποτε...

Τοποθετηθήκαμε στὰ καμιόνια καὶ ἐφθάσαμε στὴν Σκάλα τοῦ Ὠρωποῦ. Κοντὰ εἰς τὸν σωφὲρ, κατὰ τὴν διαδρομὴ ἐκάθησε ἡ Δεληγιάνη καὶ κοντὰ τῆς ἦ συναγωνίστρια. Ἐψαλλαν διαρκῶς τὰ

γνωστά μας πλέον ἐλαστίτικα τραγουδια μὲ τὸν ὀδηγὸ συνοδοιπόρο, γνωρίζουσαι πιθανώτατα ὅτι μᾶς ὠδηγοῦσαν πρὸς ἐκτέλεσι.

Ἐφθάσαμε στὸν Ὠρωπό, ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν Πολιτοφυλακῆ, καὶ μᾶς ἔβαλαν σὲ τετράδες. Μερικοὶ χωρικοὶ καὶ παιδιὰ μᾶς παρακολουθοῦσαν σιωπηλοί. Ἐγύρισα τὸ κεφάλι μου πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἔψαξα νὰ συναντήσω μὲ τὸ βλέμμα μου φιλικὸ πρόσωπο καὶ νὰ ψυχολογήσω τὰς διαθέσεις τους. Μοῦ ἐφάνηκε ὅτι ἀνταπεκρίθη μὲ ἐλαφρὸ νεῦμα κάποιος παχὺς μελαχροινός, μετρίου ἀναστήματος, χωρικός. Ἀργότερα ἔμαθα, ὅτι τὸ νεῦμα δὲν ἦτανε τῆς φαντασίας μου, διότι ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἐκτελεσθέντος Κουτσούρη, ὁ ὁποῖος ἦτο μαζί μας, ὅταν κατεθήκαμε στὸ Συκάμινο ἀπὸ τὴν Ἁγία Λεοῦσα, πού ἀναφέρω παρακάτω, — τὸν ἐξετέλεσαν μὲ ἕναν Ἡλία Χωροφύλακα μιὰ νύκτα στὸ Πυρί, συνοικισμὸ τῶν Θηβῶν.

Θὰ ἔπρεπε νὰ θαδίσωμε ἀρκετὰ καὶ ἀπὸ δύο σβάτα μέρη ἕως τὸ Συκάμινο, ἀλλὰ ἔξαφνα ἐδόθη διαταγὴ νὰ ξαναμποῦμε στὰ καμιόνια καὶ νὰ μᾶς ὀδηγήσουν ἕως τὸ Συκάμινο. Εἶμεθα ἀρκετὰ ἡμεροὶ ὅλοι, σκεπτόμενοι ὅτι θὰ ἀναπαυώμεθα ἐπὶ τέλους, μοιραζόμενοι σὲ χωρικὰ σπίτια, ὅπως μᾶς εἶχανε ἀναγγεῖλει. Ἀλλὰ πάντοτε ὅλα ἦτανε ψευτιες. Εἰς τὸ Συκάμινο, παρὰ τὴν γέφυρα, κατεθήκαμε ἀπὸ τὸ καμιόνι καὶ ἀμέσως μᾶς διέταξαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμε πρὸς τὸν κατάφυτο λοφίσκο τοῦ Μο-

ναστηριοῦ τῆς Ἁγίας Λεύσας. Τοὺς ἐδήλωσα, ὅτι
μοῦ ἦτανε ἀδύνατο νὰ ἀνεβῶ πεζῆ, ἀλλὰ μὲ πα-
ρώτρυναν νὰ ἀκολουθήσω σιγά - σιγά καὶ δὲν ἦ-
τανε μακρυά.

ΑΓΙΑ ΕΛΕΟΥΣΑ

Ὁ Εὐγένιος μὲ βοήθοῦσε μὲ τὸν Σαλβαρλῆ καὶ Σεφέρογλου, ὁ ὁποῖος μοῦ ἐδάνειζε καὶ τὸ μπα-
στοῦνι του, ὅταν ἐπήγαινα πεζῆ. Ἄνεθαίναμε ἀνά-
μεσα ἀπὸ πυκνὰ πεῦκα, ἀπὸ μονοπάτι. Ἦτανε εὐ-
τυχῶς ἡλιακὴ ἡμέρα αὐτὴ ἡ Τετάρτη 13 Δεκεμβρί-
ου τοῦ 1944. Ὅλοι ἦσαν πολὺ ἀνήσυχοι. Δὲν τοὺς
ἄρεσε αὐτὴ ἡ ἀπομόνωσις στὸ μοναστήρι καὶ ἐπί-
στευσαν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐκτελέσεώς μας. Δὲν
ἐξηγεῖτο γιατί νὰ μᾶς ἀνεβάσουν ἐκεῖ ἐπάνω καὶ
μὲ τόσοι συνοδοὺς φύλακας! Ἡ κ. Κριεζῆ καὶ Ρω-
ξάνη ἐπροπορεύοντο. Ἦσαν καὶ αἱ δύο πεζοπόροι
δυνατοί. Ὁ ναύαρχος Κριεζῆς εἶχε παραμείνει στὸ
σπίτι τοῦ Μπογιατιοῦ καὶ ἐλπίζαμε, ὅτι ἤδη θὰ εὐ-
εῦρίσκετο σπῆτι του, μετὰ τῆς Φανῆς.

Ἐφθάσαμε τέλος στὴν Ἁγιά Λεούσα, σὲ ἓνα
ἐκτεταμένο ὄροπέδιο, μὲ τὴν Ἐκκλησίαν δεξιὰ καὶ
μὲ πεῦκα ὀλόγυρα. Ὅπισω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἐ-
φαίνετο τὸ Συκάμινο μὲ τὴν γέφυρα καὶ τὸ ποτα-
μάκι, γραφικώτατο καὶ ἤρεμο. Καὶ μ' ὄλα ταῦτα
μιὰ φωλῆ ἀκακούργων, (ὄλοι οἱ φύλακές μας) ἦ-
τανε γεωργοί, ντόπιοι καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς
Κατοχῆς καὶ μὲ τὴν κίνησι Τσολιάδων τοῦ Γιάννη
Ράλλη εἶχανε ἐκτελέσει πολλοὺς ὡς κομμουνισταὶ
ποῦ ἦσαν. Ἐπὶ κεφαλῆς ὁ καπετὰν Νικόλας μὲ μπα-
λωμένα, τριμμένα ροῦχα, κοντὸς μὲ μεγάλα μαῦ-

ρα μάτια, μυστικοπαθής, ὕπουλος, τρομερός, ἐπικίνδυνος.

Ἐκεῖ ἐπάνω σὰ τρία κατὰ σειρὰ κελιά, στὸ πρῶτο μὲ Τζάκι, χωματένιο πάτωμα, μὲ ἓνα ξυλοκρέβατο καὶ κορμούς γιὰ καθίσματα ἔμενε ὁ μπάρμπα Ζαχαριᾶς, τύπος γέρου κολασμένου, βρωμολόχου κρητικοῦ, ἀλκοολικοῦ. Μᾶς καθησύχασε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή λέγοντας, ὅτι στὴν Ἁγιά Λεούσα κανεὶς δὲν μένει περισσότερο ἀπὸ δυὸ ἡμέρες. Τὰ λόγια του μᾶς ἐπροξένησαν τρόμο.

Ἡ Ἐκκλησία ἦτανε κατατρυπημένη ἀπὸ σφαῖρες. Ἡ κυρία θύρα κτισμένη μὲ τοῦβλα, ἀπὸ τὴν πλαγιὴν εἴσοδο ἐβλέπαμε ἀνώμαλο τὸ δάπεδο, ἀργότερα ἐμάθαμε ὅτι θὰ ἦτανε θαμμένοι μερικοὶ ἐκτελεσθέντες.

Ἐμεῖς ἐμπήκαμε εἰς τὸ μεσαῖο μεγαλύτερο κελὶ φρεσκοασβεστωμένο, στενόμακρο, μὲ μοναδικὸ παραθυράκι. Στοὺς τοίχους ἀπὸ μεγάλα καρφιά ἐκρέμοντο ἀρκετὰ σακούλια μὲ σοδιὲς τοῦ μπάρμπα Ζαχαριᾶ, ρεβίθια, κριθάρι καὶ κρεμμύδια μὲ σκόρδα. Στὸν δεξιὸ τοῖχο ἦτανε ἓνα ράφι καὶ ἐκεῖ τοποθετήσαμε ἓνα κανδήλι διὰ νὰ ἔχουμε ὀλίγο φῶς τὴν νύκτα, ἀλλὰ ὅσο ἐμέναμε νηστικοὶ καὶ ἡ πείνα μας αὖξανε γινόταν μεγάλη σκέψις, ἰδίως μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, ὅτι μᾶλλον ἔπρεπε νὰ μᾶς χρησιμεύσουν γιὰ τροφή. Ὁ Εὐγένιος εὔρισκε, ὅτι μᾶς ἔλειπαν μερικὲς βιταμίνες! “Ὅπου μιὰ νύκτα τὴν ὥρα πού

έτοιμάζαμε τὰ στρωσίδια μας μιὰ ἀπότομη κίνησι τοῦ Πόγγη τὸ ἀναποδογύρισε ὄλο τὸ λάδι ἐπάνω στὶς κουβέρτες τὶς δικές του καὶ τῆς κ. Κριεζῆ. Κατὰ τὴν λαϊκὴ δυσειδαιμονία ἦτανε κακὸς οἰωνός. Τὸ παρμικρὸ ἐκείνες τὶς φοβερὲς στιγμὲς μᾶς ἔκαμε ἐντύπωσι.

Εἴμεθα ἀκόμη 31 πρὶν ἀπολύσουν ἀρκετοὺς μετὰ δύο ἡμέρες, μόλις κατωρθώσαμε ξαπλωμένοι νὰ εὕρωμε ὁ καθένας μιὰ περιορισμένη θέσι. Πολλοὶ ἐροχάλιζαν κατὰ τρόπο τρομακτικὸ ὅπως ὁ Δαρίθας καὶ Χαριτᾶτος. Καὶ ἐγὼ μὲ τὸν ἀκατάπαυστον θῆχα, ἐνωχλοῦσα πολὺ τοὺς παραπλεύρωσ μου.

Γράφω ὄσα ὀνόματα μπορῶ νὰ θυμηθῶ πρὶν ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι καὶ προστεθοῦν μερικοὶ ἄλλοι, πού θὰ ἀναφέρω κατωτέρω. Ἦσαν ὅπως ἤδη εἶπα — ἡ κ. Κριεζῆ, ἡ Ρωξάνη, ἡ Ἑλλη Γκιόλμαν, ὁ φαρμακοποιὸς Ἀδάμ, ὁ ἔμπορος ὁ Δαρίθας, Χαριτᾶτος, Σαχτούρης, καὶ ὁ Κυριαζῆς ὁ γαλακτοπώλης — μισότρελλος, δημιουργοῦσε διαρκῶς ἐπεισόδια — ἐνα ζεῦγος λαϊκῶν καὶ ἡ Δελληγιάννη τοῦ φούρνου Ἀλωνιῶν. Ὁ δήμαρχος Κτενᾶς ἦτο μὲ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους μετέφεραν κατόπιν καὶ ὁ Σεφέρογλου, Πόγγης καὶ ἐμεῖς οἱ δύο — λησμονῶ τοὺς ὑπολοίπους. Ὁ Καραγκούνης ὅπως ἀνέφερα ἀνωτέρω, εἶχε κατορθώσει νὰ δραπετεύσῃ παρὰ τὴν Ἐρυθραία.

Ἀπὸ τὴν ὥρα πού ἐμπήκαμε στὸ δωμάτιο μᾶς ἐκλείδωσαν καὶ μαζεύτηκαν νὰ φάγουν σὲ ἀρκετῇ

ἀπόστασι ἀπέναντί μας. Ἐμᾶς μᾶς εἶπαν, ὅτι θὰ μᾶς ἔφερναν ψωμί ἀπὸ τὸ Συκάμινο ἀργότερα. Δὲν θυμοῦμαι ἐὰν τὸ ἔκαμαν καὶ ἐὰν ἐφάγαμε πρὶν πέσωμε νὰ κοιμηθοῦμε, καὶ ἐὰν κοιμηθήκαμε διόλου, διότι ἀνοίγαν ἑξαφνα τὴν πόρτα καὶ κρυφομιλοῦσαν στὴν εἴσοδο. Ἐπάγωνε τὸ αἷμα μας καὶ ἐπιάνετο ἡ ἀναπνοή μας ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Ὁ καπετὰν Νικόλας ἐπροχώρησε παραμέσα καὶ ἄρχισε κουβέντα, μὲ ἐρώτησε διὰ τὸν γαμβρόν μου Μαντζούφα, ποῦ θρίσκεται καὶ τί κάνει. Ἀπάντησα ὅτι θὰ πρέπει νὰ εἶναι στὰς Ἀθήνας.

Ὅταν ἐξημέρωσε, μᾶς ἀνοιξαν καὶ ἐζητήσαμε νὰ πλυθοῦμε ὅπωςδήποτε. Ὁ μπάρμπα Ζαχαριᾶς ἔφερε ἕνα κάδο νερὸ ἀπὸ στέρνα τοῦ δάσους θρόχινο καὶ τὸ ἐμοιρασθήκαμε διὰ νὰ πλύνωμε τὸ πρόσωπό μας καὶ τὰ χέρια μας. Τὸ ἀναγκαῖο ζήτημα τῆς ἐξόδου μας εἶχε ὀρισθῆ ὀπίσω ἀπὸ ἕνα τοιχάκι καὶ ἐκεῖ ἀκόμη δὲν ἀπεμακρύνετο ὁ φύλακας. Ὅλη τὴν νύκτα ἀνάθων φωτιά ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί μας καὶ τραγουδοῦσαν τὰ ἄσματα πού ἀνέφερα στὸ Μπογιάτι, — ἕνα τονισμένο ἀπὸ τὴν λύρα τοῦ Γερονικόλα — πού ἀνέφερα: τὸ Κολωνάκι μὲ ἐκεῖνα τὰ παλάτια.

Στὰς 14 Δεκεμβρίου παρουσιάσθηκαν ὁ καπετὰν Μῆτσος, ὁ καπετὰν Κόκκινος μὲ μανδήλι κατακόκκινο γιὰ γραβάτα καὶ ὁ Ἀντώνης ὁ Κυπραῖος, ἕνας γυναικωτὸς τύπος μὲ κατσαρὰ καστανόξανθα μαλλιά καὶ στραβὸ τὸν ἐλασίτικο σκούφο.

Σιχαμένο ὑποκείμενο. Μᾶς ἔβγαλε λόγο ἀρκετὴ ὥρα καὶ ἐξακολούθησε νὰ ὀμιλῇ ὅλη τὴν νύκτα. Ἐδιάβασαν κατάλογο ἐν συνεχείᾳ τῆς ὀμιλίας του καὶ ἀφῆκαν ἐλευθέρους δεκατρεῖς, τοὺς Γουλανδρῆ, Ἄδὰμ, Δα Γκιόλμαν καὶ ἄλλους. Λησμονῶ ἐὰν ἐκείνη τὴν ἡμέρα εἶχαν φέροι τοὺς ἰατροὺς Εὐσταθιανὸ Μπελέκο, Μποζοθέτο καὶ Ἐξαρχο, διότι εἰς τὴν ἀνάγνωσι τοῦ Καταλόγου εἶχαν σημειώσει διάφορα Χ: ἢ βοηθήσαντας κατὰ τῶν κομμουνιστῶν. Ὅσοι κατῶρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν, ὅπως ὁ Εὐσταθιανὸς ποὺ εὐρέθηκε πλησίον τοῦ Ἀντώνη, ἐπανικοβλήθησαν, καὶ ἔζησαν τραγικὲς ἡμέρες ἕως ὅτου ἐχωρίσθησαν ἀπὸ ἐμᾶς στὸ Σουκάμινο τὴν ἐπομένη τῶν Χριστουγέννων.

Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΜΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓ. ΕΛΕΟΥΣΑ

Τὸ κρυολόγημά μου χειροτέρευσε. Εἶχα πυρετὸ καὶ ἓνα σπασμωδικὸ θῆχα, πού δὲν μὲ ἄφηνε νὰ κοιμηθῶ ἰδίως τὴν νύκτα. Κατάπινα διάφορες σουλφαμίδες, κινίνα καὶ ἀσπιρίνες, πού εὐρέθηκαν μεταξὺ τῶν συνομήρων. Ἐνα θράδυ μοῦ ἐπέτρεψαν νὰ κοιμηθῶ στὸ ξυλοκρέβατο τοῦ μπάρμπα Ζαχαριᾶ κοντὰ στὸ ἀναμμένο τζάκι, μὲ τὸν Εὐγένιο καταγῆς, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκλεισε μάτι νὰ μὲ περιποιῆται ὅλη ἐκείνη τὴν νύκτα. Ἄπ' ἔξω ἐξακολουθοῦσαν τὰ ἄσματα γύρω ἀπὸ τὴν ἀναμμένη φωτιά. Οἱ φλόγες ἀντανακλοῦσαν στὰ τζαμάκια τοῦ μικροῦ παρθύρου, ἐπάνω ἀπὸ τὸ ξυλοκρέβατο. Ἡ Ρωξάνη μὲ τακτοποίησε στὸ κρεβάτι καὶ μοῦ ἔδωσε κόποιο ζεστό. Μοῦ ἐφάνηκε ὅτι ἐκοιμόμουν σὲ πούπουλα, μετὰ τὸ σκληρὸ πάτωμα καὶ αἰσθάνθηκα μεγάλη ἀνακούφισι. Ὅλα εἶναι σχετικά — μετὰ τὴν κακουχία τῶν προηγουμένων ἡμερῶν—.

Τὴν ἐπαύριο οἱ ἐλασίται μοῦ ἔφεραν ἀπὸ τὸ Συκάμινο κουτὶ γάλα, τυρί, ψωμί, τὰ ὁποῖα παραγγέλθηκαν ἀπὸ τοὺς συντρόφους μας. Μοῦ ἐφάνηκαν ὅλα σὰν θεῖα δῶρα. Αἰσθανόμουν εὐτυχῆς καὶ εὐγνώμων, πού μέσα στὴν ἀπόγνωσί τους μὲ ἐσκέφθηκαν τόσο.

Εἰς τὰς 13 Δεκεμβρίου εἶχαμε λάβει μία ση-

μείωσι τῆς Σπυριδούλας ἀπὸ τὸ Μπογιατί με μολύβι: «εἴμεθα καλὰ στέλνομε πράγματα».

Στὰς 15 Δεκεμβρίου καταφθάνει ὁ Δεσπότης, ἡ Νανά, ἡ νοσοκόμος με κίτρινο χωρικὸ μανδήλι στὸ κεφάλι καὶ μοῦ γνέφει: «σιωπή». Μοῦ ἔφεραν κουβέρτες, φάρμακα, φαγώσιμα με γαϊδουράκια φορτωμένα. Τὸ αὐτοκίνητο τοῦ Δεσπότη ἔμεινε στοὺς πρόποδας τοῦ λοφίσκου. Ἡ Νανά πεζῆ μαζί με τὸν ὁδηγό. Ὁ Δεσπότης με γαϊδουράκι.

Ἔμαθα, ὅτι μεταξὺ τῶν 13 ἀπολυθέντων ὁμήρων εἶχε προστεθῆ καὶ τὸ ὄνομά μου. Ἔγινε μεγάλη προσπάθεια, ἀλλὰ με κράτησαν καὶ πάλι. Ὑποπτευόμενοι ἐκείνον τὸν Βαρουζάκη. Ἐξὶ ἐδίκαζαν στὴν Κηφισιά καὶ ἦτο μεταξὺ τῶν ἑξὶ. Ὅλοι τὸ ἐπίστευσαν τόσο, ποὺ ὅταν ἐπέστρεψε, ὁ Σεφέρογλου τὸν θρῆκε στὴν φυλακὴ καὶ τὸν ἐξυλοκόπησε κατὰ τρόπο ἀλησμόνητο, ἀφοῦ δυνάμωσε εἰς τὸ σπῆτι του τρεφόμενος με τὸν τρόπο ποὺ γνωρίζομε ὅλοι οἱ γνωστοί του, μετὰ τὴν πείνα καὶ τὶς ἀτελείωτες πεζοπορίες μέχρις ἐξοντώσεως. Ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ μᾶς σώσῃ καὶ ἐὰν ὑπάρχη ἴχνος συνειδήσεως σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, ἡ τιμωρία θὰ εἶναι ὅταν μᾶς συναντᾷ ζωντανούς, καὶ ἡ δικὴ μας ὁμως ποὺ δὲν μπορούμε νὰ τὸν ξεχάσωμε γιατί εἶναι δήμαρχος Κηφισιάς. Ἰδίως, ὅταν τοῦ πληρώνομε καὶ τοὺς διαφόρους φόρους. Διαφοροτρόπως ἀφήνει ἕνας ἄνθρωπος τὸ ὄνομά του στὴν Ἱστορία. Δὲν τὸ

έφαντάσθηκε ποτέ νά τοῦ παρουσιασθῆ τέτοια εὐ-
καιρία.

Ὁ Δεσπότης μᾶς ἐνεθάρρυνε καί μᾶς ἐπανέλα-
βε νά ἔχωμε τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὸ Θεό. Δευτέρα
φορὰ ἐπροσπάθησε ἀγωνιζόμενος καί κινδυνεύων
νά μᾶς σώσῃ.

Ἡ Νανά μοῦ ἔδωσε καί χρήματα ἀπὸ τὸ ὑπέ-
ρημά της, διότι ἐπεινοῦσαν ἐκείνη καί τὰ παιδιά.
Ἐγύριζε νά δανεισθῆ ἐλάχιστον λάδι ἀπὸ γνωστούς
καί ὀλίγα ὄσπρια. Μεταξὺ αὐτῶν μὲ μεγάλη προ-
θυμία τῆς ἔδωσε ἄρκετὸ ἢ κυρία Ἀπέργη. Ἡ Ντίτα
ἦταν ἔκτακτη. Ἐνόησε τὸν κίνδυνον καί βοήθησε
τὴν μαμά της, ἰδίως ὅταν ἡ Νανά ἀναγκάσθηκε νά
δραπετεύσῃ πρὸς τὰς Ἀθήνας διὰ τῆς ὁδοῦ Ἀχαρ-
νῶν — Ἡρακλείου τῆς εἶπε: — Πήγαινε ἡσυχῆ; ἐ-
γὼ θὰ προσέξω τὴν Ἰωάννα. Πολλές φορές ἔμε-
ναν μόνον μέσα στὸ σπίτι, ποῦ εἶχε γίνει νοσοκομεῖο
ἐλαστίτικο, ὅταν ἔτρεχε ἡ Νανά καί Σπυριδοῦλα γιὰ
νά εὔρουν τροφίμα καί νά μάθουν νέα μας καί τοῦ
Δεσπότη.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Δεσπότη, μοῦ ἀνέ-
θεσαν οἱ σύντροφοί μας νά εἰπῶ τοῦ καπετὰν Κόκ-
κινου νά μᾶς ἀφίση νά κάνομε παράκλησιν εἰς τὴν ἐκ-
κλησίαν. Ὅχι, ἴσως ἀργότερα, μοῦ εἶπε μὲ σκληρό-
τατο ὕφος. Ὅταν ὁμως εὐρέθησαν τὴν βραδυὰ στὸ
κελί τοῦ Μπάρμπα Ζαχαριᾶ κάθησε στὸν κορμὸ
κοντὰ στὸ τζάκι καί μοῦ εἶπε:

—'Εσεῖς οἱ δύο ἔχετε λευκὸ τὸ χαρτί σας, χωρὶς καμμιά κατηγορία.

Ὁ καπετάν Νικόλας καὶ ἐκεῖνος ἤλθε νὰ κουβεντιάσῃ καθισμένος στὸν κορμὸ ἐμπρὸς στὴν ἀναμμένη φωτιά. Τοῦ διηγήθηκα τὸν βίο τοῦ ἀνδρός μου, πῶς ἀγωνίσθηκε ἀπὸ πτωχὸ παδί, πού ἦτανε σὲ ὄλο του τὸν βίο μὲ ἓνα σκοπὸ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ ὄνειρά του καὶ νὰ προσπαθῇ ὅ,τι ἐνόμιζε καθῆκον του. Ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι θέβαιος, ὅτι πάντοτε θαδίζει καλά; Εἶναι μιὰ ἐσωτερικὴ δύναμις πού σὲ σπρώχνει καὶ ὁ καθένας τὴν ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν ψυχосύνθεσί της. Ποῦ ξεύρεις τοῦ λέγω ἂν θρίσκεσαι αὐτὴ τὴ στιγμή σὲ σωστὸ δρόμο; Μόλα ταῦτα ἐνεργεῖς πιστεύω μὲ μιὰ πεποίθησι, ὅτι ἐξυπηρετεῖς μιὰ ἰδεολογία φανατικά, ὡς ἀνέκαθεν κομμουνιστής. Ξεύρεις ποῦ σὲ σπρώχνουν καὶ ποῦ σὲ ὀδηγοῦν οἱ σκοποὶ τῶν ἀρχηγῶν σου;

Μὲ ἄκουε μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ αἰσθανόμουν ὅτι ἐδέχετο τὰ λόγια μου εὐνοϊκά. Πάντοτε ἀρχίζε μὲ τὴν φράσι ὅταν μᾶς μιλοῦσε — ἐγὼ ὁ ἀγράμματος ἄνθρωπος. Προσπαθοῦσε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ἐμᾶς καὶ ἀνέθετε εἰς ἄλλον τὴν φύλαξί μας, διότι τὸν εἶχαν προβιθάσει ἐν τῷ μεταξύ. Ἐπανήρχετο ὅμως ἐπειδὴ δὲν ἐμπιστεύοντο κανέναν ἄλλον καπετάνιο.

Εἰς τὸ τρίτο μικρὸ κελλὶ κατέφθασαν ἓνα πρῶτ καὶ τὰ παιδιὰ τῆς Renaissance, οἱ δύο Λειθαδᾶ, δύο ἄλλα καὶ ἓνας Ἡλίας χωροφύλακας, οἱ ὁποῖοι ἦ-

σαν ρακένδυτοι και πεινασμένοι. Προσπαθήσαμε να τους θρέψουμε από τα όλίγα τρόφιμά μας. Έπιγηγα και έμίλησα Άγγλικά στους δύο Λειθαδά. Ή θέσις τους ήταν στην όργάνωσι Τσολιάδων του Γιάννη Ράλλη. Γιαυτό και δέν τους έντυσαν έλασίτας, όπως έπρόκειτο, εις τό Μπογιατί. Τό ίδιο και για τόν Ήλία και τους δύο άλλους. Και οί πέντε αύτοί υπέφεραν πολύ κλειδωμένοι στο στενό εκείνο κελλί, χωρίς σκεπάσματα και μέ έλάχιστη τροφή, μέ χωματένιο πάτωμα.

Μιά ήμέρα, δέν θυμούμαι άκριθώς την ήμερομηνία, οί συνόμηροι και ό Εύγένιος μαζί τους παρετήρησαν, ότι οί φύλακές μας έσκαβαν λάκκους και κουβαλοϋσαν πέτρες άπέναντι άκριθώς από τό κελλί μας. Ίδίως ό Μπελέκος και ό Ιατρός Εϋσταθιανός ήσαν τρελλοί από τόν φόβο. Ό Εύγένιος ήτανε νευρικώτατος και έμαλλώσαμε σχεδόν, διότι από ιδιοσυγκρασία άπωθώ πάντοτε κάθε κακό και ήθελα να πιστέψω, ότι έπηρεάσθηκα από τους δύο τελευταίους. Μας έκρυβαν όμως και άλλα πολλά, όπως όταν στέρεψε τό νερό της έπάνω στέρνας, ό μπάρμπα Ζαχαριάς τους έπήγε σε μία άλλη κοντά στην άπαίσια χαράδρα σε ένα κατήφορο και εκεί ό "Εξαρχος παρετήρησε καμμιά τετρακοσάρια άνθρωπίνους σκελέτους και τό ειπε σε μερικους από την όμάδα μας.

Μόλα ταϋτα οί φρουροί μας όλιγότεψαν και ή επίθλιψίς τους ειχε χαλαρώσει και έβγαίνανε

στήν πλατεία συνδιαλεγόμενοι με ὅλη τὴ βροχὴ καὶ τὴν λάσπη. Καὶ τὴν νύκτα εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ θγαίνωμε, νὰ προσπερνοῦμε τοὺς ἐλασίτας γύρω ἀπὸ τὴν φωτιά καὶ νὰ ἀπομακρύνωμε ὅσο μπορούσαμε τὸν σκοπὸ πού τριγύρζε. Τὸ πρῶτ' ὅμως μοῦ χρησίμευε ὁ Εὐγένιος ὡς Παγαventi τεντώνων τὴν λιγδωμένη γκαμπαρτίνα του ὁμοιάζων σὰν νυκτερίδα. Ἡ ὄψις του δὲν ἦτανε εὐχάριστος, ἀξούριστος ἡμέρες, φυσικὰ πολὺ μελαχροινός, ξεχώριζαν λευκὰ τὰ αὐτιά καὶ τὰ χεῖλα του. Τὸ καπέλο χωμένο χαμηλά καὶ πολλές φορές, ὅταν εἶχε νευρικό πονοκέφαλο, πού τὸν τυραννοῦσε, ἔδενε ἓνα μανδήλι σφικτὰ γύρω στὸ κεφάλι καὶ με τὸ καπέλλο ἀπὸ ἐπάνω φαντάζεται κανεὶς τὴν εἰκόνα.

Τὰ ἀστεῖα καὶ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα δὲν ἔλειπεν παρὰ τὴν κατάστασί μας καὶ ἰδίως τὴν νύκτα ἤρχιζαν τὰ ἀνέκδοτα διὰ νὰ περναῖ ὁ καιρὸς καὶ νὰ λησμονοῦμε τὰ θάσανά μας. Οἱ ἐλασίται καὶ αὐτοὶ διεσκέδαζαν με τὰ Κεφαλλονίτικα ἀστεῖα καὶ τὴν διάλεκτο τοῦ Εὐγενίου, ἰδίως με τὴν χαλάρωσι τῆς ἐπιθλέψεως. Μᾶς ἐξυπηρετοῦσαν με θελήματα ἀπὸ τὸ Συκάμινο τακτικώτατα καὶ ἐτρώγαμε συχνότερα.

Ἡ Ρωξάνη καὶ ἡ κ. Κριεζῆ ὅπως ἤδη ἔγραψα ἐβοηθοῦσαν ὄλους. Εἶχαν ἀναλάβει τὴν διανομὴ τοῦ προχείρου συσσιτίου καὶ μετὰ ἔπλεναν ἀκόμη καὶ ὄλα τὰ ντενεκεδάκια κονσερβῶν, πού μᾶς ἐχρησίμευαν γὰ πιάτα καὶ γιὰ ποτήρα καὶ ἔτριβαν

τά σκεύη μὲ χῶμα. Εἰς τὸ τέλος ἐπρόσεξα, ὅτι ἔμεναν τελευταῖες καὶ ἐπρόφθαναν πολὺ ὀλίγο καὶ νὰ τρώγουν ἀκόμη. Παρεκάλεσα ἀρκετὰ ἐντόνως τοὺς κυρίους νὰ ἀναλάβουν ἐκεῖνοι τὴν φροντίδα διανομῆς, ἐξευρέσεως τροφίμων, καὶ ἰδίως νὰ πλένη ὁ καθένας τὰ σκεύη του ἐκτὸς τοῦ καζανιοῦ, πού δὲν θὰ τὸ ἐμπστευώμεθα διὰ τὸν τέλειο καθαρισμό του.

Ἡ γρίπη μὲ εἶχε ἐξαντλήσει καὶ πολὺ δύσκολα μποροῦσα νὰ κινηθῶ καὶ αἰσθανόμενον μιὰν ἀκατανίκητη ἀδράνεια, μὲ τὸν σκληρὸ θῆχα καὶ τὸ ἀκατάπαυστο συνάχι. Ἐπιγιόμουν ἀπὸ τοὺς καπνιστὰς καὶ ἀνέπνεα τὴν σκόνη καὶ τὸ ἄχυρο πού ἐκοιμώμεθα. Εὐτυχῶς, πού ἦτο χειμώνας καὶ σπασμένο κανένα τζαμάκι τοῦ μοναδικοῦ παραθύρου. Ἔτσι εἶχαμε ὀλίγο καθαρὸ ἀερισμό.

Τὴν ἡμέρα ἐκαθήμεθα ἐπάνω στὶς στοιβαγμένες κουβέρτες γύρω - γύρω καὶ ἐξακολουθοῦσαμε νὰ ἀστειευώμεθα ἕως ἀργὰ τὴν νύκτα καὶ μετὰ τὴν κατάκλισί μας. Τότε ἐλάμβαναν μέρος καὶ ὁ καπετὰν Νικόλας, ὁ Ἀντώνης, ὁ Θεόδωρος, ἄλλος αἰμοβόρος. Ἦκουαν καὶ συζητοῦσαν.

Εἰς τὰς 18 Δεκεμβρίου, ἀπόγευμα, μᾶς ὠδήγησαν στοὺς Σουκάμινο. Μοῦ ἔφεραν γαῖδουράκι καὶ κατέβηκα ἀναπαυτικά. Οἱ χωρικοὶ ἐπερίμεναν πέραν τῆς γεφύρας μαζευμένοι. Στους πρόποδες εἶδαμε τὸν Θεόδωρο καὶ Θανάση νὰ ὀργώνουν τὰ χωράφια τους καὶ τοὺς καλησπερήσαμε σὰν νὰ γυ-

ρίζαμε ἀπὸ ἐκδρομῆ. Στὸ χωριὸ ἔμπρὸς σὲ κάθε χωρικόσπιτο γύριζαν πλῆθος διάνοι καὶ χῆνες μέσα στὸ ποταμάκι. Ἐφθάσαμε στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, στὸ Κρατητήριο. Τὸ σπίτι ἀνῆκε στὸν ἀδελφὸ τοῦ Νικόλα, ὁ ὁποῖος ἔζησε ὀκτῶ μῆνες ἐκεῖ μέσα νεόνυμφος καὶ οἱ Τσολιάδες τὸν ἐσκότωσαν ἀντὶ τοῦ Νικόλα, ὁ ὁποῖος ὡς κομμουνιστῆς ἐκρύβετο.

ΣΥΚΑΜΙΝΟ

Τὸ σπίτι αὐτό, εἰς τὸ ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ μείνωμε ἕως τὴν ἐπομένη τῶν Χριστουγέννων, εἶχε δύο δωμάτια, μιὰ μεγάλη αἴθουσα τετράγωνη καὶ στενόμακρο δωμάτιο παραπλεύρως, μὲ μεγάλο τζάκι, πού ἐχρησίμευε διὰ τὸ ὑπνοδωμάτιο. Εἶχε βομβαρδισθῆ καὶ ἡ στέγη τῆς σάλας ἐστηρίζετο σὲ μιὰ γωνιά μὲ πελωρία δοκό, τὰ πατώματα ἦσαν χωματένια καὶ θρώμικα. Εὐτυχῶς ηὔραμε καθαρὰ ἄχυρα καὶ τὰ ἐστρώσαμε κατὰ μῆκος τοῦ δευτέρου δωματίου. Οἱ νεώτεροι ἔλασῖτες μᾶς ἔφεραν καὶ ἄφθονα ξύλα καὶ ἀνάψαμε καλὴ φωτιά. Γενικὸς τροφοδότης, ὁ καταλληλότερος, — ἐπειδὴ ἐχρημάτισε καὶ διευθυντὴς τοῦ Πεντελικοῦ Ξενοδοχείου. — διωρίσθη ὁ "Εξαρχος καὶ βοηθὸς του ὁ Μπόζοβιτς. Γιὰ ὅλα ἀποτεινόμεθα εἰς τοὺς δύο, ὅπως καὶ γιὰ τὸ πλύσιμο τῶν ἐσωρούχων μας.

Ἐκεῖ ἐπεράσαμε σχετικῶς καλὰ, ἰδίως ἐμεῖς μὲ τὸ τζάκι. Οἱ ἄλλοι στὴν μεγάλη αἴθουσα ὑπέφεραν ἀπὸ τὸ κρύο πολὺ. Στὴν ἐσωτερικὴ γωνιά ἐγώ, μετὰ ὁ Εὐγένιος, ὁ Πόγγης, ἡ Ρωξάνη, ἡ Κριεζῆ ἕως τὴν πόρτα. Στὴν ἄλλη γωνιά, ἀπέναντι στὴν πόρτα καὶ δίπλα στὸ τζάκι, κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο ὁ Σαλβαρλῆς, Σεφέρογλου, Σαχτούρης, Ἰωάννου.

Τὸ πρωτὶ ἐτοιμάζαμε ὀλίγο τσάι εἰς τὸ τζάκι,

ὄσο ἔμενε ἀκόμη τῆς κ. Κριεζῆ, κανένα αὐγὸ πού εὐρίσκαμε ἄφθονα καὶ μᾶς ἐπρομήθευε ὁ "Ἐξαρχος, ἀπὸ τοὺς χωρικούς. Τὰ χρήματα τελειώναν καὶ πολλοὶ δικαίως ἀρχίζαν νὰ τὰ οἰκονομοῦν. Δὲν ἐγνωρίζαμε, πόσο θὰ διαρκοῦσε καὶ αὐτὴ ἡ περιπέτεια.

Ἐπειδὴ στὸ μεγάλο δωμάτιο ἦτανε τρομερὸ κρύο, τὴν ἡμέρα ἀναγκαστικῶς ἐμαζεύοντο στὸ δικό μας. "Ὅταν ἐσκοτείνιαζε καὶ τὸ πρωτὶ διὰ νὰ ζεσταθοῦν καὶ νὰ φάγουν κάτι, ὁ συνωστισμὸς γινότανε ἀνυπόφορος. Καὶ τὸ κάπνισμα. "Ὅλοι ἐκάπνιζαν ἐκτὸς ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς δύο. Ἀκόμη ἐμαζεύοντο καὶ τὰ παιδιὰ τῆς Renaissance, πού εἶχαν ζωῖφια.

Οἱ ποντικοὶ ἔτρεχαν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας τὴ νύκτα καὶ ἀκούγαμε νὰ ροκανίζουν τὰ ὀλίγα φαγώσιμα, πού ἐκρύβουμε σὲ ἓνα γωνιακὸ ντουλαπάκι τοῦ τοίχου, μερικὰ ράφια χωρὶς φύλλα.

"Ὅταν ξημέρωνε, τὴν τουαλέττα μας τὴν ἐκάναμε σὲ ἓνα πηγάδι, ἀπέναντι, μετὰ τὸν δρόμο καὶ ἐπλέναμε καὶ τὰ σκεύη μας, ἐκεῖ ἐποτίζοντο καὶ ὄλα τὰ ἄλογα τῆς ἴλης ἵππικοῦ πού ἦλθαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλία. Ἐπὶ κεφαλῆς ἦτανε ἓνας πολὺ κακὸς ἀνθρωπος. Ἦτανε ἐγκατεστημένοι στὴν κουζίνα. Οἱ στρατιῶται του καὶ αὐτός, τοῦ ἀπέναντι σπιτιοῦ, ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ, ἔπιναν τὰ κρασιά, πού εὐρίσκαν στὰ μεγάλα εὐρύχωρα κατώγια - ἀποθηκὲς τους, μὲ σοδιές ἄφθονες. "Ὅλα τὰ ἐξαφάνιζαν.

Αὐτὴ ἡ οἰκογένεια ἐφαίνοντο ἐθνικισταὶ καὶ εὐ-

ποροι. Κατώρθωσα νὰ τοὺς πλησιάσω καὶ νὰ μὲ δεχθοῦν στὸ ὑπόγειό τους καὶ τὴν μεγάλη αἴθουσά τους ἐπάνω στὸ σπίτι τους διὰ νὰ μπορέσω νὰ πλυθῶ καὶ νὰ πλύνω μερικὰ ἐσώρρουχα. Ἔτρεμαν ὀλόκληρες καὶ μὲ παρακαλοῦσαν νὰ μὲ συνοδεύη κανένας ἑλασίτης διὰ νὰ μὴν τοὺς κάψουν μαζί μὲ τὸ σπίτι τους μοῦ εἶπαν. Ἀγόραζαν μὲ στάρι ὅτι τοὺς ἐχρειάζετο καὶ ἀκόμη διὰ νὰ μπαλλώνουν τὰ παπούτσια τους.

Μιὰ ἡμέρα μᾶς ἔγινε πρότασις νὰ μᾶς πᾶνε σὲ νοσοκομεῖο τὸν Εὐγένιο καὶ ἐμένα, στὴν Ἴωνία ἢ Ποδαράδες. Ἀρνηθήκαμε νὰ χωρισθοῦμε ἀπὸ τὴν ομάδα μας. Παρουσίασαν κάποιον Κακαβιά, δῆθεν συγγενῆ, ἀνεψιὸν τῆς πεθερᾶς μου ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο διὰ νὰ τοὺς ἐμπιστευθοῦμε. Ὅταν ἐπέστρεψα εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ διεβεβαίωσε ὁ δικηγόρος κ. Τζάνης, ἐξ Ἀγρινίου, ὅτι οὐδέποτε Κακαβιάς εἶχε ἀνεψιὸ ἑλασίτη, ἦσαν ὅλοι φανατικοὶ ἐθνικισταί.

Ὡστε ἐὰν κατώρθωναν νὰ μᾶς ἀπομονώσουν ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες ποὺ ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς εἶχε φθάσει στὸ κατακόρυφο σημεῖο, ἐὰν κατώρθωναν νὰ μᾶς ἀπομονώσουν θὰ μᾶς ἐξαφάνιζαν. Ἐκινδυνεύαμε σὲ κάθε στιγμή, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε ὁ Θεός.

Ἢδη εἶχε γίνει ἡ μάχη τοῦ Πεντελικοῦ Ξενοδοχείου καὶ ἐπέρασαν Ἀγγλοὺς αἰχμαλώτους ἀπὸ τὸν δημόσιο δρόμο κοντὰ εἰς τὸ Συκάμινο. Ἀπὸ τὸν Ὠρωπὸ μᾶς ἔφεραν καὶ τὸν Κουτσούρη, ἀγαθότατον, ὁ ὁποῖος φαίνεται ἐβοηθοῦσε νὰ περνοῦν

οί Τσολιάδες στην Εύβοια. Τοῦ ἔστελναν διάφορα τρόφιμα, τὰ ὁποῖα προσέφερε καὶ δὲν ἐπρόφθανε νὰ τὰ γευθῆ ὁ ἴδιος. Ἐμᾶς μᾶς ἔφθανε κανέννας μεζὲς μόνον.

Μιὰ ἡμέρα πρῶτῃ παρακολουθήσαμε μιὰ ἄγρια σκηνὴ ἀπὸ τὸ παράθυρό μας. Εἶχανε ἀντικαταστήσει τὸν Νικόλα καὶ ὁ διάδοχός του ἦτανε ἓνα ἐγκληματικὸ ὑποκείμενο. Κάποιος νέος ἐλασίτης δὲν εἶχε ἐπιστρέψει στὴν ὥρα του καὶ ὁ καπετάνιος αὐτὸς τοῦ ἐπετέθη νὰ τὸν κτυπήσῃ μὲ μαχαίρι καὶ τὸ κατῶρθωσε νὰ τὸν πληγώσῃ στὴν μέση. Τὸν ἐπήραμε μέσα στὸ δωμάτιο καὶ ἐπειδὴ αἱμορραγοῦσε, τὸν μετέφεραν στὸν Ὠρωπὸ ἢ οἰκογένειά του, πού κατέφθασε ἀπὸ τὸ χωριὸ τους.

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἦλθε τὴν νύκτα ὁ Θεσσαλὸς τοῦ οὐλαμοῦ καὶ ἐπέτρεψε νὰ πᾶμε ὅσοι θέλομε τὰ ξημερώματα στὴν Ἐκκλησία. Οἱ περισσότεροι ἄνδρες ἐπῆγαν καὶ ὁ Πόγγης — τὸν ἀναφέρω ξεχωριστά, διότι ἦτο καθολικός. — Αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ ἀκολουθήσῃ ὄλους τοὺς ἄλλους. Ἀπὸ ἐνωρὶς ὁ Σαλθαρθῆς, Σεφέρογλου, Μπελέκος καὶ Εὐσταθιανὸς ἔψελναν ψαλμοὺς Χριστουγέννων μὲ μιὰ ἐξαιρετικὴ κατάνυξι.

Ὁ Θεσσαλὸς ὁ ὁποῖος ἦλθε μὲ διαθέσεις νὰ ἐνοχλήσῃ καὶ νὰ ἐξυθρίσῃ, ἰδίως τὸν Κτενᾶ, τὴν Ρωξάνη καὶ τὴν Κριεζῆ. Ἡ κ. Κριεζῆ τοῦ ἀπήντησε μὲ ἤρεμο τόνο, πού τὴν διακρίνει πάντοτε, ὅτι ἀπὸ μικρὸ παιδὶ ἀκούει γιὰ τοὺς Βουλγάρους, ὅτι εἶναι

οί χειρότεροί μας έχθροί. Καί τότε τί σημαίνουν τὰ τραγούδια, πού ἀκούσαμε, ἀδελφοσύνης μέ αὐτούς καί τόν ἀρχηγό τους τόν Γιωργή τους τόν Δημητρώφ. Ἐξαγριώθηκε σέ βαθμό πού ἐφοβήθηκα μήν προβῆ σέ τίποτε ἐναντίον τῆς Κριεζῆ. “Ὅταν ἔφευγε ἐπροχώρησα πρὸς τὸ ἄλλο δωμάτιο καί τὸν ἐρώτησα τί ἐσήμαινε ἡ σύλληψίς μου. Μοῦ ἀπήντησε, ὅτι το ἔκαμαν διὰ νὰ μέ προστατέψουν. Αὐτὸ τὸ ἤκουα διὰ δευτέρα φορά.

—Δὲν ἔχεις, ἐξακολούθησε, τίποτε εἰς θάρος σου. Εἶσαι ὄμηρος, κρατουμένη, ὅπως θέλεις πάρτο.

Εἰς τὰς 26 τὸ πρωῖ κατὰ τὰς 9^{1/2} ἐσήμαναν ἕνα κώδωνα. Αὐτὸ ἐσήμαινε ἀναχώρησι. Παρουσιάσθηκε ὁ Ἀντώνης μέ πρόσωπο θαρῦ, ζοφερό. Εἶχανε ληφθῆ ἀποφάσεις. Ἀιεγνώσθη κατάλογος καί ἐχώρισαν ἑννέα ἀπὸ τὴν ομάδα μας. Τὸν Βρασίδα Πόγγη, ἰατρὸ Μπελέκο, Κτενᾶ Δήμαρχο, Μπόζοβιτς, Κυριαζῆ, Εὐσταθιανὸ καί τὰ τέσσαρα παιδιά, ἐκτὸς τοῦ χωροφύλακος Ἡλία. Αἰσθανθήκαμε ἀμέσως τὸ κακό, πού τοὺς ἐμέλλετο, διότι θὰ τοὺς ὀδηγοῦσαν ἀμέσως στὴν Ἁγιά Λεούσα. Ὁ Πόγγης μέ ἀπεχαιρέτησε μέ σθησμένο βλέμμα σάν νὰ ἀπῆρχετο ἤδη ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμο. Αὐτὸ τὸ ἴδιο βλέμμα ἀντέγραψε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πόνου τοῦ Γκούζη. “Ὅλο τὸ πρόσωπο εἶχε ἀλλοιωθῆ. Οὐδέποτε μοῦ ἔσθησε αὐτὴ ἡ στιγμή. Τὸν ἀπεχαιρέτησα σιωπηλῆ καί μοῦ ἐφίλησε τὸ χέρι.

Μοῦ ἐτοίμασαν ἕνα γαῖδουράκι, εἰς τὸ ὁποῖο

ἐφόρτωσαν τις κουβέρτες μας καὶ ἀνεχωρήσαμε ἀπὸ μονοπάτι, ἀνάμεσα ἀπὸ δασάκι πεύκων, ὀπισθεν τοῦ Συκάμινο. Ψυχάλιζε καὶ ἔκαμε δυνατὸ κρῦο. Ὅλες τὶς τελευταῖες ἡμέρες δὲν εἶχε ἐμφανισθῆ ὁ ἥλιος. Μὲ ἀκολουθοῦσε ὁ Ἰωάννου μὲ τὴν ἰσχυαλγία του, πὺ τὸν ἔκανε νὰ ὑποφέρῃ πολὺ.

Ἀντάρται τοῦ ΕΛΑΣ συνοδεύουν τοὺς ἐμῆρους

Προχωρούσαμε πρὸς τὸ Σχηματάρι μέσα ἀπὸ χωράφια καὶ συναντήσαμε μιὰ ἀγροικία, ἦτανε μιὰ πραγματικὴ ὄασις ἐκεῖνη τὴν στιγμή γιὰ νὰ καλυφθοῦμε γιὰ ὀλίγο ἀπὸ τὸν παγερὸ βοριά ὀπίσω ἀπὸ

τὴν μάνδρα. Μᾶς προσέφεραν ἕκτακτο κρασί, ὠμὸ
κουνουπίδι καὶ ψωμί. "Ὅλα μᾶς ἐφάνηκαν σὰν νὰ
μᾶς ἔπεφταν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μαζὶ μὲ τὴν συμπάθεια
ποῦ μᾶς προσεφέρετο. Τοὺς ἀποχαιρετήσαμε καὶ ἐ-
ξακολουθήσαμε τὸν δρόμο μας καὶ ἐφθάσαμε κατὰ
τὸ μεσημέρι στὸ Σχηματᾶρι σὲ μιὰ ἀποθήκη μὲ
τζάκι δίπλα στὴν Πολιτοφυλακὴ. Τὴν προηγουμένη
εἶχε περάσει ἡ φάλαγξ μὲ τὸν Στεφάνου, ὁ ὁποῖος
ἦτο εὐθύμος καὶ εὐχάριστος, ὅπως τὸν ἐγνωρίζαμε
πάντοτε.

ΣΧΗΜΑΤΑΡΙ

Ἐμπρὸς στὸ τζάκι, καθισμένοι ἐπάνω σὲ κασόνες, σὲ σπασμένα σιδηρικά, σὲ τάβλες, ἐξεσταινόμεθα μὲ κλαριά ποῦ ἀνάθαμε. Σὲ λίγο ἤλθαν διάφοροι ἐλασίτες, ἕνας παπᾶς ὄπλαρχηγός, ἕνας σιδηροδρομικός, ἕνας ἰδεολόγος νεαρὸς διαφωτιστῆς καὶ αὐτὸς λεγόμενος ἀγράμματος. Γιατί μᾶς εἶπε:

—Δὲν εἶχα χρήματα νὰ σπουδάσω, νὰ πάω καὶ ἐγὼ στὴν Εὐρώπη (φαίνεται ὅτι τὴν Ρωσία τὴν ὑποτιμοῦσε δὲν τὴν θεωροῦσε σὰν τὴν Εὐρώπη). Γιατί νὰ μὴ μπορῶ καὶ ἐγὼ νὰ ζήσω; Γιατί αὐτὴ ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀνθρώπων. Ὁ Εὐγένιος τοῦ ἀνοιξε συζητήσι, ἀλλὰ καθέννας ἔμεινε μὲ τὶς ἰδέες του — οἱ πεπεισμένοι ἐκ τῶν προτέρων δὲν πείθονται ποτὲ καὶ ἰδίως τοιοῦτου εἶδους προπαγανδισταί. Μᾶς ἐμοίρασε ψωμί ὁ σιδηροδρομικός καὶ ἐλιές. Ὁ Ἰταλὸς Μάριος ἐπίσης μᾶς παρηγοροῦσε, ὅτι αὐτὰ ἔχουν αἱ ἐπαναστάσεις.

Ἐμείναμε στὴν ἀποθήκη ἕως τὰς ἑννέα τὸ βράδυ. Ἀπ' ἔξω ἐμαίνοντο νεαροὶ ἐλασίται καὶ πετοῦσαν πέτρες, τραγουδώντας. Ἐξαιρετικὰ θεάματα διασκεδάσεως διὰ τὰ χωριά. Οἱ μεγάλοι χωρικοὶ ἔμειναν ἄφαντοι στὰ σπίτια τους. Μοῦ εἶχανε εἰπῆ ὅτι θὰ μᾶς ὠδηγοῦσαν σὲ μιὰ βίλλα στὴν ἔξοδο τοῦ χωριοῦ, ὠραιότατη καὶ ἐκεῖ θὰ ἀναπαυώμεθα. Ἐτοίμασθήκαμε λοιπὸν νὰ κοιμηθοῦμε σὲ σπίτι ἐπὶ

τέλους. Ἐξεκινήσαμε, ἀλλὰ μόλις ἐβγήκαμε στοὸ δρόμο πλῆθος χαμίνια ξέσπασαν σὲ ὕβρεις μέ:

—Προδότες. Κρεμάλα. Τσεκούρι. Σὲ ἐξώστη ξύλινο, ὕψηλὰ ἦτανε μαζευμένοι ἢ κρέμα τῶν χωρικῶν ἔλασιτῶν, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐθεῶντο ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν μεγάλων των προορισμῶν.

Ἐπροχωρήσαμε μὲ τὴν συνοδεία ἕως τὸ τελευταῖο σπίτι τοῦ χωριοῦ καὶ ἐφθάσαμε στὴν προωρισμένη μας Βίλλα, μὲ ἀρκετὴ περιοχὴ καὶ ἡ ὁποία θὰ ὑπῆρξε σὲ καλὴ κατάστασι, μὲ ὠραῖο κῆπο. Ἄνεβήκαμε ἀπὸ μιὰ μαρμαρίνη σκάλα σὲ ἕνα χῶλ ἀδειανὸ καὶ σκονισμένο καὶ θρώμικο, μὲ ἕνα γύρω δωμάτια. Παραμέσα στενὸς διάδρομος, μὲ τὴν κουζίνα εὐρύχωρη, μὲ μεγάλο τραπέζι καὶ ἀναμμένα φουρνέλλα μὲ ξύλα, ἀντὶ τζακιοῦ. Τὸ συμπλήρωμα τοῦ σπιτιοῦ ἀπρόσιτο. Τί χρειαζότανε ἀφοῦ ὑπῆρχε ὀλόγυρα τόσος χῶρος; Χάθηκε τὸ ὑπαιθρο;

Μαζευθήκαμε στοὸ πρῶτο δεξιὸ δωμάτιο τῆς εἰσόδου μὲ πάτωμα ποῦ θὰ ἦτανε κάποτε παρκέ. Ἄνέλαθαν οἱ κύριοι νὰ τὸ σκουπίσουν προχείρως, διὰ νὰ στρώσωμε τὶς κουθέρτες μας ἕνα γύρω, καὶ ὅπωςδήποτε αἰσθανθήκαμε μεγάλη ἀνακούφισι νὰ βρεθοῦμε σὲ σπίτι, ἔπειτα ἀπὸ δεκαπέντε ἡμέρες, ποῦ σερνόμεθα σὲ τρῶγλες καὶ ἐπάνω σὲ ἄχυρα.

Ἕνας κύριος γέρος Γεωργαντᾶς, γνωστὸς συνομήρου μας ἔσπευσεν νὰ ἔλθῃ διὰ νὰ ἰδῇ τί χρειαζόμεθα. Ἐζήτησαμε σκεπάσματα ζεστὰ καὶ τίποτε φαγώσιμα καὶ οἱ κύριοι τὸν παρεκάλεσαν διὰ

κρασί, διὰ νὰ ζεσταθοῦμε καὶ νὰ συνέλθωμε κάπως. Ἐμείναμε δώδεκα μετὰ τὸν χωρισμὸ ἀπὸ τοὺς δυστυχησμένους μας συνομήρους ποὺ ἀγνοοῦσαμε τὴν τύχη, καὶ μόνο στὴν ἐπιστροφή μας ἐμάθαμε κατὰ τὸν Φεβρουάριο.

Τὰ ζεστὰ σκεπάσματα ἔφθασαν καὶ ἓνας ντενεκὲς γεμᾶτος κρασί κοκκινέλι ἐκλεκτό, μαζί μὲ ψωμί, αὐγά, τυρί, ἐλιές, σπίρτα, σιγάρα καὶ φῶς. Ἦπιαμε, ἐφάγαμε καὶ δὲν ἔμεινε οὔτε σταγόνα κρασί. Ἐκουθέντιασα μὲ νέα παιδιὰ ἐλασίτας τοῦ χωριοῦ, τὰ ὁποῖα μοῦ εἶπαν, ὅτι δὲν ἦσαν κομμουνισταί, ἀλλὰ εἶχαν σκοτώσει Τσολιάδες, ποὺ τοὺς ἐπετέθησαν στὸ χωριό. Ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ μικροὶ ἐλασίτες ἐπέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε καθένας στὴν γωνιά μας εὐρύχωρα καὶ ζεστὰ σκεπασμένοι εὐλογοῦντες τὸν κ. Γεωργαντᾶ. Γλυκὸς ὕπνος μᾶς κατέλαβε καὶ θαύτατος.

Ἐξαφνα ἀκούω στὸ χῶλ φωνές, φασαρία, ποδοβολητά, διαμαρτυρίες σὰν ἓνα κακὸ ὄνειρο βοηθοῦντος καὶ τοῦ κρασιοῦ, μὲ δυσκολία ἔπεισα τὸν ἑαυτό μου νὰ σηκωθῶ νὰ ἰδῶ τί συμβαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιό μας. Τὸ πανδαιμόνιο ἐξακολουθοῦσε καὶ μόλις ἀνοιξα τὴν πόρτα, εἶδα ἐλασίτας μὲ ἀρκετοὺς ὁμήρους, ποὺ προχωροῦσαν πρὸς τὸ θάθος τοῦ σπιτιοῦ, σὲ δωμάτιο ἀπέναντι τῆς κουζίνας, ποὺ ἀνέφερα ἀνωτέρω. Δὲν εἶχα ἀνάγκη νὰ ντυθῶ, διότι οὐδέποτε ἐγδυνόμεθα. Μόνον ἐπρόφθασα νὰ φορέσω τὰ παπούτσια μου, ποὺ ἦτανε πάντοτε ἔτοι-

μα σέ μιάν ἄκρη, πάντοτε σκεπασμένα, διὰ νὰ μὴν μοῦ τὰ κλέβουν σέ καμμιά ἐπίσκεψι ἐλασιτῶν ἀπρόοπτη.

Πηγαίνω πρὸς τὸ δωμάτιο ποῦ κατέληξαν καὶ ἀναγνωρίζω τὴν ἀδελφὴν τοῦ Σπέντζα τοῦ ὑπουργοῦ μὲ τὸν σύζυγόν της Φωτόπουλο καὶ μοῦ συστήνουν τὴν γυναῖκα καὶ τὸν μικρότερο γιὸ τοῦ Ἐξάρχου.

Οἱ ἄλλοι ἦσαν ἄγνωστοι, ἀλλὰ ὀλιγώτερο ὑπομονητικοὶ ἀπὸ ἐμᾶς. Εἰς τὸν Φωτόπουλο ἐδόθηκε εὐκαιρία νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὴν Καισαριανὴ μὲ τὴν γυναῖκα του ποῦ εἶχαν ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τοὺς ἐλασίτας καὶ δὲν τὸ ἐτόλμησε. Τὸ ἐπλήρωσε ἀργότερα μὲ τὴν ζωὴν του ἀπὸ περιπνευμονία. Ἦτο πολὺ ἀδύνατος ἄνθρωπος.

Ἄφοῦ ὁμιλήσαμε ἀρκετά, ἐγύρισα στὸ δωμάτιό μας καὶ ἐξύπνησα τὸν Ἐξαρχο, διὰ νὰ μάθῃ τὴν καλὴ εἶδησι. Ἡ οἰκογένειά του προσετέθη ἀπὸ τότε στὴν ομάδα μας, λησμονῶ πάντοτε νὰ ἀναφέρω, ὅτι μαζί μας ἐξ ἀρχῆς ἦτο καὶ ὁ Καραθοκύρης, γείτονας καὶ πολὺ φίλος μὲ τὸν Ἐξαρχο στὴν Κηφισσιά, ἀλλὰ ἐπέστρεψε μόνον ὁ Καραθοκύρης, ἐνῶ ὁ Ἐξαρχος ἐξετελέσθη μέσα σέ μιὰ Ἐκκλησιά, μαζί μὲ ἄλλους καὶ ὁ Καραθοκύρης, ὁ ὁποῖος ἦτο ξαπλωμένος κοντά του ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος, μὲ μιὰ κίνησι ποῦ ἔκαμε πρὸς τὰ ὀπίσω ἕξαλλος ἀπὸ τὸν τρόμο του. Τὸν ἐθεώρησαν καὶ αὐτὸν σκοτωμένο καὶ

τούς ἐγκατέλειψαν ἐκεῖ τραπέντες πρὸς βορρᾶν, ἐπειδὴ ἐπροχωροῦσαν οἱ Ἄγγλοι μὲ τάνκς.

Ἡ ὁμάς πλέον ἀπὸ τὸ Συκάμινο ὠνομάσθη Μεταξᾶ πρὸς μεγάλο φόβο τῶν συντρόφων μας, ἀλλὰ ἔτσι τὸ ἤθελαν οἱ ἔλασιτες.

Τὸ πρωῖ ἐσηκωθήκαμε ἀρκετὰ ἀργὰ καὶ ἔσπευσα πρὸς τὸν διάδρομο, ὅπου ἦτανε ἕνας μοναδικὸς νιπτῆρ μὲ ἄφθονο τρεχούμενο νερὸ ἀπὸ θρύση. Αὐτὸ τὸ λουῖσο εἶχε περισωθῆ στὴν βίλλα, ἀλλὰ ποῦ νὰ εὔρω σειρά. Ἡ ἴδια ἢ φασαρία ἢ θραδυνὴ διὰ τὸ παραμικρὸ ζήτημα, διὰ τὸ σαπούνι, διὰ τὸ κτένι καὶ γιὰ κάθε μικρολεπτομέρεια. Ἄφησα νὰ ἀραιώσουν καὶ ἐκάθησα εἰς τὴν κουζίνα ἐπάνω στὸ μεγάλο τραπέζι, κοντὰ στὴν φωτιά, ποῦ ἀναθε ἀκόμη ἀπὸ τὴν νύκτα. Ἐξω ἔβρεχε διαρκῶς καὶ τὸ κρῦο ἦτανε δριμύτατο. Εἴμεθα στὴν 27ην Δεκεμβρίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεσκέφθηκα ἀναγκαστικῶς καὶ τὸν κῆπο μέσα στὴ λάσπη καὶ τὴ βροχή, ἀλλὰ δὲ μοῦ ἔκαμε καὶ μεγάλη ἐντύπωση, διότι ἀπὸ τὸ Μπογιατί, Ἁγιά Λεούσα, Συκάμινο εἶχαμε συνηθίσει αὐτὴ τὴν ἱστορία. Ἐδῶ τουλάχιστον δὲν εἴμεθα τόσο περιωρισμένοι καὶ ἐκινούμεθα ἐλεύθερα.

Πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἐμαζεύσαμε τὰ ὑπάρχοντά μας καὶ ἐγυρίσαμε ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο στὴν πολιτοφυλακὴ, χωρὶς νὰ μᾶς ἐνοχλήση κανεὶς ἕως ἐκεῖ. Ὅλοι οἱ νεοαφιχθέντες ἔμειναν στὴν Βίλλα ἐκτὸς τοῦ Ἐξάρχου καὶ κ. Φωτοπούλου. Νομίζω ὅτι εἶχαν ἀφεθῆ ἐλεύθεροι. Στὴν πολιτοφυλακὴν ἀνεβή-

καμε καὶ ἐκαθήσαμε σὲ ἓνα μικρὸ δωμάτιο καὶ ἦλθε ἡ γυναῖκα τοῦ Κουτσούρη ἀπὸ τὸν Ὀρωπὸ, διὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετήσῃ, μὲ ἀρκετὲς προμήθειες καὶ ζεστὰ μάλλινα. Ἦτανε πολὺ συμπαθητικὴ.

Ὁ Εὐγένιος μόλις ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ τὴν προηγούμενη νύκτα ἔλησμόνησα νὰ ἀναφέρω ὅτι τὸν ἐπῆραν μερικοὶ ἐλασίτες διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ κάποιον εὔπορο τοῦ χωριοῦ ποὺ ἀσθενοῦσε καὶ ἐκεῖ τὸν ἐπεριποιήθηκαν πολὺ καὶ τοῦ ἔδωσαν διάφορα ἐκλεκτὰ νὰ φάγῃ. Ὅλα τὰ σπίτια μὲ τὶς ἐορτὲς εὐρίσκοντο μὲ τὰ ἀπαραίτητα Χριστουγεννιάτικα γλυκίσματα καὶ ψητὰ διάνους καὶ χοιρινά, ὥστε ἐγύρισε παρὰ τὸ νυκτερινὸ ζεσήκωμα πολὺ ἱκανοποιημένος.

Ἐπέρασαν σχεδὸν δύο ὄρες καὶ ἐδόθη ἡ διαταγὴ νὰ ἐτοιμασθοῦμε πρὸς ἀναχώρησι. Προτοῦ φύγωμε ὁ Εὐγένιος μὲ ἐπῆρε στὴν κουζινίτσα, ὅπου σὲ ἓνα τραπεζάκι ἠῦρα ἓνα πιάτο τηγατινὰ αὐγά μὲ χοιρινὸ κρέας καὶ ψωμὶ σπιτικό. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἔφαγα ὅλα μὲ μεγάλη ἀπόλαυσι. Προήρχοντο ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ ἀσθενοῦντος, οἱ ὁποῖοι ἐσκέφθησαν νὰ περιποιηθοῦν καὶ ἐμέ. Εἰς τὴν κουζίνα μάγειρος ἦτανε ἓνας Ἰταλὸς καὶ ὁ Μάριος συμπατριώτης του. Τὸν τελευταῖο τὸν ἔπιασαν, ὅταν γυρίσαμε στὴν πλατεῖα τοῦ Συντάγματος. Ἦσαν καὶ οἱ δύο τρομοκράται καὶ παρίσταναν σ' ἐμᾶς τοὺς ἀγαθοτάτους Ἰταλοὺς, ἐνῶ ὁ Μάριος ἦτανε καθοδηγητὴς στὴν πραγματικότητα. Ἐμιλήσαμε Ἰταλικά καὶ μοῦ ἐπα-

νέλαθε ὅτι ὅλα θὰ περάσουν καὶ διὰ τὰς ἐπαναστάσεις.

—IO LO SO BENE NON E LA PRIMA VOLTA PER ME! ἀπήνησα.

Ἐμπρὸς στὴν πολιτοφυλακὴ ἐπερίμεναν δύο μεγαλόσωμα μουλάρια φορτωμένα καὶ μὲ τὰς ἀποσκευάς μας πρὸς μεγάλη ἀνακούφισι τοῦ Εὐγενίου, ὁ ὁποῖος τὰ ἐσήκωνε στὴν πλάτη του συνήθως. Ὅλοι προπορεύθησαν καὶ ἐγὼ ἐπάνω στὸ μούλαρι ἀκολούθησα ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο ἕως τὸ τέλος τοῦ χωριοῦ. Μιὰ γυναῖκα μὲ ἐπλησίασε καὶ μοῦ ἐπρόσφερε δυὸ ζευγάρια κάλτσες καὶ μιὰ φαντὴ ζεστὴ πολύχρωμη κουβέρτα. Τὴν εὐχαρίστησα μὲ συγκίνησι. Μετὰ μερικὲς ὥρες ἐφθάσαμε στὸ Χλεμποτσάρι, ἐμπρὸς σὲ ἓνα δίπατο σπίτι, ποῦ εὐρίσκετο παραπλεύρως ἡ Ἐκκλησία, ὑψηλότερα ἀπὸ τὸν δρόμο, σὲ ἓνα ἐπίπεδο ταράτσωμα.

ὅταν ἐσήμανε ἡ ἀναχώρησις, ἔσπευσαν νὰ τὸ καταλάβουν ὀλόκληρο. "Ἐτσι δὲν ἔμεινε καμμιά θέσι γιὰ τὴν ὁμάδα μας. Πρὸς μεγάλη μου ἀπελπισία ἀναγκάσθηκα καὶ ἐγὼ νὰ περπατήσω. Εἶχα μείνει ἢ μισὴ καὶ αἰσθανόμενον μεγάλη ἀδυναμία. Ξεκινήσαμε ὅλοι μαζί διὰ τοὺς Μουσταφάδες. Δὲν ἀπείχε πολὺ. Ψιλόβρεχε καὶ ὁ δρόμος ἦτανε γεμάτος λάσπη καὶ λάκκους νεροῦ. Τὰ παπούτσια μου εὐτυχῶς ἦτανε μὲ ρόδα αὐτοκινήτου σολιασμένα, ζεστά ἀπὸ καστόρι. Τὰ χρησιμοποίησα στὴν Κατοχή, διὰ νὰ ἀντέχουν. Νεαροὶ ἔλασῖται προπορεύοντο καὶ διεσκέδαζαν νὰ σημαδεύουν πουλιά καὶ ἴσως πρὸς ἐκφοβισμό μας, διὰ νὰ προχωροῦμε ταχύτερα. Εἶχα μείνει τελευταία ὅπως πάντοτε μὲ τὸ μπαστούνι τοῦ Σεφέρογλου. Δὲν μὲ ἐπίεζαν νὰ βιασθῶ πολὺ. Ἐφθάσαμε στοὺς Μουσταφάδες, ὅπου συναντήσαμε τοὺς ὁμήρους τοῦ καμιονιοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ ὑποδηματοποιὸς Σκορδίλης, τῆς ὁδοῦ Αἰόλου καὶ Σταδίου. Εἶχε ἀρκετὰ χρήματα μαζί του καὶ ἀπὸ τοὺς Μουσταφάδες βρῆκε καὶ ἐνοικίασε ἓνα κάρρο καὶ μὲ κάλεσε μαζί μὲ ἄλλους ἕως τὰς Θήβας, ὅπου κατευθυνόμεθα. Ἐκάθησα δίπλα στὸ Σκορδίλη καὶ τὸν Καραγωγέα καὶ μὲ μία κοντά μου καὶ μᾶς προσέφερε διαρκῶς διάφορα φαγώσιμα, αὐγά, ψωμί, φρούτα, τὰ ὁποῖα ἀγόραζε ἀπὸ τὰ χωριὰ πού περνούσαμε.

νειάδες και γκρίζα στολή και γεμάτοι φυσεκλίκια. Αὐτοὶ ἐφαίνοντο οἱ πραγματικοὶ ἀρχηγοί. Ἄρχισαν νὰ μᾶς ἐξετάζουν καθένα ξεχωριστὰ και ἐρώτησαν ποία εἶναι ἡ Μεταξᾶ. Ἐπροχώρησα και τοὺς εἶπα ὅτι ἐγὼ εἶμαι.

— Ἄν ἐσὺ εἶσαι, πὺ βοηθοῦσες τὸν ἄνδρα σου, ὅπως διαβάζαμε σὲ διάφορα περιοδικά. Τώρα θὰ τὰ πληρώσης ὅλα. Θὰ στείλωμε νὰ σὲ πάρωμε κατὰ τὰς ὀκτώ και νὰ ἐτοιμασθῆς. Τοὺς ἀπήντησα:

— Ἀπορῶ πῶς ἐπρόσεξαν μερικὰ κομπλιμέντα περιοδικῶν, οἱ συνηθισμένοι ἔπαινοι γιὰ τὴν γυναῖκα ἑνὸς ἡγέτου. Δὲν εἶχα καμμιά ἀνάμιξι ἄλλη παρὰ σὲ μερικὰ φιλανθρωπικά. Ὁ Σεφέρογλου τότε σηκώθηκε και ἐζήτησε τὴν ἄδεια ἀπὸ τοὺς συνομήρους νὰ μὲ ὑπερασπίσῃ και τοὺς εἶπε:

— «Βρὲ παιδιὰ, σκεφθῆτε πῶς μὲ τὴν στολή πὺ φορᾶτε ἐπολεμήσατε και τὴν ἐδοξάσατε. Ἐγὼ ἔπαθα ἀπὸ μερικὲς ἀπαγορεύσεις τοῦ Μεταξᾶ πὺ ἐζημιώθηκα τόσο και ὀλίγο ἔλειψε νὰ πεθάνω. Μόλα ταῦτα ὅταν εἶδα τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα ἑνὸς τόσο ἐνδόξου πολέμου τὸν ἐδικαίωσα. Φέρετε καλύτερα ὀλίγο κρασί νὰ πιοῦμε ὅλοι μαζί». Ἐκεῖνοι ἔφυγαν χωρὶς νὰ προσθέσουν οὔτε λέξι. Μερικοὶ νεώτεροι ἐλασῖται, πὺ εἶχαν παραμείνει μὲ ἐπλησίασαν και μὺ εἶπαν:

— Μὴν φοβᾶσαι. Τολμοῦν νὰ κάμουν τίποτε ὅταν δὲ θέλομε ἐμεῖς οἱ νεώτεροι; Συνῆλθα διότι τοὺς ἐπίστεψα και ἐπῆρα θάρρος. Ἦδη ἀνέφερα διὰ τοὺς

νέους στο Σχηματάρι ὅτι δὲν θεωροῦσαν τὸν ἑαυ-
τό τους κομμουνιστὰς καὶ μᾶς εἶχανε φερθῆ φιλι-
κώτατα, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἐννοοῦσαμε εἶναι ὅτι ἔ-
πνεαν πολλὰ καὶ διάφορα ρεύματα καὶ ἐκεῖ ἦτανε
ὁ κίνδυνος. “Ὅλοι ἦσαν ταραγμένοι καὶ ὁ Εὐγένιος
περισσότερο ἀπὸ ὄλους.

Ἐτοιμάσαμε ἓνα φῶς καὶ ἀφοῦ ἐφάγαμε κάτι
ξαπλωθήκαμε νὰ κοιμηθοῦμε, θὰ ἦτανε ἴσως 7 μ.μ.
Ἐπρόσεξα νὰ ἔχω πρόχειρα τὰ παπούτσια μου καὶ
ξαπλώθηκα καὶ ἐγὼ ἀρκετὰ ἤρεμος. Ἀλλὰ δὲν ἐ-
πέρασε ἀρκετὴ ὥρα καὶ ἐμφανίζεται ἓνας ἐλασί-
της καὶ μὲ φωνάζει νὰ σηκωθῶ καὶ νὰ τὸν ἀκολου-
θήσω. “Ὅλοι ἔμειναν ἀκίνητοι. Ἡ ἰδική μου, ἡ ἐσω-
τερικὴ πεποίθησις ἦτο ἐκείνη τὴν στιγμὴ ὅτι δὲν
ἐπρόκειτο νὰ μοῦ συμβῆ τίποτε. Κανεὶς δὲν κουνή-
θηκε ἀπὸ τὴν θέσι του. Τί μποροῦσαν νὰ κάμουν
μετὰ τὴν χειρονομία τοῦ Σεφέρογλου;

Οἱ περισσότεροι θὰ μὲ θεωροῦσαν χαμένη καὶ
ἄς μὴν ἐξιχνιάζῃ κανεὶς θαθύτερα σὲ παρόμοιες
περιστάσεις. Τί ἐκάμαμε ὄλοι μας, ὅταν ἐχωρισθή-
καμε στὸ Συκάμινο ἀπὸ τοὺς ἐννέα; Εὐρισκόμεθα
μεταξὺ λύκων. Ἐφόρεσα τὰ παπούτσια μου καὶ ἀ-
κολούθησα τὸν νέο ἐλασίτη. Μόλις ἐβγήκαμε στὸ
δρόμο μοῦ εἶπε:

—Μὴν φοβᾶσαι δὲν θὰ σοῦ κάμουν τίποτε. “Ἐ-
χουν ὄρεξι γιὰ κουθέντα. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος εἶχε
μεγάλῃ περιέργεια καὶ πολὺ ὄρεξι νὰ μάθῃ διά-
φορα. Καὶ ὅπως προχωροῦσαμε χωρὶς καμμία θία

ἐφθάσαμε στὸν κεντρικὸ δρόμο. Ἐμπρὸς μας, ἀπέναντι, ἦτανε ἡ Πολιτοφυλακὴ ἢ τὸ Ἀρχηγεῖον. Ἡ νύκτα ἦτανε τόσο ἡρεμὴ καὶ μέσα σ' ἐκείνη τὴν ὥρα πού ὄλοι ἦσαν κλεισμένοι στὰ σπίτια τους, αὐτὴ ἢ κίνησις καὶ ἡ ἀλλαγὴ μου δυνάμωσαν τὴν αἰσιοδοξία μου καὶ δὲν αἰσθανόμουν καμμιὰ κούρασι.

Ἄνεβήκαμε μιὰ ξύλινη σκαλίτσα καὶ βρέθηκα σὲ ἓνα δωμάτιο μικρὸ μὲ τρία γραφεῖα. Πίσω ἀπὸ τὸ καθένα ἐκάθηντο τρεῖς ἀξιωματικοὶ μὲ ἀρίστην ἐμφάνισι, μὲ χακὶ στολὴ σὰν ἄγγλοι.

—Κάθησε, μοῦ εἶπανε χαμογελῶντας. Σὲ φέραμε διὰ νὰ πάρης ριτσινόλαδο καὶ πάγο.

—Δὲν χρειάζεται θάρρος, ἀπήντησα, ἀφοῦ ἐκάθησα στὸ γραφεῖο δίπλα στὴν εἴσοδο ἀπέναντί τους. Εἶμαι ἄοπλος καὶ ἐσεῖς εἴσαστε ἕξι ὄπλισμένοι ἀξιωματικοί. Ἄλλαξαν ἐντελῶς ὕφος.

—Ἄστειεύομεθα, μοῦ ἀπήντησαν. Θέλομε νὰ κουβεντιάσωμε μαζί σου, νὰ μάς πῆς τί ἰδέα ἔχεις γιὰ τὴν ἐπανάστασί μας.

—Μὰ τί ἰδέα θέλετε νὰ ἔχω τέτοια ὥρα καὶ μὲ τὴν περιπέτεια πού μοῦ ἐκάματε; Δὲν τελειώσατε ἀκόμη. Ἐὰν ἡ ἐπανάστασις ἐπιτύχη καὶ οἱ σκοποῖ σας εἶναι καλοί, γιατί νὰ μὴν σᾶς ἀκολουθήσωμε καὶ ἐμεῖς... ἐὰν ζήσωμε!

—Ἡ ἱστορία, ἐξηκολούθησε, θὰ μαυρίσῃ τὸν ἄνδρα σου.

—Ἡ ἱστορία βέβαια, δὲν θὰ τὴν γράψῃ κανεὶς ἀ-

πὸ τώρα, θὰ κρίνη καὶ ἑσᾶς καὶ τὸν Μεταξᾶ πολὺ ἀργότερα. Δὲν γράφεται ποτὲ καλὰ ἀπὸ συγχρόνους! Ἔπειτα εἶπε:

Καλὰ μᾶς τὰ κατάφεραν οἱ σύμμαχοί μας Ἐγγλέζοι.

—Γιατί ἀπορῆτε, ἀπήντησα. Ξένοι εἶναι καὶ κάνουν ὅ,τι τοὺς συμφέρει. Νὰ βλέπουμε ἑμεῖς τί κάνομε τώρα μὲ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Σ' ἐκείνους ἀρέσει πολὺ καὶ τὸ σπὸρ καὶ ξεύρουν νὰ φεύγουν γρήγορα.

Ἔτσι συνεχίσθηκε ἡ συζήτησις ἀρκετὰ ἀσυνάρτητη, ἕως ὅτου μοῦ προσέφεραν τέσσερα πορτοκάλια καὶ μὲ ἀφήκαν νὰ φύγω μὲ τὸν συνοδό μου. Μοῦ εἶπαν ἐπίσης, ὅτι εἶμαι διανοουμένη. Τοὺς ἀπήντησα, ὅτι ἐὰν μὲ ἐννοοῦν ὅπως τὶς δικές τους διανοούμενες νὰ μὴν ὑβρίζουν. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ συνοδός μου εἶχε τὴν ἴδια ὄρεξι γιὰ νὰ μάθῃ περισσότερο καὶ γυρίσαμε σιγὰ - σιγὰ εἰς τὸ σχολεῖο.

Ἐφθασα στὴν αἴθουσα ὁμολογῶ εὐχαριστημένη. Ἦτανε ἀπὸ τὶς ἀπρόοπτες περιπέτειες καὶ αὐτῆ. Αἰσθάνθηκα καὶ κάποιαν ἀδυναμία τους, χωρὶς νὰ γνωρίζωμε ἀκόμη, ὅτι ὁ ἀγώνας τους δὲν πηγαινε διόλου καλὰ. Οὔτε τὰ τρομερὰ κακουργήματα ποὺ εἶχανε διαπράξει στὰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ καὶ τῶν συνομήρων μας τὴν ἐκτέλεσι. Στὴν ἐμφάνισί μου ὄσοι ἦσαν ξυπνητοὶ μὲ ὑπεδέχθησαν μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ τοὺς ἐπανέλαθα ἀκριβῶς ὅ,τι ἔγραψα ἀνωτέρω. Ἡ κ. Κριεζῆ ἐνθουσιάσθηκε καὶ μὲ συν-

εχάρη διὰ τὴν ψυχραιμία μου καὶ ὁ Εὐγένιος συνῆλθε ἐντελῶς. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἱκανοποιήθη ἐντελῶς ἦτανε ὁ Σεφέρογλου, ὁ ὁποῖος μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του μὲ ὑπερήσπισε μὲ τόση εὐγένεια ψυχῆς, ἔξαιρετική. Κοιμηθήκαμε μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο ἤσυχα ἕως τὸ πρωτὶ ἐπάνω σὲ ἄχυρα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν διόλου καθαρά.

Τὸ πρωτὶ κατεβήκαμε στὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ τοῦ σχολείου, ὅπου ὑπῆρχε σὲ ὑπόστεγο μεγάλῃ στέρνα, μὲ ἄφθονο τρεχούμενο νερὸ καὶ ἐπλυθήκαμε ὀπῶς συνήθως. Μᾶς συνεκέντρωσαν ἀργότερα στὴν ἴδια αὐλὴ διὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσουν στοὺς Πυρί, συνοικισμό προσφυγικόν, εἰς τὸ ἐκεῖ σχολεῖο δίπλα ἀπὸ τὴν μεγάλη Ἐκκλησίαν. Ἐμείναμε ἀρκετὴ ὥρα ὀρθοὶ ἕως πού εἶδαμε ἀγγλικὰ ἀεροπλάνα νὰ τριγυρίζουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας. Πιθανώτατα θὰ ἔψαχναν γιὰ τοὺς ἰδικούς των αἰχμαλώτους. Ἐλπίσαμε πρὸς στιγμὴν, ὅτι θὰ ἔκαμναν μιὰ προσπάθεια νὰ μᾶς σώσουν, ἀλλὰ ἐπρόκειτο μόνον περὶ ἀναγνωρίσεως.

Ξεκινήσαμε ἀπὸ τὰς Θήβας φορτωμένοι μὲ τίς κουβέρτες μας, μὲ τοὺς σάκκους μας ὅπου εἶχαμε μερικὰ ἀσπρόρρουχα καὶ τενεκέδες κονσερβῶν ἀντὶ πιάτων καὶ ποτηριῶν. Πέρασε ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο πρὸς Πυρί. Μόλις ἐφθάσαμε στοὺς ὕψωμα, πρὶν κατεβοῦμε στὸν συνοικισμό, ἀπὸ μπαλκόνια καὶ λοφάκια βρέθηκαν συγκεντρωμένοι ἐκεῖ ἀσφαλῶς οἱ

πρόσφυγες, οί ὅποιοι μᾶς προέπεμψαν μέ ὕθρεις καί φωνές. Ἰδιαιτέρως δι' ἐμένα ἐφώναζαν.

—Σ' ἄρесе ὁ πάγος καί τὸ ρετσινόλαδο; Ἐφάνηκε καθαρά, ὅτι τοὺς μετεχειρίζοντο αὐτοὺς ὄλους τοὺς προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς ἐναντίον μας ὅπου εὐρίσκονται. Οἱ ντόπιοι μᾶς ἐφέροντο ἔκτακτα καί προσπαθοῦσαν μέ κάθε μέσον νά μᾶς βοηθήσουν. Πρὶν φθάσωμε στό Πυρί, διέταξαν νά σταθοῦμε καί ἐφώναζαν τὰ ὀνόματα τῆς κ. Κριεζῆ καί τῆς κόρης τῆς Ρωξάνης, τίς ὁποῖες ἀφῆκαν ἐλεύθερες. Εἶχε γίνει κυβέρνησις μέ Ὑπουργὸ καί τὸν Φίλιππο Δραγούμη καί ἐνήργησεν νά τίς ἀπελευθερώσῃ. Ἀποχαιρετισθήκαμε μέ μεγάλη συγκίνησι καί ἐξακολουθήσαμε πεζοποροῦντες ἕως τὸ Σχολεῖο τοῦ συνοικισμοῦ.

ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ ΘΗΒΩΝ ΠΥΡΙ

Στὸ ἐκτεταμένο προαύλιο εἶχε μόλις φθάσει μιὰ μεγάλη φάλαγγ ἀπὸ τὰ Κρῶρα καὶ τοὺς ἐμοί-
ραζαν στὰς διαφόρους τάξεις καὶ στὸ μεγάλο ὑπό-
στεγο, μὲ τὴ συνεχομένη αἴθουσα γυμναστικῆς, πού
χρησίμευε διὰ τὰς ἐορτὰς καὶ ἐξετάσεις γυμναστι-
κῆς. Ἐκεῖ μέσα ἦτανε ἀληθινὴ Σιθηρία.

Ἐξαφνα, διέκρινα δυὸ σάν γνωστές μου φυσιο-
γνωμίες, πλησιάζω καὶ ἀναγνωρίζω τὴν κ. Ἄντω-
νέλου Μομφεράτου, ἀγγλίδα καὶ τὴν κ. Ἀργυρο-
πούλου, πρώην Πεπέ. Ἦτανε σὲ ἐλεεινὰ χάλια. Ἡ
κ. Ἀργυροπούλου μὲ πληγωμένα πόδια τυλιγμένα
σὲ κουρέλια παῖ πάσχουσα ἀπὸ τὴν καρδιά της. Τὴν
σωτηρία της τὴν ὀφείλει στὴν Μομφεράτου. Κατῶρ-
θωσαν καὶ αἱ δυὸ νὰ τοποθετηθοῦν στὴν παραπλεύ-
ρως τάξι τῆς ἰδικῆς μας, διότι στὴν ἰδική μας εἵμε-
θα ἤδη 85. Ἐκάθησαν ὅμως ἐν τῷ μεταξύ μαζί μας
ἄρκετὴ ὥρα καὶ ἔδωσα τῆς Ἀργυροπούλου τὰ δυὸ
μου ζεύγη κάλτσες πού μοῦ ἐδώρησαν στὸ Σχημα-
τάρι. Κάποιος ἦλθε καὶ μοῦ ἔφερε ἀπὸ τὴν κ. Κριε-
ζῆ ὅ,τι τῆς εἶχε περισσεύσει, μὲ ἓνα θερμὸ μπιλλιε-
τάκι. Τὴν Ἀργυροπούλου καὶ τὴν κόρη της τὰς ἀ-
φῆκαν μετὰ ὀλίγες ἡμέρες, φαίνεται ἐνήργησε ὁ
πρῶην σύζυγός της Πεπές, ὁ ὁποῖος ἔπαιζε ρόλο
κομμουνιστοῦ.

Ἡ κ. Κριεζῆ καὶ Ρωξάνη συνελήφθησαν καὶ πάλι
μόλις ἔφθασαν στὸ σπίτι τους στὴν Κηφισσιὰ. Ἄλ-

λά κατώρθωσαν παρά τὸ χωριὸ Μάνδρα νὰ δρα-
πετεύσουν πρὸς Ἀμερικανούς, οἱ ὅποιοι προχωροῦ-
σαν καταδιώκοντες.

Ἐμείναμε εἰς τὸ Πυρὶ ἕως τὴν ἡμέρα τῶν Φώ-
των καὶ ἐκεῖ ἐπεράσαμε τὸ Νέον Ἔτος, μέσα στὴν
τάξι τοῦ σχολείου μὲ τοὺς 85 ξένους ὁμήρους. Με-
ταξὺ των ἦτο καὶ ὁ Σκορδίλης, ὁ ὅποιος βοηθοῦσε
πολλούς, ἕως ὅτου τὸν ἀπέλυσαν, ὅταν προώθησαν
τὴν φάλαγγά του. Ἡ ὁμάς Μεταξᾶ ἐχωρίζετο στὴν
τάξι μὲ μιὰ σειρὰ σχολικὰ θρανία. Πολλοὶ Θηβαῖ-
οι ἐζήτησαν νὰ μᾶς φιλοξενήσουν. Καὶ ὀνομαστι-
κῶς ἐμὲ μιὰ κυρία πού ἐμιλήσαμε ἀρκετὴ ὥρα ἀ-
πὸ τὸ παράθυρο. Τρόφιμα εὐρίσκουμε περισσότερα
καὶ ἕκτακτο κρασί ἀπὸ ἕναν γνωστὸ ντόπιον. Μᾶς
ἔστελνε τακτικὰ ἄφθονο. Παρουσιάσθηκε στὸν Εὐ-
γένιο καὶ ἕνας νέος Κεφαλλονίτης καὶ μοῦ ἔστελ-
νε μαγειρευμένο φαγητὸ ἀπὸ τὸ σπίτι του, δι' ἐμᾶς
τοὺς δύο, μὲ μιὰ νέα συναγωνίστρια. Προσπάθησε
νὰ πάρῃ τὸν Εὐγένιο στὸ νοσοκομεῖο, ἀλλὰ ἀπέ-
τυχε. Ἦτο ἐκεῖ καὶ ὁ Κόκκαλης, ὁ ὅποιος παρά
τὴν παλαιὰ γνωριμία μὲ τὸν Εὐγένιο, δὲν τοῦ ἔδω-
σε καμία σημασία.

Τὴν νύκτα χρησιμοποιοῦσαμε τὸ παράθυρό μας
ὡς ἔξοδο διότι διὰ νὰ φθάσωμε ἕως τὴν πόρτα ἔ-
πρεπε νὰ διασκελίζωμε τοὺς κοιμισμένους. Δυὸ θρα-
νία ἀπὸ μέσα καὶ ἄλλο ἀπ' ἔξω μᾶς ἐχρησίμευαν
γιὰ σκαλοπάτια. Ἐκατεβαίναμε ἀπὸ ἐκεῖ, ἀκόμη
σκοτεινά, μέσα στὴ βροχή, τὰ χιόνια καὶ τὴν πα-

γωνιά, ἀφοῦ ἐφωνάζαμε — Σκοπὸς — κατὰ τὴν σύστασί του. Σὲ κανένα χανδάκι ἢ σὲ ρυάκι ἔξω τοῦ προαυλίου, πρὶν ξυπνήσουν ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἐκάναμε τὴν τουαλέττα μας μαζί με τὴν Μομφεράτου. Ἡ Μομφεράτου προσετέθη στὴν ομάδα μας μετὰ τὴν ἀναχώρησι τῆς Ἀργυροπούλου.

Εἶχαμε πολλὰ ἐπεισόδια ἐν τῷ μεταξύ. Μιά νύκτα ἐξύπνησαν τὸν χωροφύλακα Ἡλία καὶ τὸν Κουτσούρη τοῦ Ὁρωποῦ καὶ τοὺς ἐξετέλεσαν. Ὁ Ἡλίας προαισθανόμενος τὴν καταδίκη του τὴν προηγούμενη, ἐστάθηκε ἐμπρὸς μου καὶ μοῦ εἶπε:

— "Ἀχ τί ἔκανε ἐκεῖνος ὁ Μεταξᾶς. "Ἐπρεπε νὰ τοὺς ξεκάνη ὅλους. Ἐκείνη τὴν ἴδια ἡμέρα ἐδιαβάσθηκαν κατάλογοι καὶ ἀνέκριναν ἕναν-ἕναν ξεχωριστά, ἀπὸ τὸ γενικὸ στρατοπεδάρχῃ Βρετάκο, τὸν Βλαχάβα καὶ ἕναν με πολιτικά. Ὁ Βρετάκος ἦταν ἕνας τύπος φανατικὸς κομμουνιστής, ὁ ὁποῖος ἦτανε ἐπτὰ χρόνια κλεισμένος στὸ Παλαμήδι, ὑψηλός, ξανθός, με στολή χακί, σὰν ἐγγλέζος καὶ αὐτός.

— Ἐσὺ εἶσαι ἢ γυναῖκα τοῦ Μεταξᾶ; — μοῦ ἀπέτεινε τὸν λόγο ἐμπρὸς σὲ ὅλους ἀπὸ τὴν μέση τῆς τάξεως — ἐσεῖς πρὸ με κρατήσατε ἐπτὰ χρόνια φυλακή;

— Λάθος κάνεις, τοῦ ἀπήντησα, γιὰ τὰ τρία χρόνια τοῦλάχιστο. Ἐμεῖς σὲ ἠύραμε μέσα ἐκεῖ τὸ 1936. Καὶ ἐμπῆκες θέβαια γιὰ κάποιο σοβαρὸ λόγο καὶ φυσικὰ σὲ ἄφησε καὶ τὸ ἰδικὸ μας καθεστῶς. Δὲν ἀπήντησε τίποτε ἐπειδὴ ἤκουαν οἱ ὀγδόντα πέντε

δημοι. Δεύτερος ἦτανε ὁ Βλαχάβας κοντός, καλοντυμένος καὶ ἐκεῖνος μὲ τὰ πολιτικά, πρόσωπο φαίνεται, πὺ ἐσήμαινε, γιατί παρουσιαζότανε σπανίως. Ἐπέρασαν ὄλοι ἀπὸ τὴν ἀνάκρισι, καὶ ὁ γείτονας μας κτηματίας τῆς Κηφισσιᾶς Χαριτᾶτος. Τὸν ἐρώτησαν ἐὰν ἦτανε ὀπαδὸς τοῦ Μεταξᾶ.

—«Δὲν εἶχα καμμιά σχέσι μὲ τὸν ἄνθρωπο, ἀπήντησε. Εἶμαι κτηματίας καὶ κοίταζα τὴν δουλειά μου». Ὅταν ἐπέστρεψε στὴ θέσι του καὶ ἐπέρασε ἀπὸ ἐμπρὸς μου, μοῦ εἶπε:

—«Ἐκανα τὸν Πέτρο!» μὲ στενοχωρημένο ὕφος.

—Τί ἤθελες νὰ κάμης ἄλλο. Πολὺ καλά, εἶπα, ἔκαμες μὲ αὐτὰ τὰ θηρία. Ἄλλη μιὰ μέρα πρωτὶ ἐδιαβάζα μερικὰ μυθιστόρηματα πὺ ἐσκέφθηκε ἡ Νανὰ νὰ μοῦ φέρη, στὴν Ἁγιά Λεούσα. Ἐστάθηκε ἐμπρὸς μου μιὰ συναγωνίστρια μὲ ἕναν νεαρὸ ἐλασίτη.

—«Τί διαβάζεις; μὲ ἐρώτησε.

—Ρομάντζο, τῆς ἀπήντησα.

—Σὲ τί γλώσσα;

—Γαλλικά.

—«Ἐσεῖς εἶστε πὺ μοῦ ἐδώσατε ρετσινόλαδο;»

—«Πόσο χρόνων εἶσαι» τῆς ἀπήντησα.

—Δεκαεννέα (19) μοῦ λέει.

Ἐ τότε λὲς ψέμματα, γιατί πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἦσουν ἐντελῶς παιδι καὶ στὰ πα διὰ δὲν ἔδιδαν ρετσινόλαδο. Ἐννοεῖται ὅτι τὴν ἔπαθε ἐμπρὸς στὸν

νεαρό, πού ήθέλησε νά κάνη φιγούρα. 'Επέστρεψε τήν έπομένη μέ φιλικάς διαθέσεις.

"Ετσι έπεράσαμε μέ τούς όγδόντα πέντε, έως ότου άπέλυσαν ή προώθησαν όλους. 'Εμās τότε μās έπέρασαν σέ μικρότερο δωμάτιο, συνέχεια τής κεντρικής εισόδου, τó όποίο θά έχρησίμευε διά γραφείο του σχολείου. "Ενα μεγάλο παράθυρο και όπίσω ένας έκτεταμένος... δέν λέγω τήν λέξι, μόνο νά φαντασθῆ κανείς ότι εκεί κατέφευγαν όλοι αί φάλαγγες. Εύτυχως τó δυνατό κρύο και τó χιόνι έσωζε τήν κατάστασι. Τήν ήμέρα έβγαίναμε στο προαύλιο και συνδιαλεγόμεθα μέ διαφόρους και στρατιωτικούς του παραπλεύρως δωματίου. Που και που έβλέπαμε και λίγο ήλιο. Είς τó θάθος τής έκτεταμένης αύλης, μάνδρας πλέον άπό τó κατάντημα, άπό ένα χάλασμα του τοίχου, μέ άδεια του σκοπου έπεράσαμε στο σπιτάκι μιās οικογενείας έλασίτου, ό όποίος πηγαινοερχότανε άπό τήν ύπηρεσία του. Είς τó σαλόني τους μās έτοιμάσαν ό,τι έχρειάζετο για μιá καλήν τουαλέττα και νά πλύνωμε και τά έσώρρουχά μας. Τó όνομα τής οικογενείας αύτης τó λησμονώ. Ήτο ή γυναίκα του έλασίτου μέ μωρό και ή μητέρα της. Συνήντησα τήν γυναίκα μέ τó παιδί της πολυ άργότερα, μετά τήν έπ στροφή μου στο Παλαιό Φάληρο, στα μπάνια του Μπάτη. Εύρέθηκα εκεί μέ τήν Ντίτα, τήν 'Ιωάννα και τήν φίλη μου Μουράτογλου. 'Εκατοικούσαν στον Πειραιά, αλλά δέν τούς έρώτησα άπολύ-

τως τίποτε τί ἀπέγινε μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐξακολουθήσαμε ἕως τὴν ἡμέρα πού ἀφήσαμε τὸ Πυρὶ νὰ πηγαίνωμε σ' αὐτὸ τὸ σπίτι διὰ τὴν τουαλέττα μας μετὰ τὴν Μορφεράτου. Εἰς τὴν ὀμάδα μας προσετέθησαν ὁ Ναθαναήλ ἀπὸ τὴν μεγάλη φάλαγγα, ὁ Λαΐνης καὶ μερικοὺς, λησμονῶ τὸ ὄνομα. Κάθε ἡμέρα οἱ κύριοι ἄλλαζαν τὰ ἄχυρα ἀπὸ μιὰ ἀποθήκη ἀπέναντι τοῦ σχολείου, καὶ ἐκοιμόμεθα ἀναπαυτικώτερα καὶ καθαρὰ.

Ἡ κατάστασις στὰς Ἀθήνας εἶχε στραφῆ ἐναντίον τῶν ἐλασιτῶν καὶ αἰσθανόμεθα τὴν χαλάρωσίν τους.

Ἀκριβῶς τὴν ἡμέρα τῶν Θεοφανείων ἔφθασε μεγάλη φάλαγγ καὶ ξεκινήσαμε μετὰ αὐτὴ ὄλοι μαζί πρὸς τὸ Μούλκι. Εἶχαμε προχωρήσει ἄρκετά, ὅταν ἐφώναζαν τὸ ὄνομα τοῦ Σαλβαρλῆ διὰ νὰ τὸν ἀπολύσουν. Ἡ ἀπόλυσίς του εἶναι μία ξεχωριστὴ ἱστορία πού μοῦ διηγήθηκε μόλις πρὸ ἡμερῶν, πῶς δηλ. κατῶρθωσε ἕνας φίλος του νὰ θγάλη τὴν διαταγὴ μετὰ σφραγιδα τοῦ Ἀρχηγείου Θεῶν καὶ τὸν ἔκρυψε μετὰ σὲ σπίτι ὅσο πού εἰσῆλθαν οἱ ἄγγλοι.

Παραμονὴ τῶν Φώτων.

ΒΑΓΙΑ - ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΙΣ

Ὁ Ναθαναήλ ἐσερνότανε. Εἶχε δυνατὸ πόνο. Ἡ πεζοπορία μου ἦτανε πάντοτε ὀδυνηρά, μὲ ὄλο πού εἶχα χάσει ἄρκετὸ θάρος καί, μὲ τὸν Ναθαναήλ νὰ βογγᾶ, μου γινότανε σκληροτέρα. Φοβόμουν μὴν μείνη στὸ δρόμο. Τῆς Μομφεράτου τὸ πόδι ἦτανε πληγωμένο καί ἐκείνη ὑπέφερε πολὺ καί περπατοῦσε δύσκολα. Ἐφθάσαμε σιγὰ - σιγὰ ὡς τὰ Βάγια καί ἀπεφάσισαν οἱ ἔλασῖτες γιὰ τὴν ὀμάδα μας νὰ διανυκτερεύσωμε στὰ Βάγια. Δὲν ἦτανε μακρὰ ἀπὸ τὸν δρόμο. Ἐφαίνοντο τὰ φωτάκια σὲ ὕψωμα ἀριστερά. Ὅλοι οἱ ἄλλοι προχώρησαν πεζοὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ καί μᾶς ἄφησαν τοὺς τρεῖς Ναθαναήλ, Μομφεράτου καί ἐμένα, διὰ νὰ μᾶς στείλουν κανένα μέσο μεταφορᾶς. Ὁ Ναθαναήλ κάθησε κάτω ἀπὸ ἓνα πεῦκο, παράμερα ἀπὸ τὸ δρόμο καί ἐμεῖς σὲ ἓνα τοιχάκι.

Ἀπὸ ἐκεῖ πέρασε ἓνα χωριατόπουλο μὲ τὴν μητέρα του, ἐπάνω σὲ γαῖδουράκι καί ἐπήγαιναν διὰ τὰ Βάγια. Παρακάλεσα τὸν μικρὸ νὰ μείνη μαζί μας καί πιάσαμε κουβέντα, ἡ μητέρα του προχώρησε μόνη της. Μοῦ ἔλεγε, ὅτι ἐφοβεῖτο νὰ μὴν τὸν θιάσουν νὰ ἔμπη στὴν ὀργάνωσι καί διάφορα ἄλλα, ὅτι ἀπόψε στὸ χωριὸ ἐφιλοξενεῖτο ἓνας ἐπίσημος καπετάνιος στὸ σπίτι τοῦ Τσέλιου — ἀδελφὸς τοῦ Ἰατροῦ Τσέλιου, τόσο φίλου μας καί ἔτσι ἔμαθα ὅτι κατήγετο ἀπὸ ἐκεῖ.

Δέν ἄργησε πολὺ νὰ φθάσῃ ἓνα καμιόνι καὶ νὰ μᾶς παραλάβῃ. Ἐφθάσαμε στὸ σχολεῖο, κοντὰ στὴν ὠραία μεγάλη Ἐκκλησία, στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ. Ἀκριβῶς ἀπέναντι ἦτο τὸ σπίτι τοῦ Τσέλιου. Ἀνεβήκαμε στὸ σχολεῖο ἀπὸ μιὰ σκάλα ἀρκετὰ ὑψηλή; ξύλινη καὶ βρεθήκαμε σὲ μιὰ μεγάλη μοναδική τάξι μὲ κατεστραμμένο πάτωμα, μὲ τρύπες ὀλίγο παντοῦ, μὲ γύρω τραπέζια καὶ παράθυρα, μὲ σχεδὸν ὅλα τὰ τζάμια σπασμένα. Ἐκαθήσαμε ὅπως ὅπως κοντὰ στὴν εἴσοδο. Μᾶς ἐμοίρασαν μετ' ὀλίγο ἓνα θαυμάσιο ψωμί, γλυκύτατο, κίτρινο ποῦ θὰ ἦτανε ἀνάμεικτο μὲ καλαμπόκι καὶ ἄφθονες ἑληές. Ἦτανε περίεργο, ὅτι ὅσο καὶ νὰ ἐτρώγαμε δὲν ἐχορταίναμε. Ἐάν εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ ψωμί παχαίνει θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς εἶχαν προστεθῇ ἀρκετὰ κιλά, τὸ ὁποῖον δὲν συνέβη διόλου. Ὅλοι εἶχαμε ἀδυνατίσει πάρα πολὺ.

Τὴν νύκτα ἔκανε πολὺ κρύο καὶ τὸ πρωτὶ ὁ κ. Φωτόπουλος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὸν Πρωτοπαπᾶ, χωρικὸ μὲ κάποιο ἀξίωμα στὸ χωριό, μᾶς ἐκάλεσε μὲ τὸν Εὐγένιο καὶ τὴν Μομφεράτου στὸ σπιτάκι του. Μιὰ αὐλίτσα μὲ δυὸ τρία μικρὰ δωμάτια. Μᾶς ἐδέχθησαν πολὺ φιλικὰ καὶ πρόθυμα, τὸ ἀνδρόγυνο καὶ ἡ ἀδελφὴ μιὰ νόστιμη κοπέλλα, ἀδελφὴ τῆς γυναικὸς τοῦ Πρωτοπαπᾶ. Ἐκάθηντο ὅλοι ἐμπρὸς στὸ τζάκι καὶ ἐπάνω σὲ πυροστιὰ ἐμαγεύειραν μιὰ κόττα μὲ χοιρινὸ λίπος, μὲ πολὺ τέχνη καὶ ἀν μιὸ κόττα μὲ χοιρινὸ λίπος, μὲ πολὺ τέχνη καὶ

στικό τους πρόγευμα διὰ τὰ Θεοφάνεια. Ἐμᾶς μᾶς ἔψησαν κάτι ἀξέχαστες μπριζόλες, σὲ σχάρα, ἐπάνω στὴν πυροστιά. Καὶ ζεστές ὅπως ἔβγαιναν, ζουμερές καὶ μυρωδάτες, μᾶς τὶς ἐμοίραζαν μὲ τὸ σπιτικό τους ψωμί, ποὺ δὲν θὰ ξεχάσω ποτέ. Ἀνακουφισθήκαμε, ἐξεσταθήκαμε καὶ ἐσιγυρισθήκαμε ὅπως μπορέσαμε καλύτερα σὲ ἓνα διπλανὸ στενόμακρο δωμάτιο γεμάτο μάλλινα καὶ σκεπάσματα. Ἐπλυθήκαμε στὴν αὐλὴ διότι ἐκεῖ ἐπλένοντο ὅλοι ἀπὸ ἓνα θαρελάκι, ποὺ ἐκουβαλοῦσαν τὸ νερὸ ἀπὸ ἀρκετὰ μακρὰ.

Πρὶν φθάσῃ τὸ μεσημέρι ὅπως πάντοτε μᾶς ξεσήκωσαν νὰ φύγωμε. Ἐνα μακρὸ κάρρο ἐπερίμενε τοὺς ἀνίκανους νὰ περπατήσωμε, τὸν Ναθαναὴλ ξαπλωμένο, ὀπίσω τὴν Μομφεράτου καὶ ἐμένα κοντὰ στὸν καραγωγέα, πάντοτε τὴν τιμητικὴ θέσι. Παραλάβαμε, μόλις θυμοῦμαι καὶ κάποιες ντόπιες τοῦ χωριοῦ γιὰ τὸ Μούλκι. Νομίζω πὼς ἦτανε καμμιὰ δασκάλα. Ἡ Μομφεράτου ἦτανε καθισμένη ἐπάνω σὲ ὅλες τὶς κουβέρτες τῆς ομάδος, ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸ πόδι τῆς. Ἡ διάθεσί μας ἦτανε καλὴ καὶ τὸ κρῦο λιγώτερο ἢ ἴσως εἶχαμε συνέλθει ὅσοι ἐφάγαμε καλύτερα ἐκεῖνο τὸ πρωτὶ. Εἰς τὸ Μούλκι μᾶς ὠδήγησαν σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραῖα γραφικώτατα COTAGE τῆς ἐταιρείας, μὲ πελώριους εὐκαλύπτους παντοῦ ἀπ' ἔξω.

ΜΟΥΛΚΙ

Βαλπουργία νύκτα!

Ἀνάψαμε τὸ τζάκι ἀμέσως, μὲ ἄφθονα κλαδιά καὶ ξύλα καὶ ἀρχίσαμε νὰ μπαλώνωμε καὶ νὰ τακτοποιοῦμε ὅ,τι εἶχαμε ἀπαραίτητο ἀνάγκη, κάλτσες, γάντια καὶ διάφορα. Δὲν προφθάσαμε ὁμως νὰ ξεκουρασθοῦμε πολὺ, διότι ἔξαφνα ὤρμησαν μέσα στὸ δωμάτιο κάτι ἐξαγριωμένοι ἔλασῖτες, μὲ ὕβρεις χυδαῖες καὶ κακὰ προμηνύματα καὶ μᾶς διέταξαν νὰ τὰ μαζέψωμε καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμε ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ μέσα, πού δὲν μᾶς ἄξιζε. Ἐτοιμασθήκαμε τρέμοντας καὶ μᾶς ὠδήγησαν ἀρκετὰ μακριὰ στὶς ἐκκοκιστικὲς πελώριες, ἀποθήκες, ὅπου μᾶς ἐκλείδωσαν σὲ μιὰ ἀπὸ αὐτῆς. Σωριαστήκαμε κατὰ γῆς, σὲ ἀπόγνωσι πλέον ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἀπρόοπτο αἰφνιδιασμὸ καὶ ἐσκεπτόμεθα, ὅτι κάτι σοβαρὸ θὰ εἶχε συμβῆ διὰ τὸν ἀγῶνα τους. Ἡ κατάστασίς τους ἔχειροτέρειε στὰς Ἀθήνας καὶ ἤδη οἱ Ἄγγλοι προχωροῦσαν πρὸς τὰς Θήβας.

Ἐπεράσαμε μέσα στὴν ἀπαισία ἀποθήκη μιὰ θαλπουργία νύκτα, ὃ ἄνεμος ἐμαίνεται καὶ εἰσχωροῦσε ἀπὸ τὴν στέγη καὶ ἀπὸ παντοῦ, ἔβρεχε ραγδαῖα συνεχῶς καὶ πετροβολοῦσαν τὰ παράθυρα σὲ σημεῖο νὰ σπάσουν καὶ τὰ συρματοπλέγματα, πού προστάτευαν τὰ τζάμια. Ὑβρεις καὶ ἀπειλές.
—Θὰ σᾶς γδάρωμε, θὰ σᾶς κρεμάσωμε.

Διαρκῶς ἀκούετο μέσα ἀπὸ τὸ πανδαιμόνιο ἐκείνο τὸ ὄνομά μου: «Μεταξᾶ», σὰν νὰ τοὺς ἔφταιγε, πὺ ἔχαναν.

Μόλις ἐφθάσαμε ἐκεῖ εἶχαμε ζητήσει ὀλίγο νερὸ καὶ μᾶς τὸ ἀρνήθηκαν. Ἐκαθήσαμε ὄλοι, τὴν νύκτα, σιωπηλοί, ἀκίνητοι. Ὁ Καραβοκύρης εἶχε τρελλαθῆ καὶ ἐφώναζε ἕξαλλος πανικοβλημένος.

Κατὰ τὰ μεσάνυκτα ἄνοιξαν ξαφνικὰ τὴν πόρτα καὶ μᾶς ἐπέρασαν σὲ ἄλλη ἀποθήκη, μὲ νέους ὁμήρους, πὺ μόλις εἶχαν φθάσει. Ἦρκεσε αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ διὰ νὰ συνέλθωμε, διότι δὲν ἐλπίζαμε πλέον, ὅτι θὰ ζήσωμε ὡς τὸ πρῶτῖ.

Πολὺ πρῶτῖ μᾶς ἄνοιξαν. Ἡ θροχὴ καὶ ὁ ἄνεμος εἶχαν ξεσπάσει καὶ προχωρήσαμε ἕως τὶς μεγάλες πύλες τῶν ἀποθηκῶν τοῦ ἐργοστασίου. Ἐκαθήσαμε γύρω σὲ μιὰ μεγάλη στρογγυλὴ χαβοῦζα καὶ ἐπλυθήκαμε ἀπὸ μιὰ τρόμπα μὲ ἄφθονο νερό.

Ἦδη εὐρίσκοντο ἐκεῖ καθήμενοι καὶ δεκαοκτῶ Ἄγγλοι αἰχμάλωτοι μὲ σχεδὸν μόνον τὰ ἐσώρρουχα — οἱ συναγωνιστὰὶ εἶχανε τρομερὴ ἀδυναμία γιὰ τὶς ἀγγλικὲς στολὲς καὶ ἀρβύλες! Ἡ Μομφεράτου ἔσπευσε νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ. Δὲν ἐμείναμε ἀκόμη πολὺ ἐκεῖ καὶ ξεκινήσαμε ὄλοι μαζί πεζῆ διὰ τὴν Λειβαδιά, μαζί μὲ τοὺς Ἄγγλους. Δὲν ξεύρω τί ἀπέγινε μὲ τοὺς τελευταίους ὁμήρους, δὲν τοὺς ξανασυναντήσαμε πλέον. Ἦτανε καὶ ἄγνωστοι εἰς ὄλους μας. Ἀπὸ τὴν παγωμένη τρομερὴ

νύκτα είχε πιασθή ή μέση μου χειρότερα από συνήθως και έσερνόμουν τελευταία. 'Ο Εϋγένιος προσπαθοϋσε να συμβαδίζη με τὸ βαρύτατο φορτίο του, τῶν σκεπασμάτων μας και σακκιδίων. 'Επροσπάθησαν οί έλασίται να εϋρουν κανένα μεταφορικό μέσον, αλλά ταϋτα δια μερικούς από έμās από τὸ Μοϋλκι, αλλά δέν τὸ κατῶρθωσαν να έπιτάξουν τίποτε, οϋτε ζῶα. 'Ο Εϋγένιος πρὸς στιγμή είχε προχωρήσει ὀλίγο με ἓνα έλασίτη, ὁ ὁποῖος τοϋ εἶπε, ὅτι θά με ξεμπερδεύανε. 'Αλλά μέρα γιορτιάτικη, πὸ εἶναι — 7 'Ιανουαρίου, 'Αγίου 'Ιωάννου — κάνει ὑπομονή και γλυτώνω. "Εβρεχε ἄρκετά δυνατά και σὲ μιὰ στιγμή βρεθήκαμε συμβαδίζοντες με τοϋς "Αγγλους και τὴν Μομφεράτου, ή ὁποία τοϋς μιλοϋσε διαρκῶς και προχωροϋσε, με ὄλο πὸ τὸ πόδι της είχε χειροτέρεψει έλεεινά στὴν φτέρνα, από τὸ σκληρὸ παπούτσι.

'Ο Εϋγένιος δέν μποροϋσε πλέον να σηκῶση τόσο φορτίο και βρεγμένο τὸν έβάραινε περισσότερο. Για μιὰ στιγμή έτοιμάσθηκε να τὰ πετάξη ὄλα και να τὰ έγκαταλείψη. Τότε έσκέφθηκα, ὅτι οί "Αγγλοι ὅπως ἦσαν σχεδὸν γυμνοί θά έδέχοντο να σκεπασθοϋν με αϋτὰ ὁ καθένας τοϋς και τρέμοντες από τὸ κρϋο. 'Η Μομφεράτου τοϋς τὸ επανέλαβε και ἔτσι έσώθηκαν τὰ τελευταία μας ὑπάρχοντα ἔως τὴν Λεβαδιά ὅπου μās τὰ παρέδωσαν.

'Εφθάσαμε εἰς τὸ χωριὸ "Αγιος Γεώργιος, ἄρκετά ὑψηλότερα από τὸ δρόμο και στοϋς πρόπο-

δας τοῦ θουνοῦ εἶδαμε καμμιά πενηνταριά σταυρούς, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς κατὰ διαστήματα ἦσαν σπαρμένοι οἱ σταυροὶ τῶν τουφεκισθέντων ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Ἀπὸ τὸ χωριὸ κατέβηκαν χωριανοὶ μὲ διάφορα φαγητὰ καὶ ψωμί καὶ οἱ ἐλασῖται μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ σταθοῦμε καὶ νὰ φάγωμε.

Ξεκινήσαμε πάλι καὶ ἐνεφανίσθησαν ἀεροπλάνα ἐγγλέζικα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀκολουθοῦσαν διὰ νὰ μᾶς ρίψουν πακέτα γεμᾶτα τρόφιμα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπωφελοῦντο καὶ οἱ ἐλασίτες. Εἶχαμε ἀκόμη ἀρκετὸ δρόμο πρὸ τῆς Λεβαδιᾶς, ὅταν οἱ ἐλασίται σταμάτησαν μιὰ σούστα καὶ τοὺς ἔπεισαν νὰ μᾶς παραλάβουν ὡς τὴν Λεβαδιά καὶ τὰ σκεπάσματα ὅλης τῆς ὀμάδος μας καὶ ὅτι ἄλλο ἀπὸ σάκκους τῶν. Θυμοῦμαι, ὅτι ἔκαμα διάφορες κουβέντες μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς σούστας ἀλλὰ δὲν θυμοῦμαι τί ἐλέχθη ἕως ὅτου ἐφθάσαμε στὴν Λεβαδιά.

ΛΕΒΑΔΙΑ

Στήν πρώτη, πλατεία πρό τῆς κεντρικῆς, σέ ἕνα μπαλκόνι ἦτανε μιὰ μεγάλη ταινία μέ τόν ἀγῶνα τῆς γυναίκας τοῦ Σθώλου. Ἐπεριμέναμε τοὺς πεζοὺς καὶ μόλις ἔφθασαν, θρήκαμε ἕνα χειράκι· ξο μέ μεγάλη δυσκολία καὶ φορτώσαμε ὅλα τὰ πράγματά μας. Διὰ μέσου τοῦ πλήθους τῆς κεντρικῆς πλατείας, πού ἐκείνη τὴν ὥρα διελύοντο ἀπὸ τὴν μεγάλη συγκέντρωσι καὶ ὀμιλίες ἀπὸ τὸν ἐξώστη, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς καπεταναίους τῶν ἀνταρτῶν, ὅπως εἶχε σκοτεινιάσει, προχωρήσαμε εἰς τὸ Γηροκομεῖο ἀπαρατήρητοι. Φῶτα δὲν ὑπῆρχαν πουθενά στὴν Λεβαδιά, σ' αὐτὴ τὴν περίοδο. Πέρασαμε μερικοὺς σκοτεινοὺς, στενοὺς δρόμους καὶ κατεθήκαμε εἰς τὸν δημόσιο, πού θρῖσκεται τὸ Γηροκομεῖο καὶ τὸ μεγάλο Νοσοκομεῖο.

Εἰς τὸ Γηροκομεῖο μᾶς ὠδήγησαν εἰς τὰ ὑπόγεια μέ σειρά δωματίων καὶ ἀπέναντι μιὰ σειρά ἀποχωρητήρια καὶ τὸ πλυσταριό. Ἀπέναντι στὰ δωμάτια μιὰ θρύση μέ γούρνα, μέ ἄφθονο νερὸ πού ἔτρεχε ἡμέρα καὶ νύκτα συνεχῶς. Καθὼς κατεβαίναμε ἀπὸ τὴν μεγάλη κλίμακα ἐκείνη τῆ στιγμῆ μετέφεραν ἀπὸ ἕνα δωμάτιο ἕνα πεθαμένο γέρο μέ τὰ ἐσώρρουχά του, μέ κάτασπρα μαλλιά καὶ γενειάδα. Ἔμοιαζε μέ τὸν Ἅγιο Γεράσιμο. Μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῆ τὴν ἐντύπωσι πού μᾶς ἔκανε αὐτὸ τὸ μακάθριο θέαμα. Μᾶς ἐδιηγούντε

μετὰ μὲ ἀστειότητες, πῶς τὸν ἔθαψαν σὲ ἓνα ὕψωμα ὀπισθεν τοῦ ἰδρύματος!

Ἐμείναμε στὸ πρῶτο δωμάτιο κοντὰ στὸ κλιμακοστάσιο. Ἦτανε σκοτεινὸ καὶ ἀνάψαμε τὰ συνηθισμένα φῶτα, μὲ τουλίπες ἀπὸ μπαμπάκι, σὲ καπάκια κονσέρβες, μὲ λάδι. Ἐστρώσαμε τὶς κουβέρτες μας μισοθρεγμένες ἀκόμη καὶ ἐφάγαμε μὲ μεγάλη πείνα τὶς κονσέρβες τῶν ἄγγλων τοῦ ἀεροπλάνου. Δίπλα μας ἦτανε ὁ Ναθαναὴλ καὶ ἡ Μομφεράτου. Πρὶν κοιμηθοῦμε, ἦλθε ὁ Δεσπότης Λεβαδιᾶς μὲ δάκρυα στὰ μάτια, μεγάλη συγκίνησι καὶ μὲ λόγια ἐκφραστικὰ — σωτήρα μου, εὐεργέτα μου — πρὸς τὸν Ναθαναὴλ. Τοῦ ὑποσχέθηκε, ὅτι τὸ πρῶτ' ἂν κατῶρθωνε νὰ τὸν πάρῃ στὸ Δεσποτικὸ καὶ ἀργότερα τοῦ ἔστειλε θραστὸ πουλὶ μὲ ζωμὸ καὶ ἄλλα διάφορα.

Δὲν ἐκοιμηθήκαμε πολὺ ὥρα, ὅταν εἰσέβαλαν μερικοὶ ἐλασίτες καὶ ἐφώναξαν νὰ σηκωθοῦν οἱ ἄνδρες νὰ ἐτοιμαστοῦν καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν. Μὲ ἐχώριζαν ἀπὸ τὸν Εὐγένιο. Τὸ φῶς εἶχε σβύσει καὶ μέσα στὴν σύγχυσι καὶ ἀπελπισίᾳ, μὲ δυσκολία κατῶρθώσαμε νὰ ἀνάψωμε πάλι ἓνα στριμμένο λαδωμένο μπαμπάκι. Ἦτανε μιὰ σκληρὴ στιγμή. Ὁ Εὐγένιος εἶχε μάθει μόλις ἐφθάσαμε, ὅτι ἐμένα θὰ μὲ ἀντήλλασσαν μὲ τὴν Σβώλου, ποὺ εἶχε αἰχμαλωτισθῆ καὶ ὄλες τὶς γυναῖκες, ποὺ εὐρίσκοντο παρπλεύρως τοῦ δωματίου μας — δεκαεπτὰ.

Ὁ Σεφέρογλου, ἀπελπισμένος, μοῦ ἀφῆκε ση-

μείωσι νὰ τὴν στείλω σὲ γνωστό του πρόσωπο, ποὺ φιλοξενοῦσε σημαίνοντα ἑλασίτη καὶ τοῦ τὸ ὑπεσχέθηκα, ὅτι ἀμέσως θὰ τὸ ἐφρόντιζα. Ὁ Εὐγένιος πλέον ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσι νὰ μὲ προστατεύσῃ — τοῦ εἶχε ἤδη παρουσιασθῆ περιστασις νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τὸ Μοῦλκι καὶ δὲν τὸ ἔκαμε, διὰ νὰ μὴν μὲ ἐξοντώσουν — ἔφευγε, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ μὲ ἐλευθέρωναν τὴν ἐπομένη. Τοῦ ἐτοίμασα τὰ μισὰ σκεπάσματα καὶ σχεδὸν ὄλα τὰ ἀσπρόρρουχα καὶ μάλλινα καὶ σιωπηλὰ μὲ ἀφόρητο πόνο ψυχῆς ἀποχαιρετισθήκαμε. Ἦτανε τρομερὴ στιγμὴ· ἔφευγε γιὰ τὸ ἄγνωστο πλέον. Ἦταν ὁμως ἡ σωτηρία του, διότι κοντὰ στὴ Λαμία — Κηφισσοχώρι — ἐδραπέτευσε καὶ τὸν παρέλαθαν τὰ ἐγγλέζικα TANKS μὲ τὸν Ἀδοσίδη ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἔφθασε στὰς Ἀθήνας εἴκοσι ἡμέρες πρὶν ἀπὸ ἐμένα.

Ἀπὸ ὄλους αὐτοὺς ποὺ χωρισθήκαμε ὁ Φωτόπουλος ἀπέθανε ἀπὸ περιπνευμονία. Τὸν Ἔξαρχο τὸν σκότωσαν μαζὶ μὲ ἄλλους μέσα σὲ Ἐκκλησία καὶ ὁ Καραβοκύρης ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος, θεωρηθεὶς καὶ αὐτὸς σκοτωμένος μέσα σ' ἐκείνη τὴν Ἐκκλησία. Ὁ Ναθαναὴλ τρομοκρατημένος, ἐσηκώθηκε γιὰ νὰ φύγῃ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἡ Μομφεράτου τὸν ἀνάγκασε νὰ μείνῃ ξαπλωμένος καὶ ἔπεισε τοὺς ἑλασίτας νὰ τὸν ἀφήσουν στὴν κατάστασι ποὺ ἦτανε ἀνίκανος νὰ κινηθῇ. Δὲν θὰ ἐγλύτωνα καθ' ὁδόν, ὅπως καὶ ὁ Στεφάνου.

Μετὰ τὸν χωρισμό, προσπαθήσαμε νὰ κοιμηθούμε, ἕως ὅτου ἔφεξε, καὶ ἐσηκωθήκαμε μὲ τὴν Μομφεράτου νὰ πλυθοῦμε μὲ τὸ ἄφθονο νερὸ στὴν θρύση καὶ νὰ τακτοποιηθοῦμε στὸ πλυσταριὸ πού ἦτανε στὴ διάθεσί μας ἐκείνη τὴν πρωϊνὴ ὥρα. Ὁταν ἐγυρίσαμε στὸ δωμάτιο εἶχε φθάσει ἀπεσταλμένος τοῦ Δεσπότη νὰ παραλάβῃ τὸν Ναθαναήλ. Τὸν ἐτοίμασαν καὶ τὸν ἐβόηθησαν νὰ ἀνέβῃ τὶς σκάλες. Ἐπῆρε μαζί του καὶ ὅ,τι εἶχε μείνει ἀπὸ τὰ πεσκέσια τὰ θραδυνὰ καὶ δὲν ἔμεινε παρὰ ὀλίγο ψωμί, τὸ ὁποῖο ἐμοιρασθήκαμε μὲ τὴν Μομφεράτου. Στὰς περιστάσεις φαίνεται ἕνας ἄνθρωπος!

Μετὰ τὴν ἀναχώρησι τοῦ Ναθαναήλ, μοῦ ἐπέτρεψαν καὶ πέρασα στὸ δωμάτιο τὸ διπλανὸ καὶ ἐκεῖ ἀνεγνώρισα πολλές γνωστὲς κυρίες, κ. Κορυζῆ, Στυλιανοῦ, Λοβέρδου, Καραθασίλη, Φλερύ, Ξαρλῆ μὲ τὸν υἱὸ της. Ἦσαν καὶ ἄρκετοὶ κύριοι καὶ ἄγνωστες γυναῖκες. Ὅλες εἶχανε περπατήσει τριάντα δυὸ ὄρες καὶ τὸ πόδια τους ἦτανε πληγωμένα καὶ χωρὶς παπούτσια, μὲ δέρματα καὶ μὲ κουρέλια, ὅ,τι εὔρισκαν ἀπὸ τὰ χωριά πού περνοῦσαν. Τὸ ἠθικὸ τους ἦτανε πολὺ πεσμένο καὶ ἦσαν ὅλες τρομοκρατημένες. Μὲ ἐδέχθηκαν μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ τοὺς ἔδωσα θάρρος, ὅταν τοὺς εἶπα, ὅτι θὰ τὶς ἄφιναν ἐλεύθερες πολὺ γρήγορα. Ἐμείνα μαζί τους ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ μοῦ ἔδωσαν ἕνα εἶδος σούπας, πού εἶχαν θράσει ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο σὲ μερικὰ ξύλα ἀναμμένα.

Ἐν τῷ μεταξύ ἦλθε κάποιος κύριος καὶ μοῦ ἔδωσε ἀρκετὰ αὐγά, ψωμί καὶ τυρὶ καὶ εἶπε, ὅτι θὰ μοῦ ἔφερνε τακτικά. Τὰ ἔδωσα ἀμέσως τῆς Μομφεράτου, ἡ ὁποία εὐτυχῶς τὰ ἔκρυψε, διότι τὰ λίγα πού ἐκράτησα μοῦ τὰ ἐπῆραν μὲ ἄγριο τρόπο. Ἐπεινοῦσαν καὶ οἱ ἐλασίται, διότι δύσκολα εὔρισκαν τροφίμα ἀπὸ τοὺς ντόπιους.

Ἐμπῆκα πάλι στὸ δωμάτιο μὲ τὶς δεκαεπτὰ κυρίες καὶ ἔμεινα ἕως ὅτου σκοτείνιασε καὶ ἔπρεπε νὰ κοιμηθοῦμε. Ἐκεῖ μέσα δὲν ὑπῆρχε οὔτε μιὰ γωνιὰ νὰ ξαπλώσωμε αἱ δύο μὲ τὴν Μομφεράτου. Μᾶς ἔδειξαν κάποιο στενόμακρο, ἴσως τοῦ θυρωροῦ, μὲ δυὸ παράθυρα στὶς δυὸ ἄκρες κάτω ἀπὸ τὸ κλιμακοστάσιο. Πρὶν κοιμηθοῦμε κάποιοι ἐλασίται μὲ ὄρεξι γιὰ κουβέντες ἦλθαν καὶ ἐστάθηκαν μπροστά μας καὶ μὲ ἐρωτοῦσαν διάφορα. Τοὺς ἀπήντησα, ὅτι ἤδη, ὅ,τι εἶχα νὰ εἰπῶ, τὸ εἶπα στοὺς συναγωνιστάς τους σὲ ὅλα τὰ κρατητήρια, πού μᾶς ἐπέρασαν. Ἀφοῦ ἔφυγαν, ἡ Μομφεράτου ἔψησε στὸ διάδρομο τὸ τελευταῖο της τσαῖ ἐπάνω σὲ καπνίζοντα ξύλα, σὲ ντενεκὲ κονσέρβας. Ἐγινε ἕνα ἄοσμο παρασκευάσμα, τὸ ὁποῖο ἠπιαμε γιὰ νὰ ζεσταθοῦμε. Ἐφάγαμε ἀπὸ τὰ κρυμμένα αὐγά, τυρὶ καὶ ψωμί καὶ ἐστρώσαμε ἐπάνω στὸ πέτρινο πάτωμα νὰ κοιμηθοῦμε, ἐνώσαμε τὶς κουβέρτες μας, μισὲς κάτω μισὲς ἐπάνω, γιὰ νὰ σκεπαστοῦμε ὅσες μοῦ εἶχε ἀφήσει ὁ Εὐγένιος καὶ κοντὰ - κοντὰ διὰ νὰ μὴν περνᾷ τὸ κρῦο ἀνάμεσα στὴν πλάτη μας. Ἐ-

κοιμούμεθα βαθύτατα, όταν εισβάλῃ στο κατάλυμά μας ἡ κ. Σαρλῆ μὲ χαρούμενες φωνές, ὅτι εἴμεθα ἐλεύθερες.

—Φεύγομε, σηκωθῆτε ἀμέσως νὰ ντυθῆτε.

Φαντάζεται κανεὶς, ἐὰν ἐχάσαμε πολὺ καιρὸ νὰ μαζέψωμε, νὰ δέσωμε τὰ πράγματά μας καὶ νὰ σμίξωμε μὲ τοὺς ἄλλους, ποὺ ἦταν ἤδη ἐμπρὸς στο κλιμακοστάσιο — αἱ δεκαεπτὰ.

Ἐκείνη τὴν στιγμή μᾶς διηγήθηκαν τί εἶχε συμβῆ καὶ πῶς τὶς ἐξύπνησαν ἀποτόμως μὲ τὰς λέξεις:

—Σηκωθῆτε γιὰ ἐκτέλεσι!

Τὸ τί σπαρακτικές σκηνές ἐπηκολούθησαν, τὸ φαντασθήκαμε, ἀλλὰ γιὰ ὀλίγες στιγμές, γιὰτί τοὺς ἀνήγγειλαν, ὅτι τὶς ἀπολύουν καὶ νὰ πᾶνε ὅπου θέλουν μέσα στὴ Λεβαδιά. Ἐμεῖς, μέσα στὸν πρῶτο βαθὺ ὕπνο, ἀπομονωμένες, ἀπεφύγαμε αὐτὸν τὸν κλονισμό καὶ ἐμάθαμε τὸ χαρμόσυνο γεγονός μὲ ἀπερίγραπτη εὐτυχία.

Σὲ ὀλίγο, ἦλθαν μερικοὶ ἐλασίται μὲ κάποιον ἀνώτερο, ὁ ὁποῖος ἐδιάβασε κατάλογο ὄλων τῶν ὀνομάτων, τὰ δυὸ ἰδικά μας μόνον ἔλειπαν! Ἀνεθῆκα μερικὰ σκαλιὰ διὰ νὰ ἀκολουθήσωμε τοὺς ἐξερχομένους, ἀλλὰ μᾶς ἐσταμάτησαν λέγοντες, ὅτι ἐμεῖς αἱ δύο θὰ μείνωμε ἕως ὅτου πᾶμε πρῶτα στὴν πολιτοφυλακὴ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ μᾶς ἀπολύσουν. Ὅλοι μᾶς ἀπεχαιρέτησαν, μὲ μεγάλη λύπη καὶ μᾶς ὑπεσχέθησαν, ὅτι θὰ προσπαθήσουν νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν. Ἡ Μομφεράτου καὶ στο Πυρὶ

είχε στείλει μήνυμα διὰ τὸν ἑαυτό της στοὺς "Αγγλους. — Εἰς τὸ πρῶτο πάτωμα εὐρίσκοντο οἱ δεκαοκτῶ "Αγγλοι, τοὺς ὁποίους προώθησαν καὶ ἐκείνους καὶ ἀφήκαν ἕναν, Ἴνδὸ ὑπήκοο, "Αγγλο Καθολικό, Ἄντωνη, ἄρρωστο ἀπὸ μαλλάρια.

Τὸ Γηροκομεῖο ἔμεινε ἀδειανό, περίπου περισσότερο ἀπὸ μιάμιση ὥρα, καὶ μοῦ ἦλθε ἡ σκέψις νὰ δραπετεύσωμε, ἀλλὰ ἐφοβήθηκα μὴν εὔρουν ἀφορμὴ διὰ νὰ μᾶς σκοτώσουν, καὶ ἐπεριμέναμε ἕως ὅτου ἦλθαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συναγωνιστάς καὶ μᾶς παρέλαθαν. Μὲ μεγάλη δυσκολία τοὺς ἐπεισα νὰ σηκώσουν τὰ πράγματά μας. Ἄνεθήκαμε ἀπὸ τοὺς ἰδίους δρόμους στὴν κεντρικὴ πλατεῖα καὶ ἐφθάσαμε σὲ ἕνα ξενοδοχεῖο, πού ἦτο ἡ πολιτοφυλακὴ. Στὸ πρῶτο πάτωμα, ἐρωτήσαμε, πού εἶναι ὁ καπετάνιος, πού θὰ μᾶς ἀπολύσῃ;

— Δὲν εἶναι ἐδῶ. Τὸν περιμέναμε, ἀπήντησαν. Νά! Καθῆστε σὲ μιὰ μεριά.

Ἐκαθήσαμε κοντὰ στὴ σκάλα, στὰ κάγκελλα μὲ τὰ πράγματά μας κατὰ γῆς. Εἰς τὰ δωμάτια, ἕνα γύρω παντοῦ, ἐκοιμῶντο πολλοὶ ἔλασιται. Ἐφθάναν διαρκῶς καὶ ἄλλοι — ὅσο προχωροῦσαν οἱ "Αγγλοι — καὶ συναγωνίστριες σκονισμένες καὶ ἄρρωστες, μὲ δεμένο τὸ λαιμό τους, ἐκάθηντο σὲ ἕνα μεγάλο καναπέ, σ' αὐτὸ τὸ εἶδος χῶλ πού ἦτανε πέριξ τῆς σκάλας. Μετὰ ἀρκετὲς ὧρες, ἐζητήσαμε ἀπὸ τὴν ἐπιστάτισσα, πού πηγαينوήρχετο ἀπὸ ἕνα διάδρομο ἐσωτερικό, νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ

στήν τουαλέττα. Μᾶς ἐπῆρε μετὰ ἀπὸ ἓνα ὑπαίθριο μικρὸ πέρασμα στήν κουζίνα, ὅπου καὶ θὰ κατοικοῦσε, γιατί δίπλα στοῦ τζάκι ἦτανε ἓνα μεγάλο ντιβάνι, μεγάλο τραπέζι στήν μέση μὲ καθίσματα. Στὸ ἀναμμένο τζάκι ἐμαγεύριε διὰ τοὺς ἐλασίτας, διὰ μερικοὺς ποὺ ἔφευγαν — ὑπῆρχε ἔξοδος ἀπὸ ξύλινη σκάλα σὲ χωράφια ἀπὸ τὴν κουζίνα. “Ὅλοι ἦσαν παραζάλη. Μᾶς ἔδωσε ἓνα ζεστὸ καὶ κάτι νὰ φᾶμε. Κάποιος συναγωνιστῆς ἐρώτησε τὴ Μομφεράτου:

—Τί ἔκαμες καὶ σὲ ἔπιασαν, θὰ βοηθοῦσες τοὺς “Αγγλους φαίνεται.

“Ἦτανε ξημερώματα, ὅταν μᾶς ἐφώνησαν νὰ περάσωμε μέσα, πὼς ἔφθασε αὐτὸς ποὺ περιμέναμε. “Ἔστεκε στοῦ πλατύσκαλο ἓνας πελώριος ἀντάρτης, σὰν ἐκείνους τῶν Θηβῶν, μὲ γκρίζα στολή καὶ μὲ φυσεκλίκια στοῦ ζωνάρι του, μὲ ἓνα μαῦρο ρωσικὸ σκουφο, ἄγριος, μὲ μιὰ ὄψι ἀλησμόνητη. Ἐπροχώρησα καὶ τὸν ἐρώτησα:

—Θὰ μᾶς ἀφήσετε νὰ φύγωμε, ἐπεριμέναμε ὅλη τὴν νύκτα.

—“Ὅχι, ἀπήντησε. Θὰ φύγετε, ἀλλὰ ἀμέσως μὲ συνοδεία.

—Καλὰ εἶπα, ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ πᾶμε πεζῆ καὶ αἱ δυὸ μας.

Στὴν ἐπιμονή μου, διέταξε νὰ μᾶς εὔρουν δυὸ ζῶα. Καὶ ἐφύγαμε πεζῆ μὲ τὰ πράγματά μας καὶ τὸν ἰνδὸ Ἀντώνη φορτωμένο μὲ ὅ,τι εἶχαμε, καὶ

τὴν δική του κουθέρτα. Μετὰ ὀλίγα θήματα παρακάτω, συαντήσαμε δυὸ ἀγωγιάτες μὲ τὰ μουλάρια τους, πού ἐπήγαινα γιὰ ξύλα. Τοὺς ἀνάγκασαν νὰ μᾶς παραλάβουν καὶ συγκατετέθησαν, διότι εὐρίσκοντο πολὺ κοντὰ στὸ ἀρχηγεῖο ἀκόμη. Κατευθυνθήκαμε πρὸς τὸ ὄπισθεν τῆς πλατείας μεγάλο βουνό, παρακάμψαμε μιὰ γέφυρα τῆς δημοσιᾶς — τοῦ δημοσίου δρόμου — σπαρμένη ἀπὸ σακκιά, καὶ ἀρχίσαμε νὰ ἀνεβαίνωμε στὸ βουνό πρὸς τὸ Σοῦρπι τῆς Λεβαδιᾶς. Τὰ ζῶα προχωροῦσαν σιγὰ μὲ κόπο, εἶχε θρέξει ὅλη τὴν νύκτα καὶ τὶς προηγούμενες ἡμέρες. Τὸ ἔδαφος ἦταν ἀργιλλῶδες, περισσότερο δίπλα ἀπὸ τὸ χεῖμαρρο, πού ἀκολουθοῦσαμε καὶ οἱ δύο ἔλασιτες μὲ τὸν Ἀντώνη βουλιάζανε μέσα στὴν παχυτάτη λάσπη. Εὐτυχῶς, οἱ δυὸ φύλακές μας ἦταν ἀπὸ τὸ εἶδος τὸ καλύτερο, μὲ ὀδηγίες φαίνεται νὰ μᾶς καλομεταχειρισθοῦν. — Ἐνόμιζαν, ὅτι εἶχαμε περισσότερη σημασία ἀπὸ ὅ,τι ἐπιστεύαμε ἑμεῖς διὰ τοὺς συμπατριῶτες μας. Πόσο μᾶς ἐλογάριαζαν — οἱ Ἕλληες διὰ τὴν Μομφεράτου καὶ οἱ κυβερνῶντες Ἕλληες δι' ἑμέ!

Ὁ Εὐγένιος ἐσώθηκε ἀπὸ τὸν Ἀδοσίδη μὲ τὸ καμιόνι του, πού ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὰ ἐγγλέζικα τάνκς. — Σὲ μεγάλη ἀπόστασι ἀπὸ τὸ κάτω Σοῦρπι, πού διακρίνεται μέσα στὰ ἔλατα, σχεδὸν στὴν κορυφή τοῦ βουνοῦ, οἱ ἀγωγιάτες δὲν θελήσανε νὰ προχωρήσουν περισσότερο, γιὰ νὰ πᾶνε

στή δουλειά τους. Στήν ἐπιμονή τους, κατεβήκαμε ἀπό τὰ ζῶα τους μέσα στις λάσπες, καί φορτώσαμε τὸν δυστυχισμένο Ἀντώνη μὲ τὰ πράγματά μας.

Αὐτὴ ἦτανε μιὰ ἀπὸ τὶς χειρότερες περιπέτειες τῆς ὁμηρίας, ἀλλὰ δὲν θάσταξε πολὺ. Ἐβυθιζόμεθα σὲ κάθε θῆμα τόσο θαθεία, πού συχνὰ ἔμεναν τὰ παπούτσια μας καί τὰ ἔψαρεύαμε μὲ βέργες μέσα ἀπὸ τὴ μαλακὴ λάσπη. Καί ἀφοῦ τὰ ἐκαθαρίζαμε κάθε φορὰ ὅπως - ὅπως, ξαναρχίζαμε συνεχῶς αὐτὴ τὴν ἱστορία.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ κάτω μακρὰ στήν γέφυρα, ἀκούγαμε κανονιές καί ἐμάθαμε ὅταν ἐφθάσαμε στὸ Σοῦρπι, ὅτι εἶχανε φθάσει οἱ Ἄγγλοι στήν Λεβαδιά. Ἐπειδὴ ἦτανε ἀδύνατο νὰ φθάσωμε στὸ χωριό, πρὸ τῆς νυκτὸς καί ἐσκοτεινίαζε, τοὺς ἐδήλωσα ὅτι δὲν προχωρῶ περισσότερο, οὔτε θῆμα παραπάνω. Τὸ εὐτύχημα ἦτανε, ὅτι βρεθῆκανε δυὸ μουλάρια διὰ τὸ Σοῦρπι, καί μετὰ κάποια συζήτησι, μᾶς ἀνέβασαν ὅπως - ὅπως καί ἐμᾶς καί τὰ πράγματά μας στὰ ζῶα τους. Ὁ Ἀντώνης ξελάφρωσε καί ἐκεῖνος καί κατωρθώθηκε μὲ τὸ σούρουπο νὰ φθάσωμε στὸν προορισμὸ μας, ἐμπρὸς στις πεζούλες τῆς Πολιτοφυλακῆς.

Ἐκάθηντο γύρω πολλοὶ φυγάδες συναγωνισταὶ καί μᾶς ἐδέχθησαν μὲ χεῖμαρρο ὕβρεων, πού δὲν ἐπαναλαμβάνονται. Ξεχώρισα μόνον μερικές, πού συνηθίζονται καί γιὰ χάδια στὰ παιδιὰ τους,

ἢ θρισιᾶς κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ των οἱ πατέρες, ἀφῆνω πλέον κατὰ τῆς Παναγίας καὶ μερικῶν Ἀγίων. Τὸ περίεργο εἶναι, ὅτι ὅλοι εἶχανε προφορὰ στερεοελλαδίτικη, ἐξαιρέσει διαφωτιστῶν καὶ προβοκατόρων. Εἶχαν καταφύγει ἀπὸ τὴν Λεβαδιὰ μαζὶ μὲ πλῆθος ἄλλου κόσμου φυγάδων ἀπὸ προσφυγικὸς συνοικισμοὺς Ἀθηνῶν - Πειραιῶς, καὶ ἔτσι ἐξηγήσαμε τοὺς πεταμένους σάκκους τῆς γέφυρας, λεηλατηθέντας ἀπὸ διάφορες ἀποθήκες τῶν δύο πόλεων, Ἀθηνῶν - Πειραιῶς.

Τέλος πάντων, ξεπεζέψαμε καὶ ἐμπήκαμε στὸ μοναδικὸ πολὺ μεγάλο δωμάτιο ἐρειπωμένο, μὲ τζάκι μισογκρεμισμένο στὴν κορυφή του, πού ἔμπαινε ἡ βροχή. Ἐκαθήσαμε κοντὰ στὴ φωτιὰ σὲ πάγκους κοντὰ σὲ ἓνα ζευγος. Ἦταν ὁ Εἰρηνοδίκης Λεβαδιᾶς, Ἀντωνιάδης μαζὶ μὲ τὴν γυνίκα του, καταδικασμένοι εἰς θάνατον. Ἔμειναν τὰ δυὸ παιδιά τους μόνον στὸ σπίτι τους, ὅταν τοὺς συνέλαβαν. Φιλοξένησαν Ἀγγλους καὶ ἡ κατηγορία τους ἦτανε, ὅτι ἐμαρτύρησαν μερικοὺς ἑλασίτας κρυμμένους στὸ διπλανὸ οἰκόπεδο, οἱ ὅποιοι συνελήφθησαν. Οἱ Ἀγγλοι ἀφῆκαν τὴν Λεβαδιὰ καὶ τότε τοὺς ἔσυραν αὐτοὺς ἕως τὸ Σοῦρπι μὲ ἀπειλές, ὅτι θὰ τοὺς δικάσουν καὶ θὰ ἐκτελεστοῦν σύντομα κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν λαϊκῶν δικαστηρίων! Ἐκεῖνη ἔκλαιγε διαρκῶς, ὁ Ἀντωνιάδης ἦτανε πολὺ συγκρατημένος. Μέσα στὴν κούρασι καὶ τὴν ταλαιπωρία μᾶς προσετέθη καὶ ἡ ἀγωνία διὰ τοὺς δύο

αυτούς δυστυχισμένους. "Όταν ἐνύκτωσε ἐντελῶς, μαζεύθηκαν γύρω ἀπὸ τὸ ἀναμμένο τζάκι μὲ κορμούς ἐλάτων καὶ κλαδιά, πολλοὶ νέοι ἐλασίται καὶ μεγαλύτεροι θαυματοῦχοι, ἕνας μὲ πολιτικά πού παρυσίαζε τὸν γεωργό, ἀγράμματος ἄνθρωπος σὰν τὴν πρώτη μας γνωριμία τοῦ Σχηματαριοῦ, ἀδικημένος, ἀλλὰ μὲ πολλή ὄρεξι γιὰ κουθέντα, μὰ καὶ ἐγὼ ἐπίσης γιὰ νὰ ξεσπάσω ἀπὸ τὰς συγκινήσεις.

—Μίλα ἐλεύθερα, μοῦ εἶπε. Μὴ φοβᾶσαι, καὶ ἄρχισε νὰ μὲ προκαλῆ διὰ τὰ κακὰ πού ἔπαθαν οἱ γεωργοὶ τὰ τέσσερα χρόνια.

—Πρῶτα, ἀπήντησα, γιὰ νὰ συζητήσωμε, πρέπει νὰ θάζωμε τὰ πράγματα στὴ θέσι τους, δὲν φαίνεσαι διόλου γιὰ ἀγράμματος ἄνθρωπος, οὔτε νὰ ἔσκαψες ποτέ σου. Ἐκεῖνο πού ξεύρω, εἶναι ὅτι οἱ γεωργοὶ τότε εἶχανε προστατευθῆ πολὺ καὶ τὰ προϊόντα τους τὰ πουλοῦσαν σὲ καλὴ τιμὴ καὶ τὸ στάρι μᾶς ἐπαρκοῦσε. Δὲν ἐφέρναμε ξενικό. Ἰδίως, τὶς τελευταῖες χρονιῆς καὶ μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, πού ἔτυχαν ἐξαιρετικὲς σὲ ὅλα καὶ στὸ λάδι. "Όλοι οἱ Ἕλληνες ἐνωμένοι ἐπολέμησαν σὰν ἥρωες καὶ οἱ οἰκογένειές τους δὲν στερήθηκαν ἀπὸ τίποτε. Πρόθυμα ἀκολούθησαν τὶς συμβουλές καὶ ἐγκαίρως νὰ φυτέψουν κάθε κομμάτι γῆς. Μιὰ σπίθα εἶχε ἀνάψει μεγάλη φωτιά τότε στὶς ψυχὲς ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ὅπου καὶ ἐὰν εὐρίσκοντο.

Εἶπε καὶ γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴν θρησκεία. Τοῦ ἀπήντησα:

—Τὸν Θεὸν τὸν αἰσθάνεται κανέννας μέσα του. Μὲ τὴν πίστι κάθε ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ κάμη ἡρωϊσμούς, ὅπως τότε στὰ σύνορα ὁ στρατὸς ἔβλεπε τὴν Παναγία νὰ τοὺς ὀδηγῇ. Καὶ δὲν ἦτανε ἡ πρώτη φορά! "Ὁλος ὁ κόσμος τοὺς ἐθαύμαζε καὶ μᾶς ἐσεβάσθηκαν. Ἐμεῖς τοὺς ἐδώσαμε τὸ παράδειγμα. Παρετήρησα, ὅτι ὅλοι οἱ μικρότεροι πρόσεχαν μὲ τεντωμένα τ' αὐτιά, μὰ ἡ κουθέντα διεκόπη ἀπὸ μιὰ ομάδα, μὲ ἕναν περίεργα ντυμένο ἀρχηγό, ὑψηλὸ μὲ κράνος καὶ ὀπλισμένο ὅπως ὅλοι οἱ ἀντάρτες ποὺ συναντήσαμε. Ἦλθε καὶ στάθηκε ἐμπρὸς στὴν Μομφεράτου καὶ ἐμένα, καὶ ἐρώτησε ἐὰν εἶμαι ἡ Μεταξᾶ. Μᾶς ἐμοίρασε ψωμί καὶ μᾶς εἶπε νὰ κοιμηθοῦμε. "Ἐκαμε ὀλόκληρη ἀνάκρισι στοὺς Ἀντωνιάδη καὶ ἔμειναν μὲ τὴν ἐντύπωσι, ὅτι θὰ ἐκτελεσθοῦν ἐκείνη τὴν νύκτα. Ἡ Ἀντωνιάδη ἔπαθε ὑστερισμό. Οἱ μικρότεροι ἐλασίται ὁμως προσπαθοῦσαν νὰ τὴν πείσουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐκτελέσουν. Μόνον γιὰ φοβερισμό τοὺς τὸ εἶπε ὁ ἀρχηγός. "Ἐξω ἔβρεχε ραγδαῖα μὲ ἀστραπόβροντα καὶ ἔμπαινε ἡ βροχὴ ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ τζακιου καὶ μᾶς ἐρράντιζε.

Μαζευθήκαμε ὀλίγο μακρύτερα καὶ ἐστρώσαμε διὰ νὰ κοιμηθοῦμε. "Ὁλοι οἱ ἐλασίται, μὲ τὴν ὀμάδα, συγκεντρώθηκαν στὸ θάθος τοῦ δωματίου καὶ ἐκεῖ ὁ ἀρχηγός τοὺς ξεδίπλωσε τόπια πανικῶν, καὶ ἄρχιζε νὰ τὰ μοιράζη μεταξὺ τοὺς. Παρ' ὅλα, ἐκοιμηθήκαμε βαθύτατα καὶ ξυπνήσαμε ξημερώ-

ματα ἀπὸ τὴν ἑτοιμασία τῆς ομάδος πρὸς ἀναχώρησι. Παρ' ὄλη τὴν θροχὴ καὶ τὸ σκοτάδι ἀκόμη, ἐβιάζοντο νὰ περάσουν τὰ σύνορα φαίνεται. Ποιὸς ξεύρει πόσα κακουργήματα εἶχαν κάνει ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ποῦ! Τοὺς Ἀντωνιάδη τοὺς ἀφήκαν, καὶ συνῆλθαν καὶ οἱ δύο, γιὰ ἐκείνη τὴν στιγμή τοῦλάχιστον. Μόλις ἔφεξε, μᾶς ξεσήκωσαν νὰ πᾶμε γιὰ ἓνα χωρικόσπιτο, στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ὑψηλότερα. Ἦτανε ὁ συνηθισμένος τύπος: ὑπόγεια, μιὰ ὑψηλὴ ξύλινη σκάλα, χαγιάτι καὶ δυὸ μεγάλα δωμάτια, τὸ δεύτερο μὲ τζάκι χωρὶς φωτιά, ἓνα ἀργαλειὸ καὶ μιὰ μεγάλη κασόνα κατὰ μῆκος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοίχου διὰ τὰ ψωμιὰ καὶ τὶς πινακωτὲς διὰ νὰ ἀνεβῆ τὸ ψωμί. Στὸ ἀργαλειὸ καθότανε ἡ κόρη τῆς νοικοκυρᾶς, συμπαθητικὴ καὶ νόστιμη. Ἡ μάνα, μὲ ὄψι ἀνισορρόπου, ἀγριωπῆ, προσπάθησε μὲ ἐπιμονὴ νὰ μᾶς διώξη ἀπὸ τὸ σπίτι τους. Μᾶς εἶπε μετὰ, ἀφοῦ τῆς τὸ ἐπέβαλαν νὰ μείνωμε, ὅτι κάτι μαῦροι (οἱ Ζηλανδοὶ φαίνεται), τὴν εἶχανε λεηλατήσῃ καὶ τὸ ἐπανελάμβανε διαρκῶς, ἐκείνοι οἱ μαῦροι, οἱ μαῦροι, καὶ μᾶς ἔγνεφαι σιωπῆ μὲ τὸ δάκτυλό της ἐμπρὸς στὸ στόμα της. Ἐκαθήσαμε στὸ δεύτερο δωμάτιο καὶ ὄλο ἐλπίζαμε, ὅτι θὰ μᾶς ἔδιδε ἀπὸ τὸ ψωμί ποῦ ἦτανε ἕτοιμο, ἀνεβασμένο μέσσα στὴν κασόνα. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τὸ θγάλλῃ ἀπὸ ἐκεῖ. Ἐκαμε δυὸ κουλούρια ἀπὸ τὴ ζύμη καὶ τὰ πέταξε ἐπάνω στὴ χόβολη. Ὅταν μᾶς τὰ ἔδωσε ἦτανε σκληρὰ σάν κόκκαλο.

Ἐπροσπαθοῦσε διαρκῶς νὰ ἀνάψῃ δῆθεν φωτιά στὸ τζάκι καὶ δὲν τὸ κατῶρθωνε. Σὲ μιὰ στιγμή, μὲ τὴν κόρη της, ἀνοιξαν μιὰ καταπακτὴ καὶ ἀπὸ μιὰ σκαλίτσα κατέβασαν ἐκεῖ ὅ,τι γυαλικά καὶ ἄλλα πράγματα εἶχανε διὰ νὰ τὰ σώσουν. Ἐβγήκαμε στὸ χαγιάτι, ὅπου ὑπῆρχε ἓνα θαρέλι. Μὲ αὐτὸ μετέφεραν νερό. Μετὰ πολλὰ παρακάλια ἐκουθάλησαν ἀπὸ μικρὴ ἀπόστασι ἀπὸ τὴν πηγὴ ἀφθονο, καὶ ἔτσι κατῶρθώσαμε νὰ πλυθοῦμε σὲ μιὰ γωνιά. Ἡ Μομφεράτου ἐξαφανίστηκε ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐγύρισε λουσμένη μὲ τὸ παγωμένο νερὸ τῆς πηγῆς. Τὰ μαλλιά της, φυσικὰ σγουρὰ καὶ κομμένα κοντά, ἦτανε σὰν νὰ ἔβγαينه ἀπὸ κουρεῖο. — Σὲ τέτοιες περιστάσεις αἰσθανόμεθα μιὰ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ μὴν ἀφήνωμε ἀπεριποίητο τὸν ἑαυτὸ μας, καὶ ἦτανε εὐτύχημα μέσα στὴν δυστυχία μας νὰ βρεθοῦμε ὅλοι μὲ τὶς ἴδιες συνήθειες καὶ μὲ ἀπόλυτο κυριαρχία. Συγκρατούσαμε κάθε ἐκδήλωσι καὶ σκέψι μας.

Ἐκτὸς τοῦ Καραβοκύρη, πού ἀνέφερα εἰς τὸ Μοῦλκι, καὶ τὸν σιωπηλὸ πανικὸ τῶν ἄλλων, ὅπου τοὺς ἐχώρισαν εἰς τὸ Συκάμινο, ὅλοι ἦσαν ἀμεμπτοι. Ἔως ἐκεῖ εἰς τὸ Σοῦρπι ἤμουνα ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ζωῦφια, ἡ Μομφεράτου εἶχε ἤδη ἀπὸ τὰ Κρῶρα. Ἀλλὰ δὲν εἶχαμε κοιμηθῆ πολὺ κοντά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θραδυὰ τοῦ Γηροκομείου τῆς Λεβαδιᾶς. Ἡ ἡμέρα ἐπέρασε καὶ μόλις ἐνύκτωσε, ἡ κυρὰ τοῦ σπιτιοῦ ἔστειλε τὴν κόρη της νὰ κοιμη-

θῆ σέ συγγενεῖς καί νά εἰδοποιήσῃ τὸν γυιό της νά μὴν γυρίσῃ σπίτι τους. Βρισκότανε στὸ βουνό γιὰ ξύλα.

Σὲ ὀλίγο, τὸ μεγάλο δωμάτιο ἐγένεσε ἀπὸ ἐλαστίτες, τὴν γυναῖκα τὴν ἔπιασε ἀπελπισία μὴν τῆς θουλιάξουν τὸ πάτωμα μὲ τόσο φόρτωμα. Ἔμειναν ὅλοι ἐκεῖ μέσα καί ἔπεςαν νά κοιμηθοῦν. Ἐπροσπάθησε νά μείνωμε μόνες μαζί της στὸ ἄλλο δωμάτιο καί μᾶς ἐτοίμασε ἀπέναντι στὸ τζάκι νά ξαπλώσωμε. Μερικοὶ ὅμως ἐλαστίτες καί ἕνας ἐλεεινὸς καπετάνιος, ἀπὸ τοὺς χειρότερους, ἐμπῆκαν διὰ τῆς βίας καί ξαπλώθηκαν δίπλα στὸ τζάκι. Σὲ μιὰ στιγμή μάλιστα ἐμουρμούρησε, — γιὰ τὴν νοστιμάδα, πού θὰ εἶχαν μερικές μπριζόλες ἀπὸ μπούτι καμμιᾶς γριᾶς. — Ἐννοεῖται, ὅτι μὲ τὰ τεταμένα νεῦρα πού εἶχαμε, δὲν μᾶς διέφευγε τὸ παραμικρὸ ὑπονοούμενο μὲ τὴν ζωὴ μας πού ἐκινδύνευε, στὴ διάθεσί τους συνεχῶς καί σὲ κάθε μετακίνησι. Εἶχα προσφέρει τὴν ζωὴ μου στὸν Θεὸ διὰ νά σωθοῦν οἱ δικοί μου.

Τὸ πρωτὶ ἐβγήκαμε ἔνωρις στὸ χαγιάτι. Οἱ ἐλαστίτες εἶχανε ἀδειάσει τὰ δωμάτια. Ἐκλεψαν καί τὴν ὠραιότατη κουθέρτα τοῦ Ἀντώνη, λευκή, ἀφράτη, καί τὸν ἄφησαν ὅλη τὴν νύκτα ξεσκεπαστο, νά παγώσῃ στὸ δωμάτιο πού δὲν εἶχε οὔτε τζάκι. Ἐκάμαμε τὴν τουαλέττα μας, ὅπως πάντοτε, ντυμένες. Ἀποχαιρετήσαμε τὴν γυναῖκα καί τὴν κόρη της, πού γύρισε ἔνωρις καί κατεβήκαμε

στήν πολιτοφυλακή. Ἐκεῖ μᾶς ἐπερίμεναν δυὸ μουλάρια μὲ ντόπιους χωρικούς καὶ δυὸ βαθμούχους ἑλασίτας, ὁ ἓνας ὁ Μῆτσος ἀπὸ τὸ Μοῦλκι καὶ ὁ ἄλλος Κωνσταντίνου ἀπὸ τὴν Πετρομαγούλα — τῆς ἀσφαλείας μας κατὰ τὴν τετραετίαν στὴν Κηφισσιὰ — καὶ δυὸ συναγωνίστριες ἔλεγοντο γυναῖκες τους, ἀλλὰ ἦτανε πιθανώτατα φιλενάδες τους. Μᾶς διέταξαν νὰ ἀνεβουῖμε στὰ μουλάρια καὶ ἐπειδὴ δὲν κατώρθωνα νὰ εὔρω κατάλληλο μέρος, κανένα τοιχάκι νὰ ἀνεβῶ, ἐγκρίνιαζα, καὶ ἄκουσα μιὰ ἀπὸ τὶς συναγωνίστριες, πὺ εἶπε: Σιγὰ τὸν πολυέ-
λαιο!

Ψιλόβρεχε. Ἡ Μομφεράτου προηγείτο, ἔπειτα ἐγώ, οἱ ἑλασίτες, οἱ δυὸ συναγωνίστριες καὶ τὸ ζευῆγος Ἀντωνιάδη, πεζῆ καὶ ὁ Ἀντώνης. Ἀκολουθούσαμε ἓνα μονοπάτι τοῦ βουνοῦ κάτωθεν τοῦ ἐπάνω Σοῦρπι, πὺ ἀνέβαιναν οἱ χωρικοὶ τὸ καλοκαίρι μέσα στὰ ἔλατα γιὰ ἐξοχή. Εἶχαμε ἀφήσει τὸ χωριὸ ἀρκετὰ μακρὰ, ὅταν πίσω μας ἀκούσθηκε ἓνας καυγᾶς μεταξύ Μήτσου καὶ Ἰνδοῦ. Ἡ Μομφεράτου ἐξαγριωμένη, γυρισμένο τὸ κεφάλι τῆς πρὸς τὰ ὀπίσω, παρακολουθοῦσε ἔτοιμη νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ τοῦ Ἄγγλου ὑπηκόου. Τῆς συνέστησα νὰ καθῆται ἤσυχη, γιὰ νὰ μὴν τὴν σκοτώσουν καὶ νὰ κρατήσῃ τὰ νεῦρα τῆς, ἐπειδὴ ἐμισοῦσαν τοὺς Ἄγγλους. Ὅταν ἀκούσαμε δυὸ - τρεῖς πυροβολισμοὺς καὶ ὁ Ἀντώνης ἔπεσε νεκρὸς, δὲν εἶχα γυρίσει διόλου πρὸς ὀπίσω. Ἡ Μομφεράτου εἶδε μέχρι τέλους

τὴν τρομερὴ σκηνὴ καὶ μοῦ φώναξε. — τὸν σκότωσε! — Ὁ δράστης, ἀφοῦ προχωρήσαμε, μὲ πλησίασε καὶ μοῦ εἶπε:

— Τί νὰ τοῦ κάμω, τοῦ ἐζήτησα τὴν culota του καὶ τὶς ἀρθύλες καὶ ὅπως ἀρνήθηκε, ἀνοίγοντας τὸ στόμα, τὸν πυροβόλησα.

Οἱ Ἀντωνιάδη πλέον, ἀπ' ἐκείνη τὴν στιγμὴν μόλις μποροῦσαν νὰ προχωροῦν συρόμενοι. Τοὺς ἐβοηθοῦσε ὁ Κωνσταντῖνου καὶ ἄλλοι μικρότεροι ἔλασιτες, ιδίως τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀντωνιάδη. Ἡ βροχὴ δυνάμωνε, ὅσο προχωρούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ βουνὰ μὲ θαθειῆς χαράδρες.

Σὲ μιὰ κατηφορίᾳ ἐσταμάτησαν τοὺς Ἀντωνιάδη καὶ τοὺς εἶπαν νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ ἐκτέλεσι! Πάλι ὁ Μῆτσος! Δὲν εἶδαμε τὸ τί ἐπηκολούθησε, διότι ἐξακολουθήσαμε νὰ κατεβαίνουμε ἀπὸ τὰ μονοπάτια ὀλοένα πρὸς τὴν πεδιάδα, πίσω ὀπὸ τὸ Σοῦρπι, μὲ κατεύθυνσι πρὸς τὸν Ἅγιο Βλάση καὶ Δαύλεια. Ἀρκετὰ μακρὰ ἐφαίνετο ὁ δημόσιος δρόμος, πρὸς τὰ δεξιὰ.

Εἶχα τυλιχθῆ μὲ μιὰ κουβέρτα, ἡ ὁποία ἦταν καταμουσκεμένη καὶ εἶχε κολλήσει στὴν μέση μου, διαρκῶς προσπαθοῦσα νὰ τὴν ἀπομακρύνω διὰ νὰ μὴν πάθω ψύξι. Ὡμιλοῦσαμε παρ' ὄλα αὐτὰ μὲ τοὺς δυὸ ἔλασιτες, ποὺ ἀκολουθοῦσαν πεζῆ καὶ εἶχαν βραχῆ ὡς τὰ κόκκαλα. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐρημιὰ διεκρίναμε στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ στάνες σὰν πελώρια στεφάνια, τοποθετημένα ἐκεῖ ἐπάνω.

Ἐν τέλει, στὴν πεδιάδα συναντήσαμε μιὰ ἀγροικιά καὶ σταθήκαμε, ὅπως εἴμεθα ἐπάνω στὰ ζῶα. Οἱ ἔλασῖτες ἐζήτησαν νὰ μᾶς δώσουν ὀλίγο ψωμί καὶ ἐκεῖνοι ἀμέσως μὲ μεγάλη προθυμία μᾶς ἔφεραν καυτὸ γάλα καὶ σπιτικό ψωμί φρεσκώτατο, ποὺ μᾶς ζωογόνησε καὶ ἐζέστανε. Εὐχαριστήσαμε θερμότερα καὶ ἐφθάσαμε στὸν Ἅγιο Βλάση, πατρίδα τῶν Ἀντωνιάδη. — Οἱ συγγενεῖς εἰδοποιημένοι ἐγύριζαν ὄλα τὰ πέριξ θουνὰ εἰς ἀναζήτησί τους, ἀφοῦ ἐπέρασαν πρῶτα ἀπὸ τὸ Σοῦρπι μετὰ τὴν ἀναχώρησί μας.

Ἡ Δαύλεια ἐφαίνετο μακρὰ στὸς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, ἐκτεταμένη μέσα στὴν ὀμίχλη, σὰν μιὰ φανταστικὴ πόλις, ὅπου θὰ εὐρίσκουμε γαλήνη καὶ τὸ τέρμα τῶν δεινῶν μας. Ἐφαίνετο ἡ μεγάλη τῆς Ἐκκλησία καθαρώτερα, σὰν μιὰ παρηγοριά. Ἡ ὥρα θὰ ἦτανε τρεῖς μ.μ. Ὁ δρόμος — ἡ δημοσιὰ — ἦτανε πλέον κοντὰ μας στὰ δεξιά, ἀλλὰ ἐμεῖς, διὰ μέσου λειβαδιῶν ἀνεθήκαμε ἀπὸ μονοπάτια ἕως ἐπάνω στὸν κεντρικὸ δρόμο, ἀνώμαλον, γεμᾶτον πέτρες. Ὅταν ἐφθάσαμε, εἶχε σκοτεινιάσει ἀρκετὰ ἀπὸ τὸν σκεπασμένον οὐρανὸν, μὲ τὴν ἀκατάπαυστη θροχὴ. Οἱ ἀγωγιὰται ἐβιάζοντο νὰ γυρίσουν στὸ Σοῦρπι, καὶ ἐπέμεναν νὰ κατεβούμε στὸ πρῶτον σπίτι ποὺ συναντήσαμε. Νομίζω, ὅτι μᾶς ἐπῆγαν κατ' εὐθείαν πρῶτα στὸ τέλος τοῦ χωριοῦ, ὕψηλὰ ἀπὸ τὸν μοναδικὸν δρόμον, στὴν πολιτοφυλακὴν καὶ ἀφοῦ ἐδώσαμε τὰ παρόν, ἐπιστρέψαμε στὸ σπίτι ποὺ ἀναφέρω ἀνωτέρω.

Τὸ σπίτι ἦτανε φιλικὸ τῶν ἐλασιτῶν. Ἐπήκαμε ἀπὸ μιὰ μικρὴ αὐλὴ καὶ ἀνεβήκαμε δυὸ σκαλοπάτια, μετὰ σὲ ἓνα δωμάτιο μὲ ἓνα μεγάλο τζάκι, μὲ μεγάλα ξύλα ἀναμμένα, καὶ κλαδιὰ ἐλάτων. Ἐπλησιάσαμε καὶ ἀπλώσαμε τὰ σκεπάσματά μας καὶ τὰ ἐπανωφόρια γύρω ἀπὸ τὴ φωτιά, τὰ παπούτσια μας καὶ ἑμεῖς οἱ ἴδιες ὀλόκληρες, μαζί μὲ τὶς δυὸ συναγωνίστριες τῆς συνοδείας μας, περιστρεφόμεθα ὅσο πιὸ κοντὰ μπορούσαμε στὶς μεγάλες φλόγες. Δὲν ἄργησαν ὁμως νὰ μᾶς χαλάσουν τὴν ἡσυχία μας. Μᾶς διέταξαν νὰ μαζέψουμε τὰ θρεμμένα μας καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμε ἀπὸ τὸ ἀνώμαλο καλντερίμ, ποὺ διέσχιζε τὴν Δαύλεια, ἕως τὸ τελευταῖο μαγαζί, ποὺ γνωρίζαμε ἤδη μὲ τὴν ἐγκατεστημένην πολιτοφυλακίην.

Εἰσήλθαμε καὶ ἀφοῦ ἐξεδιπλώσαμε πάλι τὶς κουβέρτες μας, μᾶς βοήθησαν νὰ τὶς κρεμάσουμε ἐπάνω σὲ πόρτες καὶ σὲ θρανία σχολικά, ποὺ εὐρίσκοντο ἐκεῖ μέσα. Ἐκαθήσαμε σὲ κάτι πάγκους, κοντὰ σὲ μικρὸ μαγειριό, ποὺ τηγάνιζαν τζιερράκια. Ἡ εἴσοδος σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο, ποὺ ἐμπήκαμε, γιὰ μαγαζί, ἦτανε στενὸς διάδρομος καὶ τὸ δωμάτιο θὰ ἐχρησίμευε ὡς σχολεῖο. Εἶχε καὶ ἠλεκτρικὸ φῶς καὶ μᾶς ἐξήγησαν, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν ἱκανοὶ γιὰ ὅλα. Εἶχαμε καιρὸ νὰ φωτισθοῦμε μὲ τὰ σύγχρονα μέσα, καὶ φαίνεται, ἐδείξαμε τὴν ἀπορία μας καὶ τὴν εὐχαρίστησί μας γι' αὐτὸ τὸ φῶς.

Σὲ λίγο, ἔφθασε ἓνας διαφωτιστὴς μὲ μερικὰ

ελασιτάκια, ἀλλὰ δὲν παρίστανε τὸν ἀγράμματο!
Ἔπιασε ἀπὸ τὸν ὄμο ἕναν μικρὸν Ἐπὸν καὶ τὸν
ἐβίαζε νὰ μᾶς εἰπῆ πῶς τοὺς ἐβίαζαμε στὴν τε-
τραετία νὰ ἀγοράζουν, τὰ φτωχὰ παιδιὰ τὴν στο-
λή τους τῆς νεολαίας. Ἐκεῖνο τὸ Ἐπονάκι δὲν σή-
κωνε διόλου τὸ κεφάλι νὰ ἀπαντήσῃ. Ἔστέκετο
σιωπηλό. Ἡ σιωπὴ του ἦταν ἡ καλύτερα καὶ ἐξυ-
πνοτέρα ἀπάντησις. Ἦτανε ἑλληνόπουλο πραγμα-
τικό, καὶ αἰσθάνθηκα, ὅτι δὲν παρεσύροντο κατὰ
θάθος, καὶ δὲν λησμονοῦσαν τὸν τότε ἐνθουσιασμό
τους.

Ἡ διάθεσις τους δὲν ἦτο κακὴ στὴν Διεύλεια.
Μᾶς ἔφεραν μάλιστα καὶ ἕνα μαγγάλι καλὰ ἀναμ-
μένο καὶ μᾶς ἔδωσαν καὶ ἕνα πιάτο γεμᾶτο ἀπὸ τὰ
ὀρεκτικώτατα τζιεράκια καὶ ψωμί ἄφθονο. Πολὺ
ἀργότερα ἔφθασε καὶ τὸ ζεῦγος Ἀντωνιάδη, πρὸς
μεγάλην μας χαρὰ, πού ἐγλύτωσαν.

Φαίνεται, ὅτι τοὺς ἔσωσε ὁ Κωνσταντίνου, καὶ
ὁ ἴδιος ὁ Μῆτσος ἐλυπήθηκε τὴν γυναῖκα, ἡ ὁποία
ἦτανε καὶ πολὺ ἐλκυστικὴ καὶ ἴσως καὶ τὰ μικρὰ
παιδιά. — Μέσα σ' αὐτὲς τὶς σκοτεινὲς ψυχὲς ὑπῆρ-
χε ἀκόμη κάτι στὸ θάθος. — Τὸν Μῆτσο αὐτοὶ τὸν
ἀνάγκασαν νὰ σκοτώσῃ, διὰ νὰ μὴν τὸν ἐξαφανί-
σουν τὸν ἴδιον, στὸ Μοῦλκι, καὶ λιποψύχησε.

Ἡ Μομφεράτου ἐπῆγε καὶ ξαπλώθηκε στὸ θά-
θος τοῦ δωματίου, σὲ μιὰ γωνιὰ κατὰ γῆς.
Ἄργότερα μᾶς ὠδήγησαν ἀπὸ ἐσωτερικὸ πέρα-
σμα σὲ μιὰ αὐλὴ καὶ ἀνεβήκαμε ἀπὸ μιὰ σκάλα

στο σπίτι του Ἀνάγνου, ἕνα ἀπὸ τὰ ὀλίγα πού ἐσώζοντο στὴν Δαύλεια. Στὴν ἐκτεταμένη αὐλὴ ἦσαν μεγάλες ἀποθήκες κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι, μιὰ μεγάλη γούρνα μὲ θρύση καὶ τὸ χρειαζόμενον, πάντοτε ἔξω καὶ στὰ ἀρχοντόσπιτα, ἀκόμη, παντοῦ ὅπου περάσαμε, ἕως ἐπάνω στὴν Δωρίδα, πού καταλήξαμε, στὴν Ἀμυγδαλιά στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Τὸ σπίτι μὲ ἐσωτερικὸ κλιμακοστάσιο ξύλινο καὶ κάγκελα — τὸ ἀναφέρω, γιατί ἐκεῖ ἀπλώθηκαν κατὰ σειρὰν οἱ κουβέρτες μας διὰ νὰ στεγνώσουν — ἔφθανε σὲ φαρδὺ διάδρομο ἐπάνω, μὲ ἀπέναντι δωμάτια, εὐρύχωρα, δεξιὰ καὶ ἀριστερά.

Στὸ μεσαῖο δωμάτιο, μὲ πάντοτε τὸ τζάκι στὸ «λίθινγκ ροῦμ» ὄλων τῶν χωριῶν — ἐκάθητο ἡ οἰκογένεια γύρω ἀπὸ αὐτὸ σὲ σκαμνάκια: ἡ σπιτονοικοκυρὰ καὶ ὁ γέρος πατέρας τῆς καὶ μητέρα ἔκαναν ἐμπόριο δερμάτων. Ἕνας καναπὲς καὶ τραπέζι καὶ τοὺς ἔδωσαν νὰ φάγουν. Συνέχεια ἦταν ἡ κουζίνα, εὐρύχωρη μὲ μεγάλους μπουφέδες, μὲ κρεμασμένα βιδελίσια μπούτια ἐπάνω ἀπὸ τὸν νεροχῦτη σὲ τσιγγέλια, καὶ παραπλεύρως πελώριο δωμάτιο μὲ κρεμασμένα δέρματα στοὺς τοίχους.

Μετὰ τὸ φαγητό, οἱ ἔλασῖτες ἐπλησίασαν καὶ ἐκεῖνοι κοντὰ στὸ τζάκι μὲ ὄρεξι γιὰ κουβέντα. Ἡ Μομφεράτου, πού εἶχε ξαπλωθῆ πάλι κατὰ γῆς, ἐνευρίασε καὶ τοὺς φώναξε νὰ σωπάσουν. Ἄφου ἔ-

φυγαν, με παρετήρησε, πῶς μπορῶ νὰ τοὺς ὀμιλῶ τόσο πολὺ.

— Δὲν ξεύρεις ἐσύ, ἀπάντησα, τοὺς Ἕλληνας. Τοὺς ἀρέσει ἢ συζήτησις. Τοὺς δίδει κανεὶς ἀφορμὴ νὰ ξεθυμάνουν, με ὄλο πού μένει ὁ καθένας με τὶς ἰδέες του καὶ τὶς βλέψεις του.

Μᾶς ἐτοίμασαν καὶ ἐμᾶς ἕνα καθαρῶτατο καλοστρωμένο τραπέζι. καὶ μᾶς ἐσερβίρισαν ἕνα τραχανᾶ καυτὸ σπιτικό, ἀπὸ τοὺς καλύτερους πού κάνουν στὰ χωριά. Μετὰ ἀπὸ δυὸ τηγανητὰ αὐγά, με ἕνα ἐξαιρετικὸ ἀγνὸ θούτυρο, τυρὶ φρέσκο, ψωμί σταρένιο ζυμωτό. Ἄδύνατο νὰ περιγράψω τί ἦτανε γιὰ μᾶς τοὺς πεινασμένους ἀνθρώπους αὐτὸ τὸ γεῦμα, μαζί με τὴν καλωσύνη καὶ τὴν γνωστὴ ἑλληνικὴ φιλοξενία.

Ἐμείναμε ἀκόμη ὀλίγο μαζί τους κοντὰ στὴ φωτιά καὶ μᾶς ὠδήγησαν εἰς τὸ ἀπέναντι ὑπνοδωμάτιο πολυτελέστατο, με τὸ διπλὸ μεγάλο κρεβάτι, με σινδόνια κάτασπρα, κουβέρτες καὶ πᾶπλωμα, με ἕνα στρῶμα σὰν πούπουλο. Ἐγδυθήκαμε καὶ οἱ δυὸ καὶ πέσαμε στὸ ἴδιο κρεβάτι, ἀλλὰ ἐμέλλετο ἐκεῖνο τὸ θράδυ νὰ μοιρασθῶ τὰ ἐλεεινὰ ζωῦφια τῆς Μομφεράτου, καὶ νὰ ὑποστῶ τὴν γκρίνια τῆς μόλις ἐπιχειροῦσα νὰ γυρίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρὸ. Μοῦ ἐθύμιζε ἐκεῖνη τὴν στιγμὴν ὅτι ἦτανε ἐγγλέζα, τοὺς πατριῶτες τῆς, πού μᾶς ἐγκατέλειψαν, ἀλλὰ ὅταν σκεπτόμουν τοὺς δεκαοκτῶ συντρόφους, πού μοῦ ἐσήκωσαν τὶς κουβέρτες καὶ

μοιρασθήκαμε τὰ «κόρν-μπήφ» καθ' ὁδόν, δὲν τῆς ἀπαντοῦσα.

Σὲ ἓνα διπλανὸ δωμάτιο ἦτανε σὲ ράντζο ξαπλωμένη ἡ Ἀντωνιάδη, σὲ νευρική κατάστασι καὶ βογγοῦσε ὅλη τὴν νύκτα. Ἡ κόπωσίς μας ἦτανε τόσο μεγάλη, ὥστε τίποτα δὲν μποροῦσε νὰ μᾶς ταραξῆ τὸν ὕπνο ἢ μᾶλλον τὴν νάρκη, ἕως ἀργὰ πὺ ξημέρωσε. Ἐπεράσαμε στὴν κουζίνα καὶ ἐζήτησα ζεστὸ νερὸ καὶ κανένα μαστέλλο, μπασίνα, καθὼς τὴν λέγουν πολλοί. Ἔγινε πρώτη σωστὴ τουαλέτα ὑποφερτὴ καὶ ἀλλάξαμε ἐσώρρουχα. Ἡ Μομφεράτου εἶχε τὴν θαλίτσα της καὶ ἐγὼ ἓνα σάκκο ἢ θαλίτσα, μᾶλλον, δὲν θυμοῦμαι καλά. Ἐκεῖνο πὺ δὲν χωρίσθηκα ποτέ, ἦτανε τὸ τσαντάκι μου.

Ἐπιθεωρήσαμε καὶ τὶς θρεμμένες κουβέρτες μας στὰ κάγκελα τοῦ κλιμακοστασίου, καὶ περάσαμε στὸ τζάκι, ὅπου βρήκαμε τὴν Ἀντωνιάδη ξαπλωμένη στὸν καναπέ. Ὁ Κωνσταντίνου καὶ ὁ Μητσος προσπαθοῦσαν νὰ κατευνάσουν τὰ νεῦρα της, μὲ ὑποσχέσεις, ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐκτελέσουν. Ἡ Ἀντωνιάδη συνῆλθε κάπως, ὅταν ἦλθε πρὸς τὸ μεσημέρι καὶ ὁ Ἀδελφὸς τοῦ Ἀντωνιάδη, ὁ ὁποῖος προσπαθοῦσε νὰ τοὺς σώσῃ μὲ πᾶν μέσον, ὅπως ἀνεφερα καὶ ἀνωτέρω. Τοὺς ἐζητοῦσαν σὲ ὅλα τὰ πέριξ βουνά, ἀπὸ χαράδρες κοὶ μονοπάτια, ἀφ' ὅτου ἔμαθαν τὴν σύλληψί τους.

Τὸ μεσημέρι μᾶς ἐπρόσφεραν πάλι ὅτι καλύτερο εἶχανε καὶ μετὰ δὲν ξεκολλήσαμε ἀπὸ τὴν ζε-

στασιά έμπρός στο τζάκι, κουβεντιάζοντας μέ τήν οίκογένεια. Κατά τò απόγευμα παρουσιάσθηκαν δυò χωρικές, ή μιὰ άρραβωνιαστικιά ένòς έλασίτη, ó όποίος είχε δραπετεύσει, έκλαψαν άπελπισμένες και οί δυò τους. "Εμειναν έως πού ένύκτωσε. Μας έτοιμάσαν πάλι τò τραπέζι μέ τόν σπιτικό τραχανά και τὰ τηγανητά αυγά και ώραιò τυρί, και έπροφθάσαμε μέ ήσυχία νά τελειώσωμε τò φαγητό μας.

Μόλις όμως έσηκωθήκαμε από τò τρπέζι, ακούσθηκαν πυροβολισμοί και από τὰ παράθυρα είδαμε φωτοβολίδες, άφθονες φωνές, φασαρία, συναγερμό και τρεχάματα.

—Κατεβᾶστε τούς κρατουμένους γρήγορα, έφώναξαν. Έτοιμασθήκαμε όπως - όπως. Άφήσαμε ό,τι είχαμε κρεμασμένα και μέσα στο ύπνοδωμάτιο, και βρεθήκαμε στην έξωτερική σκάλα. Κατεβήκαμε και τραθήξαμε κατ' ευθείαν για τόν Παρνασσό, πίσω από τò σπίτι Άνάγνου και τò μοναστήρι τής Παναγίας Ίερουσαλήμ.

Έπάνω σέ ένα παράθυρο άφησα και τò μαντήλι μου από μουσελίνα, πού έδενε τò «μπερέ» μου, πολυτιμότατο για προφύλαξι τών αυτιών μου. Δέν είχαμε, παρά τὰ δυò τσαντάκια μας. Πολύ μετά τήν έπιστροφή μας, έμάθαμε ότι είχε φθάσει ένα αυτοκίνητο μέ έναν άρρωστο πού ένόμισαν, ότι ήσαν "Αγγλοι, πού ήρχοντο. Τò κατατρύπησαν μέ σφαίρες. Ό άρρωστος έσώθηκε ως εκ θαύματος

ἐκεῖ μέσα. Πάντοτε ἐτρόμαζαν σάν λαγοὶ καὶ σκαρφάλωναν στὰ θουνά, ὅπως καὶ στὸ Σοῦρπι.

Ψιλόβρεχε, ἀλλὰ ποῦ καὶ ποῦ ἐφαίνοντο καὶ μερικὰ ἄστρα. Ἄνεβαινάμε ἀπὸ κατσάθραχα μὲ χανδάκια, καὶ διαρκῶς ἔχανα κανένα παπουτίσι μου καὶ τὸ ξαναβρίσκαμε μὲ τὴν Μομφεράτου.

Ἐνας ἄγριος συνοδοιπόρος σὲ μιὰ στιγμή μὲ φοβέρισε νὰ προχωρήσω ταχύτερα, γιατί θὰ μὲ πήγαινε νὰ μὲ ἐκτελέση σὲ καμμιά χαράδρα. Δὲν μπορούσα νὰ καταλάβω, γιατί σὲ χαράδρα καὶ ὄχι ἐπὶ τόπου. Ποιὸς τὸν ἐμπόδιζε; Μήπως δὲν εἴμεθα στὴν διάθεσί τους; Πρὸς μεγάλη ἀνακούφισι τῆς Μομφεράτου μὲ παρέλαθαν δυὸ ἄλλοι, ποῦ ἐφαίνοντο συμπαθητικοὶ καὶ μὲ βοήθησαν πολὺ νὰ φθάσω ἕως τὸ Μοναστήρι. Τὸ ἄφθονο φαγητὸ μᾶς ἐβάραινε, ἀλλὰ δὲν αἰσθανόμεθα τὸ κρῦο, ἐπειδὴ ἤπιαμε καὶ κρασί. Περπατήσαμε τρεῖς ὧρες, ἦταν ἀπὸ τίς χειρότερες περιπέτειες τῆς ὁμηρίας μας, μὲ τὴν διαρκῆ βεβαίωσιν ὅτι — δὲν ἀργοῦμε — φθάνομε — τὰ καταφέραμε.

Ἐφθάσαμε στὸ Μοναστήρι, ποῦ ἐφαίνετο μέσα ἀπὸ τὰ πυκνὰ ἔλατα, ὑψηλότερα σὲ ὄροπέδιο μὲ γύρω ὄπλοπολυβόλα στημένα. Ἐπρόφθασα νὰ θαυμάσω τὸ μακευτικὸ θέαμα μὲ τὸ χιονισμένο ἔδαφος καὶ μὲ τὰ ὀλίγα ἄστρα ποῦ ἔφεγγαν, ποῦ καὶ ποῦ.

Δὲν προφθάσαμε νὰ ἀνεβοῦμε καὶ νὰ πάρουμε ἀναπνοή, ὅταν ἀκούμε ξαφνικά:

—Πιάστε τον. Σκοτώστε τον. Δραπέτευσε. — Και κοβμολόγιον τῶν γνωστῶν θρисиῶν, πού εἶχαμε ὀπωσδήποτε συνηθίσει.

Εἶχε συμβῆ, ὅτι οἱ δύο νέοι πού ἀκολουθοῦσαν δεμένοι ἀπὸ τὰ χέρια των μὲ σχοινί, φαίνεται, ὅτι ὁ ἕνας κατῶρθωσε νὰ κόψη τὸ σχοινί καὶ νὰ δραπέτεύσῃ. Ἐμεῖς ἐμείναμε μόνες καὶ ἐκαθήσαμε ἐπάνω στὰ στεγνότερα σχίνα, καὶ ἐθαύμαζα, παρ' ὄλη τὴν κούρασι, τὸ μεγαλεῖο τοῦ τοπίου. Ἐγύρισαν ἄπρακτοι, μὲ τὸν ἕνα ἐκ τῶν δύο δεμένον, καὶ ἀνεβήκαμε στὸ Μοναστήρι ἀπὸ ἕνα μικρὸ ἀνώμαλο ἀνήφορο ὀλίγων λεπτῶν, στὴν στρογγυλὴ πλατεῖα.

Τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας Ἱερουσαλήμ εἶναι σὰν ἕνα κομποτέχημα, μὲ μικρὰ παράθυρα γοθτικοῦ ρυθμοῦ, μὲ πολλές πτέρυγες, μεγαλοπρεπῆ εἴσοδο, μεγάλη αὐλή, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐμπήκαμε εἰς τὸ ἰσόγειο τοῦ κτιρίου. Ἀνεβήκαμε ἀπὸ μιὰ μικρὴ σκαλίτσα εἰς τὸ πρῶτο πάτωμα καὶ τὸ μοναδικό, μὲ πολλοὺς διαδρόμους ἐσωτερικούς, ὅπου θὰ ἦσαν τὰ κελλιὰ τῶν καλογήρων.

Εἰσῆλθαμε σὲ ἕνα μικρὸ δωμάτιο ἀριστερά, μὲ παράθυρα τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ, μὲ χαμηλὰ πεζούλια — τὸ ἀναφέρω, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε κανένα ἄλλο κάθισμα καὶ μπορέσαμε νὰ μισοκαθήσουμε ἐκεῖ ἐπάνω. Ἕνα μεγάλο τζάκι, στὴ μέση ἕνα τραπέζι μὲ ἕνα κάθισμα. Στρῶμα κατὰ γῆς, μὲ σκεπάσματα ζεστὰ καφὲ χρώματος. Προχώρησα ἐκεῖ, ὅταν

ένας ύψηλός έλασίτης, μέ κατσαρά μαύρα μαλλιά, μέ στολή, μέ διέταξε άποτόμως νά άπομακρυνθῶ. Μέ τούς 'Αντωνιάδη, Μομφεράτου και ή ίδια, έκαθήσαμε γύρω στις πεζούλες τῶν παραθύρων.

Είς τὸ δωμάτιο έφεραν και τὸν έλασίτη πού ήτανε δεμένος μέ τὸν δραπέτη, και άλλον πού ύποπτεύθησαν, ὅτι τὸν βοηθοῦσε. Αὐτοὺς τούς δυό, διέταξε ὁ καπετάνιος νά τούς δέσουν πλάτη μέ πλάτη — δέν έπαναλαμβάνω, έννοεΐται, τήν λαϊκή έκφρασι — και έδεσαν τὰ χέρια τους δυνατὰ μέ σύρμα. Οί δυό συναγωνίστριες είχανε έξαγριωθῆ σαν σωστές μέγαιρες ύστερικές και έφώναζαν.

—Τί τούς κρατᾶτε, σκοτῶστε τους. Και οί έλασίτες άκόμη τόσο ένωχλήθηκαν, ὡστε τις έβγαλαν έξω από τὸ δωμάτιο. Ὁ ένας έλασίτης εκ τῶν δύο έφώναξε.

—Γιατί μέ παιδεύετε, δέν είμαι στήν ὀργάνωσι και δέν σᾶς άκολουθῶ πιστά; Στο τέλος, τούς άνάγκασαν νά ύποσχεθοῦν, ὅτι θα πάνε νά κάψουν στο χωριό τους ὅλα τὰ σπίτια τὰ συγγενικά του δραπετεύσαντος. Τούς έλυσαν και τούς άφήκαν έλευθέρους. Ὁ καπετάνιος έστράφηκε προς έμᾶς τις δυό και μέ μαλακώτερο τόνο μᾶς είπε, νά περάσουμε στο διπλό δωμάτιο νά ζεσταθοῦμε. Οί 'Αντωνιάδη έμειναν άκόμη ὀλίγον εκεί.

Στο μεγάλο παραπλεύρωσ δωμάτιο έκοιμῶντο πληθος έλασίτες και συναγωνίστριες. Έπροχω-

ρήσαμε πρὸς τὸ πελώριο τζάκι, ἀναμμένο μὲ κορμούς ἐλάτων, μὲ μεγάλες φλόγες, καὶ καθήσαμε σὲ ἓνα μακρὺ πάγκο, μπροστὰ στὴ φωτιά. Ἡ Μομφεράτου ξαπλώθηκε κατὰ γῆς καὶ ἀκούμπησε τὸ κεφάλι της στὸ πεζούλι τοῦ τζακιοῦ, στὸ ὁποῖο ἐξάπλωσα τὰ πόδια μου. Κοντά μου ἦλθε καὶ ἐκάθησε ἓνας ξανθὸς ὑψηλὸς καὶ μοῦ ψιθύρισε:

— Ἐσένα σὲ κρατοῦν ὡς ὄμηρο καὶ μὴν φοβᾶσαι.

Αἱ διαθεβαιώσεις αὐτὲς ποῦ μοῦ ἐπανελαμβάνοντο ἀπ' ἀρχῆς, στὴν Ἁγία Λεοῦσα, στὸ Συκάμινο καὶ στὸ Μοναστήρι, μὲ ἔκαμαν νὰ πιστεύω, ὅτι θὰ ἐλευθερῶ κάποτε. Ἀνεγνώρισα τὸν ἐλασίτη, ποῦ μᾶς βοήθησε νὰ ἀπλώσουμε τὶς κουβέρτες μας στὴ Δαύλεια, καὶ μᾶς προσέφερε τὰ τζιεράκια. Ἦτανε ξαπλωμένος ἀπέναντι, δίπλα στὸ τζάκι. Ἀπόρησα, πότε ἐπρόφθασαν καὶ σκαρφάλωσαν ὡς τὸ Μοναστήρι μετὰ τὸν συναγερμό.

Ἐπέρασα ἐπάνω στὸν πάγκο καθιστὴ ὄλη τὴν νύκτα καὶ ἀργότερα, ἦλθε καὶ τὸ ζεῦγος Ἀντωνιάδη. Ἐκείνη προσπάθησε νὰ ξαπλωθῆ ἐπάνω σ' αὐτόν. Ἀλλὰ ἦτονε τόσο στενὸς καὶ σκληρὸς ὁ πάγκος, ὥστε ἐμείναμε καθιστοὶ ἕως ποῦ ἔφεξε ὀλίγο.

Ἐβγῆκα ἀπὸ τὸ δωμάτιο, γιὰ νὰ εὔρω νερὸ νὰ πλυθῶ. Ἐνας διάδρομος κατέληγε σὲ μιὰ κουζίνα στὰ δεξιὰ, ἄλλος ἐσχημάτιζε γωνιά καὶ προχωροῦσε στὸ θάθος. Δὲν ὑπῆρχε ψυχὴ ζῶσα ἄλλη, ἀπὸ

τούς έλασίτας· καλόγερος δέν έφάνηκε πουθενά όσο έμείναμε.

“Όταν έγύρισα στο τζάκι, είχανε ζυπνήσει οι συναγωνίστριες και έτοιμάζοντο νά ζυμώσουν ψωμιά. Έλπίσαμε, ότι κι' έμεις θα έτρώγαμε από αυτά και έχαιρόμεθα. Άλλά τό ψωμί δέν τό έφάγαμε και έμεις. Μας διέταξαν νά ξεκινήσουμε. Άρνήθηκα νά κατεβοϋμε πεζή έως τήν Δαύλεια, διότι γνωρίζαμε πλέον τήν απόστασι. Έπέμενα όσο μου ήτανε δυνατόν, αλλά μη ύπαρχόντων ζώων, μας έπεισαν ότι, με τόν κατήφορο δέν θα ήτανε τόσο μακρυά, ούτε κοπιαστικά.

Πριν ξεκινήσω, απέκτησα και τό μπαστούνι μου, πολύ γερό, από άγριόξυλο, από έναν έλασίτη, πού τό κατεσκεύασε μόνος του. Έρριξα μια τελευταία ματιά στο ώραιότατο Μοναστήρι και αρχίσαμε νά κατεβαίνουμε από άνώμαλα μονοπάτια με θράχους και πέτρες, πού γλυστρουσαν. Τώρα έβλέπαμε ήμέρα τί έπεράσαμε τήν προηγούμενη νύκτα, στα σκοτεινά, όλόκληρα χανδάκια και λάκκους. Δέν άργήσαμε νά φθάσουμε και νά αντικρύσουμε τό σπίτι τών Άνάγνου, με πολλή άγαλλίασι, φανταζόμενοι τραπέζι με τά φαγώσιμα και δια νά ξαναβοϋμε ότι άφίσαμε εκεί έν άσφαλεία.

Συναντήσαμε όλίγο παρακάτω δυο μουλάρια, με μερικούς έλασίτες και τήν μητέρα του δραπετου με τήν άρραθωνιαστικιά, τις όποιες ώδηγοϋσαν στο Μοναστήρι αίχμαλώτους, πεζή, ένϋ τά

μουλάρια ἐπερίμεναν ἐμᾶς τὶς δυό. Οἱ δυὸ γυναῖκες ἔκλαιγαν καὶ ᾠδύροντο. Ἐμᾶς, χωρὶς προοίμια, μᾶς διέταξαν νὰ ἀνεβοῦμε στὰ ζῶα.

— Πρέπει νὰ πᾶμε νὰ πάρωμε τὰ πράγματά μας, ποὺ ἀφίσαμε στοῦ Ἀνάγνου, εἶπα. Ἀλλὰ ὁ ἀγριώτατος ἐλασίτης ξέσπασε σὲ θλαστήμιες χυδαιότητες ἐναντίον μου καὶ κατὰ τῆς Παναγίας.

— Τί σοῦ φταίει ἡ Παναγία, θρὲ παιδί μου πρῶτῃ — πρῶτῃ — δὲν θαστάχθηκα νὰ πῶ — καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία καθαλλικεύσαμε στὰ μουλάρια, ποὺ ἦτανε ἀπὸ τὰ περισσότερο μεγαλόσωμα ἀπὸ τὰ ἰδικά μας τὰ νησιώτικα.

Ξεκινήσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ βουνά, ὀπίσω ἀπὸ τὴν Δαύλεια. Ἐπιστρέψαμε πρὸς Λεθαδιά — μακρὰ ἀκούγαμε ἀραιὲς κανονιές, μᾶς ἔδιναν τὴν ἐντύπωσι μάχης. Περνούσαμε καλλιεργημένα κτήματα καὶ ποταμάκια.

Ἔκανε πολὺ κρύο, καὶ δὲν εἶχαμε πλέον καμμιὰ κουθέρτα νὰ ρίξωμε στὴν πλάτη μας, παρὰ ὅ,τι φορούσαμε. Ἐνας νεαρὸς ἐλασίτης ἔβγαλε τὸ σακκάκι του καὶ τὸ ἔρριξε πάνω μου, — ὁ κακὸς εἶχε μείνει μὲ τὶς χωρικές.

Μετὰ ἀρκετὴ ὥρα, σὲ φαρδὺ μέρος, συναντήσαμε τὴν δημοσιά, καὶ σὲ μιὰ καμπὴ δυὸ κανόνια ἐπάνω στὸν δρόμο, καὶ ἓνα ὑψηλότερα σὲ λοφάκι. Θὰ ἦτανε ἡ ἄμυνα κατὰ τῶν ἐγγλέζων φαίνεται, καὶ γινότανε ἐκεῖνη ἡ φασαρία, μὲ τὶς κανονιές ποὺ

ἀκούσαμε. Ἠθέλησαν νὰ δώσουν τὴν ἐντύπωσι, ὅτι ἦσαν ὠχυρωμένα ἐκεῖνα τὰ στενά.

Περνῶντας ἀπὸ ἕνα χάνι ἐσταματήσαμε, καὶ τὰ ζῶα πλησίασαν νὰ ποτισθοῦν σὲ μιὰ πηγὴ. Ὁταν ξεκινήσαμε ὁ ἀγωγιάτης τῆς Μομφεράτου ἐκίνησε τὸ μουλάρι καὶ ξαφνιασμένο τὴν ἐτίναξε κατὰ γῆς, εὐτυχῶς ἐπάνω σὲ μαλακὸ ἔδαφος σπαρμένο μὲ ἄχυρα. Δὲν ἔπαθε ἀπολύτως τίποτε, ἀλλὰ σηκώθηκε πολὺ θυμωμένη καὶ ἐφοβήθηκα μὴν ξεσπάσει ὅπως συνήθιζε συχνά.

Ἐφθάσαμε κατὰ τὸ μεσημέρι κάτω ἀπὸ πελώρια δένδρα σὲ δεύτερο μεγάλο χάνι, μὲ κάποια κίνησι μὲ κάρρα καὶ μουλάρια. Ἐκεῖ ξεπεζέψαμε καὶ ἐμείναμε, καθισμένες ἐμπρὸς σὲ μακρὸ τραπέζι. Δὲν θυμᾶμαι ὅμως, ἐὰν ἐφάγαμε τίποτε καὶ ἐξακολουθήσαμε νὰ προχωροῦμε διαρκῶς ἀπὸ μονοπάτια ἀνεβαίνοντας ὄλο καὶ ὑψηλότερα καὶ διασχίζοντας ποῦ καὶ ποῦ τὸν δημόσιο δρόμο. Σὲ ἕνα μέρος συναντήσαμε καὶ μερικοὺς ἐλασίτας πίσω ἀπὸ τοίχους ὀχυρωμένους.

Πρὸς τὸ θράδου, σκοτεινὰ σχεδόν, στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, πλησιάζαμε πρὸς Ἀράχωθα ἀπὸ στενώτατο μονοπάτι ἐντελῶς, δίπλα σὲ κρημνὸ. Ἀνεβαίναμε μὲ μεγάλη προσοχή. Ἐκρατιόμουν ἐπάνω στὸ μουλάρι μὲ ἀγωνία στὸ πρόχειρο πεδινὸ σάμαρι του ποῦ μοῦ εὐρῆκαν τελευταία στιγμὴ, προωρισμένο γιὰ νὰ φορτώνουν σάκκους καὶ καλάθια. Ἐτρεχα τὸν κίνδυνο στὸ παραμικρὸ γλύστρι-

σμα τοῦ ζώου ἢ ἀπροσεξία δική μου νὰ χάσω τὴν ἰσορροπία καὶ νὰ μὲ ἀδειάσῃ στὸ θάραθρο ἀνεπίστρεπτη. Εὐτυχῶς εἶχα προπονηθῆ ὀλόκληρα τὰ νειῶτα μου, στὸ νησί μου νὰ ἀνεβαινώμε τὰ δύσβατα θουνὰ τῆς Τήνου μὲ μουλάρια ἢ γαῖδουράκια.

Ἐπὶ τέλους στὸ ὑψηλότερο σημεῖο εἶδαμε τὰ φωτάκια τῆς Ἀράχωθας νὰ λαμπυρίζουν μέσα στὸ σκοτάδι. Κατεθήκαμε τότε στὴν δημοσιὰ σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ τὸ κατηφορικὸ μονοπάτι καὶ διασχίσαμε τὴν Ἀράχωθα ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο. Περάσαμε τὴν πλατεῖα ὅπου ἦσαν συγκεντρωμένοι ἄρκετοὶ σὲ καφενεῖα, καὶ ἐφθάσαμε ἀπὸ ἓνα στενόμακρο δρομάκι ἀνώμαλο ἐμπρὸς σὲ ἓνα μεγάλο ὑψηλὸ σπίτι, πού ἐδέσποζε τὴν πόλι καὶ τὰ πέριξ θουνά.

Κατεθήκαμε ἀπὸ τὰ μουλάρια καὶ ἀπὸ μιὰ μεγάλη αὐλὴ — μὲ πάντοτε τὸ ἀπαρίτητο ἀκριβῶς δίπλα στὴν εἴσοδο καὶ στὴν διάθεσι τοῦ καθενὸς καὶ τὸ μοναδικὸ τοῦ μεγάρου — ἀπὸ φαρδεῖὰ ἐξωτερικὴ σκάλα πού κατέληγε σὲ ἓνα εὐρύχωρο ἐξώστη. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸ θέαμα ἦταν ἑφαντασμαγορικὸ ἐφαίνοντο ὅλα τὰ φωτάκια χαμηλὰ καὶ μὲ φόντο τὰ θαυμάσια θουνὰ τῶν Δελφῶν κατάμαυρα, ζοφερά, ἐκείνη τὴν ὥρα. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν θεράντα ἐμπήκαμε σὲ μιὰ χαμηλοτάβανη κουζίνα μὲ γωνιακὸ ὑψηλὸ τζάκι μὲ μιὰ κρεμασμένη χύτρα. "Εβραζε ρεθύθια μιὰ γυναῖκα, ὄχι πολὺ συμπαθητικὴ. "Ἐνα μεγάλο τραπέζι καὶ μερικὲς καρέκλες. Στὴν γωνιά, καθισμένη κοντὰ στὸ μοναδικὸ παράθυρο, μιὰ

γερμανίδα από τὸ Ἀμβουῦργο Ζαχαριάδη, γνήσιος τύπος τοῦ τόπου της, μεγαλόσωμη, λευκή καὶ γαλανή μὲ ἓνα κίτρινο TURBAN καὶ γοβάκια. Ἐκαθήσαμε κοντὰ της.

Ἐδὺο νέες συναγωνίστριες ἢ μιὰ παρουσιαζότανε, ὡς ἀρραβωνιαστικιά τοῦ Βλαχάθα ἀπὸ τὰς Θήβας, Ὀλγα καὶ ἡ ἄλλη ἡ ἀδελφὴ του Ἐλένη μᾶς φερθήκανε φιλικά. Ἡ Ὀλγα εἶχε πάρει τὴν τζάντα καὶ τὴν γοῦνα τῆς Γουλανδρῆ, πού ἐσκότωσαν καθ' ὁδόν, ἐπειδὴ ἦτανε ἀδύνατο νὰ περπατήσῃ περισσότερο.

Πῶς τὴν ἐγλύτωσα! Μόνον ὁ Θεὸς ξεύρει!

Αὐτὲς αἱ δυὸ ἐλασίτισσες ἐξετελέστησαν στὴν Μπλέσσα ἀπὸ τὸν περίφημο συγγενῆ τους Βλαχάθα, πρὶν τραπῆ πρὸς τὰ σύνορα. Αὐτὸ τὸ θλιβερὸ τὸ ἔμαθα, ἀπὸ τὸν στρατηγὸ Παπαδήμα, ὅταν ἐπέστρεψα.

Ἐνα συνεχόμενο δωμάτιο ἦτο εἶδος πλυσταριὸ μὲ σκάφες, κιούπια καὶ διάφορα. Ἀπὸ κλιμακοστάσιο ἐξωτερικὸ ἀνέβαινε κανεὶς στὸν ἐπάνω ὄροφο. Σὲ λίγο ἐμπῆκε σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο κουζίνα ἓνας νέος καὶ ἐκάθησε ἀπέναντί μας. Προσπαθοῦσε νὰ εὔρη εὐκαιρία νὰ μᾶς πῆ κάτι πού ἤθελε, ἀλλὰ δὲν κατῶρθωνε. Διότι δὲν μᾶς ἄφιναν διόλου μόνες οἱ ἐλασίτες οὔτε στιγμὴ. Δῆθεν πηγαينوήρχοντο ἀδιάφοροι.

Ἀργότερα ἦλθε καὶ ὁ Βλαχάθας εὐθυμος καὶ μᾶς ρώτησε πόσο χρονῶν τὸν κάμαμε. Τοῦ ἀπῆν-

τήσα ἕως 28 - 30. "Όχι, ἀπήντησε ἡ κούρασις μὲ δείχνει μεγαλύτερο. Καθὼς ἔμαθα στὴν ἐπιστροφή μου ἦτανε ἐπιστάτης σὲ κτήματα τοῦ Πειραιῶς τῶν Ἀνδρουλῆ. Εἶχε καλέσει καὶ τὸν ἐκτελεσθέντα Βασιλάκη Ἀνδρουλῆ τὴν παραμονὴ τῆς ἐκτελέσεως τῶν δεκατεσσάρων, νὰ συμφάγουν διὰ νὰ τὸν περιποιηθῆ. Τὴν ἐπομένῃ εἶναι θέβαιον, ὅτι προσπάθησε νὰ τὸν πείσῃ νὰ μὴν ἀνεβῆ μὲ τοὺς ἄλλους στὸ κάρρο, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἐπέμενε τόσο πολὺ, πού τοῦ εἶπε — ἔ πήγαινε καὶ ἐσὺ ἀφοῦ τὸ θέλεις! Ἐφέτος ἀπὸ τὸ Μουσεῖο τῶν Δελφῶν μοῦ ἔδειξαν τὴν ἐκκλησίτσα ἀπέναντι χαμηλότερα πού τοὺς ἐξετέλεσαν.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Βλαχάθα μὲ ἔπιασε περιέργεια νὰ μοῦ μάθῃ ἡ Ὀλγα πῶς ἔπλεκε τὴν κάλτσα. Ἦτανε πολὺ προκομμένες καὶ διαρκῶς εἰργάζοντο, ἔπλεναν, σιδέρωναν καὶ ἐπερπιποιοῦντο τὸν Βλαχάθα. Ἦτανε καὶ οἱ δυὸ προσφυγοπούλες, ποιὸς ξεύρει ἀπὸ τί συνοικισμό. Εἶχανε ἀκολουθήσει τὸν Βλαχάθα μὲ τὴν μεγάλη φάλαγγα.

Πρὶν κοιμηθοῦμε μᾶς ἔδωσε ἡ γυναῖκα ἀπὸ ἕνα πιάτο κακοθρασμένα ρεβύθια καὶ μὲ ἔβλαψαν πολὺ, ὅλη τὴν νύκτα κατέβαινα καὶ τὶς δυὸ σκάλες ἀπὸ τὸν δεῦτερο ὄροφο ἕως τὴν αὐλὴ μέσα στὴν παγωνιά. Εὐτυχῶς ὑπῆρχε ἠλεκτρικὸ φῶς καὶ στὴν μεγάλη σκάλα καὶ ἔφεγγε ἀρκετὰ γιὰ νὰ διακρίνω τὰ σκαλοπάτια. Δὲν εἶχαμε κουβέρτες καὶ ἐζητήσαμε ἀπὸ γειτονικὸ σπίτι πού εἶχε φιλοξενηθῆ

ἡ Ζαχαριάδη, ἡ ὁποία εἶχε ξεκουρασθῆ ἄρκετὰ καὶ τῆς ἔμμεναν ἀκόμη πολλὰ ἐκλεκτὰ φαγώσιμα. Μᾶς ἔδωσε καὶ ἐμᾶς νὰ τὰ μοιρασοῦμε. "Ἐφθασαν καὶ τὰ σκεπάσματα καὶ ἐπέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε. Καὶ οἱ τρεῖς μαζί κατὰ σειρά. Στὴν ἀπέναντι γωνιὰ ἐκοιμήθηκαν ἡ "Ὀλγα καὶ ἡ Ἐλένη, πιθανώτατα γιὰ νὰ μᾶς φυλάξουν. Αὐτὴ ἡ σάλα ἦτανε πελωρία μὲ μπαλκονόπορτες καὶ παράθυρα. Ἐντελῶς ἀδειανὴ καὶ κρύα σὰν Σιθηρία.

Δὲν μᾶς ἔκαμε πλεόν τίποτα μεγάλη ἐντύπωση καὶ τὰ ὑπομέναμε ὄλα. Μὰ καὶ τί θὰ μπορούσαμε νὰ κάμωμε μεταξὺ τόσων κακοποιῶν; Εἶχαμε μιὰ ὑπερένταση τῶν νεύρων καὶ μιὰ ἐσωτερικὴ θέληση νὰ ζήσωμε. Ἀνακαλύπταμε ἄγνωστες δυνάμεις, ποὺ μόνον σὲ ἐξαιρετικὲς περιστάσεις τὶς αἰσθάνεται κανεὶς. Στὸν εὐκόλο καθημερινό μας βίω δὲν εὐρισκόμεθα στὴν ἀνάγκη νὰ ἀντιδράσωμε μὲ τὰς ἀγνώστους αὐτὰς δυνάμεις μας, σὲ ὅ,τι κακὸ μᾶς συμβαίνει.

Κατεβαίνοντας κάθε φορὰ τὶς σκάλες τὴν νύκτα ἐφανταζόμουν, πῶς ὁ Δεσπότης θὰ εἶχε δραπετεύσει τὴν στιγμὴν ποὺ ἐκοιμοῦντο ὄλοι, προσποιήθη, ὅτι κατεβαίνει στὴν αὐλὴ διὰ τὴν ἴδια αἰτία.

Δὲν θυμοῦμαι, ἐὰν τὸ ἐμάθαμε ἀπὸ τὴν Γερμανίδα, ὅτι πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν 9 Ἰανουαρίου εἶχανε ἐκτελεσθῆ οἱ δεκατέσσερις τῆς μεγάλης φάλαγγος.

Πάντως τὸ ἐγνωρίζαμε ἐκεῖνο τὸ βράδυ—δηλα-

δή στις 14 Ιανουρίου. Μπορεί όμως να μᾶς τὸ εἶπανε καὶ ὅταν ἐφθάσαμε στὴν Μπλέσσα. Ὁ κύριος ποὺ προσπαθοῦσε νὰ μᾶς μιλήσῃ τὸ ἀπόγευμα, πιθανώτατα θὰ ἤθελε νὰ μᾶς τὸ ἀνακοινώσῃ, διὰ νὰ προσέξωμε καὶ ἐμεῖς διὰ τὸν ἑαυτὸν μας.

Ἐκατεθήκαμε πολὺ πρωτὶ στὸ δωμάτιο μὲ τὸ τζάκι. Δυὸ ἐλασίτες ἔτρωγαν λάδι καὶ ψωμί καὶ μόλις ἐκάθησα ἔσπρωξαν τὸ πιάτο νὰ λάθω μέρος καὶ ἐγὼ καὶ τὸ ἔκαμα εὐχαρίστως. Στὸ δωμάτιο μὲ τὶς σκάφες ἐπῆρα σειρὰ διὰ τὴν τουαλέττα μας. Εἶχανε προηγηθῆ αἱ δύο συναγωνίστριες.

Ὅταν τελείωσαν στὴν κουζίνα ἤῤα πάλι τὸν ἄγνωστο, καὶ πάλι προσπάθησε νὰ μοῦ μιλήσῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, ἕως ποῦ ἦλθε ὁ Βλαχάβας καὶ μᾶς ἀνήγγειλε, ὅτι φεύγομε μὲ αὐτοκίνητο καὶ αἱ τρεῖς μαζί του διὰ τὴν Ἀμφισσα. Ἡ Ἀράχωθα ἐκείνη τὴν ὥρα ἦτανε σιωπηλὴ καὶ ἔρημος, μᾶς ὠδήγησαν σὲ παλαιὸ GARAGE, μὲ συνοδεία τοῦ ἀγνώστου κυρίου. Τοποθετηθήκαμε σὲ παλιαυτοκίνητο στὰ πίσω καθίσματα καὶ ὁ Βλαχάβας κοντὰ στὸν ὁδηγό. Ἐως τὴν τελευταία στιγμή ἔμεινε μυστήριον τὸ ὄνομα τοῦ ἀγνώστου, ποῦ μᾶς ἀποχαιρετοῦσε. Τὰ καθίσματα πίσω ἦτανε μόνο τάβλες καὶ ἐτινοζόμεθα ἀρκετά. Περάσαμε τοὺς Δελφούς, τὸ Χρυσὸ καὶ ἐφθάσαμε εἰς τὴν Ἀμφισσα αἰσίως ἐμπρὸς στὴν πολιτοφυλακὴ. Ὁ Βλαχάβας κατέβηκε καὶ ἐμπῆκε μόνος του μέσα.

Ἐμεῖς μέσα στὸ αὐτοκίνητο ἐμείναμε ἕως τρία

τέταρτα. Ἀπὸ ἓνα μαγαζὶ ἀπέναντι μᾶς πλησίασε ἓνας κύριος καὶ μιὰ νέα μέ διάφορα φαγώσιμα, ἑλληές θυμάσιες σπιτικές τῆς Ἀμφίσσης, παστοκύδωνο, ψωμί. Ἡ Μομφεράτου ἐζήτησε ὀλίγο κρασί καὶ ἔτρεξαν νὰ μᾶς φέρουν γεμάτη μιὰ γυάλινη καράφα, πού ἔλαμπε μέσα ἓνα ἔκτακτο κοκκινέλι. Πρέπει νὰ πεινάσῃ κανεὶς γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἀξία κάθε πράγματος. Τὸ κρασί μᾶς ἐζέστανε καὶ μᾶς ζωογόνησε. Παρὰ ὅλα αὐτὰ δὲν αἰσθανόμεθα ποτὲ κορεσμό. Τέτοια ἀνάγκη εἶχαμε νὰ τραφῇ ὁ ὀργανισμὸς μας. Οὐδέποτε εἶχα φάγει περισσότερο ψωμί στὴ ζωὴ μου καὶ ἐνόησα τὴν ἀξία του. Ἔμαθα ἀργότερα ὅτι οἱ προσφέροντες ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐκλεκτὰ ἦσαν ἡ οἰκογένεια Λύτρα. Εἶχαμε φιλοξενηθῆ εἰς τὸ σπίτι τους κατὰ τὴν τετραετία, ὅταν ἔγινε ἐκεῖ ἡ μεγάλη παρέλαση τῆς νεολαίας καὶ τῶν πέριξ χωριῶν, μὲ σημαιοστολισμοὺς καὶ ζητωκραυγὰς ἐνθουσιώδεις. Τί ἀντίθεσις μὲ τὴν τωρινὴ μας κατάστασις!

Ἐπὶ τέλους κατέβηκε ὁ Βλαχάθας καὶ διέταξε νὰ πᾶμε σὲ ἄλλο κατεχόμενο σπίτι. Ἀνεβήκαμε σὲ ἓνα μικρὸ δωμάτιο κατεστραμμένο καὶ θρώμικο μὲ μερικές καρέκλες. Μετὰ ἐπεράσαμε στὸ ἀπέναντι, ἓνα μεγάλο μὲ τζάκι, πού θὰ ἦτανε ἡ σάλα τοῦ σπιτιοῦ. Τοὺς ζήτησαμε νὰ ἀνάψουν τὸ τζάκι νὰ ζεσταθοῦμε, καὶ ἐστείλανε κάποιον νεαρὸ τῆς ὀργανώσεως νὰ κουβαλήσῃ μερικὰ ξύλα ἀπὸ φράκτες. Ἐκεῖνος δυστροποῦσε καὶ ἐψιθύριζε κάτι

σάν νά ἐφοβότανε τούς ντόπιους — καί τρόφιμα εὐ-
ρισκαν ἐκεῖ μέ δυσκολία. Οἱ Ἀμφισσιῶτες δέν θά
ἦτανε καί πολὺ εὐνοϊκοὶ γι' αὐτούς. Ἡ πόλις δέν
εἶχε καμμιά κίνηση, μέ τὰ μαγαζιά ὅλα κλειστά.
Μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ηὔραμε κάτι σανίδια καί
διάφορα κλαδιά στήν αὐλή γιά κάψιμο καί κατωρ-
θώσαμε νά ἀναφθῆ φωτιά καί νά ζεσταθοῦμε ἀρ-
κετά.

Κάποιος μᾶς εἶπε νά εἰδοποιήσωμε τὸν Ἐρυ-
θρὸ Σταυρό, τὴν ἐκεῖ ὀργάνωσι κυριῶν διὰ νά μᾶς
φέρουν σκεπάσματα καί φαγητό. Ἐπῆγε ἀμέσως
μικρὸς ἔλαστίης καί κατὰ τὸ βράδυ, παρά ὅλη τὴν
ραγδαία βροχή, μερικαὶ δεσποινίδες μᾶς ἔφεραν
ἀπὸ ὅλα. Μιά χύτρα καυτὸ γάλα, μπισκότα, παξι-
μάδια καί κεριά, σκεπάσματα ζεστά καί μαλακὰ
μαξιλάρια. Τίς εὐχαριστήσαμε, ὅπως εὐχαριστεῖ ἕ-
νας πεινασμένος καί στερημένος ἄνθρωπος θερμά.
Μέσα στὴ ραγδαία βροχὴ πάλι.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐγέμισε τὸ δωμάτιο ἀπὸ φυγά-
δες κουκουέδες μουσκεμμένους καί πεινασμένους
καί μᾶς ἐζήτησαν μερικοὶ ἀπὸ τὸ ζεστὸ γάλα.

Ἐδώσαμε μέ κάποια δυσκολία ὅσο μπορέσαμε
ὀλιγώτερο. Ἐκοιμηθήκαμε σὲ μιὰ γωνιά ἀρκετὰ κα-
λὰ καί ἐφροντίσαμε νά στείλωμε ὅ,τι εἶχαμε ἐμπι-
στευθῆ ἀπὸ τὸν Ἐρυθρὸ Σταυρὸ στὸν νεαρό. Ἀ-
φοῦ ἐκάμαμε στὸ πλυσταριὸ τοῦ ἰσογείου μιὰ πρό-
χειρη τουαλέττα, ἐφύγαμε ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα καί
μᾶς ὠδήγησαν στὸ Σερνικάκι, χωριὸ ἕνα τέταρτο

ὕψηλότερα τῆς Ἀμφίσσης. Ἀπὸ τὸν κεντρικὸ θαυμάσιο δρόμο τοῦ ἐλαιῶνος ἔφθαναν μπουλούκια κουκουέδων ποὺ διηυθύνοντο ὄλοι πρὸς Βορρᾶν, Δωρίδα καὶ σύνορα.

ΣΕΡΝΙΚΑΚΙ

Ἐφθάσαμε μὲ μουλάρια στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ κάτω ἀπὸ μεγάλα πλατάνια. Ἀπὸ ἐκεῖ χαμηλότερα ξεπεζέψαμε στὸ σπίτι τῆς Βιολέττας Σκουρλέττου, εἶδος ἀγροικίας περιμανδρωμένης μὲ ὑψηλοὺς τοίχους καὶ μιὰ φαρδεῖὰ ξύλινη πόρτα διὰ νὰ εἰσέρχωνται καὶ φορτωμένα κάρρα ἢ τὰ ζῶα τους. Δίπλα ἓνα μεγάλο πλυσταριό. Ἀπέναντι βουστάσιο μὲ μερικὰ δωμάτια καὶ δεξιά τὸ σπίτι τους δίπατο. Ἀπὸ τὸ σπίτι δίπλα, χαμηλότερα, χωρισμένο τὸ κοτέτσι καὶ ὁ σταῦλος. Ἐχρησίμευε καὶ διὰ τὸ ἀπαραίτητο, μὲ κίνδυνο νὰ δεχθῆ κανεὶς καμμιά κλωτσιὰ ξαφνικὴ ἀπὸ κανένα μουλάρι ἢ γαῖδουράκι.

Ἡ Βιολέττα μᾶς δέχθηκε ψυχρὰ καὶ ἀρνήθηκε νὰ ἔμπουμε στὸ δεξιὸ δωμάτιο μὲ τὸ ἀναμμένο τζάκι, καὶ ἀρκετὰ ἀπότομα τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἀνεβουῦμε ἀπὸ μιὰ ξύλινη σκαλίτσα σὲ ἓνα πελώριο δωμάτιο μὲ παράθυρα, καὶ μπαλκόνια γύρω. Μοῦ ἐξήγησε ἡ Σκουρλέτου, ὅτι ὅταν τὸ χρειασθοῦν καὶ παντρευτῆ ἢ κόρη τῆς, θὰ τὸ χωρίσουν μὲ τὴν διαίρεση τοῦ ἰσογείου σὲ δωμάτια. Σὲ πολλὰ μέρη, σὲ γωνιές, ἦτανε γιουκοὶ ὅπως λένε στὰ χωριά τὶς στοιβαγμένες κουβέρτες, πού ἐτοιμάζουν γιὰ προικιά. Φαντὲς θαυμάσιες κουβέρτες πολύχρωμες ἀπὸ τὰ μαλλιά τῶν προβάτων τους.

Ἡ Σκουρλέτου ἦταν χήρα μὲ ἀρκετὰ ἀγόρια,

ένα κορίτσι, μαθήτρια ακόμη, την Χρυσούλα και ένα θετό άγοράκι. Έφαινετο πολύ εύπορο σπίτι. Όπωςδήποτε παρά ὄλη τὴν κρύα ὑποδοχή, ἔπειτα ἀπὸ σχεδὸν μῆνα βρεθήκαμε σὲ πραγματικὸ σπιτι, ἐπιτεταγμένο μὲν, ἀλλὰ διευθυνόμενο ἀπὸ σπιτονοικοκυρὰ μὲ τὴν οἰκογένειά της. Ἐκαθήσαμε ἑπάνω σὲ μαλακὲς κουβέρτες ἀναπαυτικὰ σὲ μιὰ γωνιά καὶ οἱ τρεῖς μας.

Στὴν ἀπέναντι ἄκρη ἠύραμε ἐγκατεστημένες ἀρκετὲς οἰκογένειες φυγάδων καὶ ἐτοίμαζαν ἕνα μεγάλο μακρὸ τραπέζι διὰ νὰ προγευματίσουν. Ἀνεβοκατέβαιναν ἀπὸ τὴν κουζίνα καὶ ἔφερναν μαζί μὲ τὴν Σκουρλέτου ὅτι τοὺς ἐχρειάζετο καὶ τὸ μαγειρευμένο φαγητό τους. Ὅταν ἐκάθησαν καὶ τακτοποιήθησαν διὰ νὰ φάγουν, μᾶς ἔφερε ἡ Σκουρλέτου μὲ σοβαρὸ πάντοτε τρόπο, ἕνα μεγάλο δίσκο ἀσημένιο μὲ ὠραῖα σερβιρισμένη φακὴ, καλοβρασμένη, ἑλῆς, ψωμί, κρασί καὶ κονιάκ.

Ἐχαρήκαμε πολὺ καὶ δὲν ἀφήσαμε οὔτε ψιχουλο ἀπὸ τὰ ὠραιότατα αὐτά, πού δὲν ἐπεριμέναμε. Ἀφοῦ ἐκοιμηθήκαμε μακαρίως τὶς μεσημεριανὲς ὥρες, μᾶς ἐπλησίασαν μερικοὶ ἄνδρες ἀπὸ τοὺς ἀπέναντι καὶ μοῦ εἶπαν, ὅτι ἦσαν ἐργάται τῶν Λιπασμάτων Κανελλοπούλου, ὅτι θὰ ἔφευγαν τὴν ἐπομένην διὰ τὰ σύνορα καὶ προσθέτω διὰ νὰ εὐρουν τὸν Παράδεισο! Ἀπέφευγα νὰ ἀπαντῶ γιατί ἔφαινοντο πολὺ κακοὶ ὄλοι τους καὶ ἀπογοητευμένοι, πού δὲν ἄρπαξαν τὸ ἐργασάσιο, τὸ δημιούρ-

γημα μιᾶς ἐξαιρετικῆς διανοίας, πού ἦτανε ὁ Ν. Κανελλόπουλος. “Ὅταν ἔφυγαν τὴν ἄλλη ἡμέρα καὶ γνωρισθήκαμε καλὰ μὲ τὴν Σκουρλέτου, πρὶν φύγουν τῆς εἶπαν. Τί τοὺς τρέφεις αὐτούς, ἀφοῦ θὰ τοὺς σκοτώσουν παρακάτω. Πρὶν κοιμηθοῦμε ὄλη ἐκείνη τὴν πρώτη νύκτα κατεβήκαμε εἰς τὸν σταῦλο, πού ἀνέφερα καὶ τὴν στιγμή πού ἐπέστρεφα μοῦ εἶπε ἡ Σκουρλέτου κρυφά:

— Προσπάθησε νὰ μὲ ἀναγκάσουν νὰ σᾶς δεχθῶ κάτω στὸ τζάκι νὰ ζεσταθῆτε.

“Ὅταν ἀνεβήκαμε μὲ μεγάλη χαρὰ τὸ εἶπα στὴν Μομφεράτου καὶ Ζαχαριάδη.

Τὸ πρωτὶ ἀφοῦ ἄδειασε ὁ τόπος ἀπὸ τοὺς ἐργάτες τῶν Λιπασμάτων, εἶπα σὲ ἓνα νεαρὸ ἐλασίτη:

— Δὲν μπορεῖς νὰ καταφέρῃς τὴν Σκουρλέτου νὰ κατεβοῦμε νὰ ζεσταθοῦμε στὴ φωτιά κάτω στὸ δωμάτιό της; Τί σκληρὴ γυναῖκα πού εἶναι! Κανεῖς ἕως τώρα δὲν μᾶς ἀρνήθηκε λίγη ζέστη.

Δὲν ἄργησε ὁ συναγωνιστής μας νὰ μᾶς φωνάξῃ νὰ κατεβοῦμε καὶ νὰ μὴ ξεκολλήσωμε πλέον ἀπὸ τὸ ἰσόγειο ἕως πού ἐφύγαμε ἀπὸ τὸ σπίτι της. Κάτω, ἀπέναντι στὸ οἰκογενειακὸ δωμάτιο τοῦ τζακιοῦ, ἦτανε ἡ σάλα καὶ ἄλλα δύο. Παραπέρα μιὰ κουζινίτσα, δίπλα στὴν σκαλίτσα, συνεπλήρωνε τὸ ἰσόγειο.

Ἡ Ζαχαριάδη ἔλαβε θέσι σὲ ἓνα σοφά. Ἦτανε καταπτοημένη καὶ ἀμίλητη σὰν γερμανίδα, πού οὔτε μὲ ἀγγλῖα μποροῦσε νὰ ἔξη φιλικὰ αἰσθήμα-

τα, οὔτε μὲ ἐμένα θέβαια. Ἄλλὰ ἦτανε εὐγενῆς καὶ ἔκαμε γιὰ μᾶς ὅ,τι ἐχρειάζετο διὰ νὰ βοηθήσῃ, ἐὰν παρουσιαζότανε περίστασις. Μὲ τὴν Μομφεράτου ἀνταλλάσσαμε λίγα λόγια. Εἶχε θαύματα τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἀλλὰ ἐκεῖ ἐπεριωρίζετο. Εἶχανε κλονισθῆ τὰ νεῦρα της καὶ ἐθύμωνε διαρκῶς ἐπειδὴ, ἔχανα τὸ τζαντάκι μου ἢ τὸ μπαστούνι μου. "Ὅταν ὅμως, ἔπρεπε νὰ μὲ βοηθήσῃ, δὲν ἔλειψε ποτὲ νὰ τὸ κάμῃ.

Στὸ δωμάτιο ἦτανε καὶ ἓνα μεγάλο κρεβάτι. Ἐκοιμότανε ἡ Βιολέττα μὲ τὸν μικρὸ θετό της ἀγόρι. "Ἐθγαζε ἀπλῶς μόνο τὰ παπούτσια του καὶ κοιμότανε ντυμένος πάντοτε. Τὸν χειμῶνα ὀπέφευγαν νὰ πλυθοῦνε διὰ τὰ κρυολογήματα! Ἀποροῦσε, πῶς κάθε πρωτὶ ζητοῦσα ζεστὸ νερὸ καὶ ἓνα μπανάκι στὴν κουζίνα, ὅπως καὶ αἱ δυὸ σύντροφοί μου.

Τὴν νύκτα τῆς ἴδιας ἡμέρας προσποιήθηκε, ὅτι προτιμᾷ νὰ κοιμηθοῦμε κάτω, μιᾶς καὶ θρισκόμεθα ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ τζάκι. Μᾶς ἔστρωσε στὴ σάλα ὅ,τι εἶχε καλύτερο. Μιὰ κονσόλα μὲ μεγάλο καθρέπτη, ὅπου καὶ εἶδαμε τὸ πρόσωπό μας, ἓνα σωρὸ κατάλευκα μαλλιά, μὲ μερικὰ καθίσματα. Ἐμεῖς ἐκοιμηθήκαμε κατὰ σειρά κατὰ γῆς σὲ μαλακὰ στρώματα. Πολὺ πρωτὶ μᾶς ἔφερνε πρὶν σηκωθοῦμε κονιάκ, αὐγά, γάλα καὶ τσαϊ μὲ ἄφθονη ζάχαρη. Ἐκτὸς αὐτὰ τὸ μεσημέρι καὶ τὸ θρά-

δυ, όταν ἐφώναζε στήν κουζίνα τούς ἐλασίτες νά φάγουν ἀπό ἕνα πιάτο ὄσπρια ἢ ἄλλο μαγειρευμένο κρέας μέ χόρτα, ἐμᾶς μᾶς ἐπρόσφερε πουλερικά, τραχανᾶ, τὶς ντόπιες θαυμάσιες ἐλήές, τυριά καὶ φρούτα πού ἀντήλλασσε μέ στάρι της.

Τὸ θράδου ἤρχοντο ἐλασίτες καὶ ἐκάθηντο στὸ τζάκι ἀρκετὲς ὧρες καὶ ἀργά. "Ἐνα θράδου, θρέθηκε ἕνας νέος ἐλασίτης ἀπὸ τὸ Γαλαξίδι μόνος μαζί μου γιὰ μιὰ στιγμή μέ πολὺ πυρετό.

Ἡ Μομφεράτου καὶ Ζαχαριάδη θὰ εἶχανε κοιμηθῆ στὸ σαλόνι. Ἡ Σκουρλέτου μέ τὴν κόρη της Χρυσούλα συμμαζέυαν τὴν κουζίνα. Πιάσε τὸ μέτωπό μου, μοῦ εἶπε. Εἶμαι πολὺ ἄρρωστος. Θυμᾶμαι τὸ σπίτι μου. Θυμᾶμαι τὴν μάνα μου καὶ τὸν πατέρα μου καὶ τὰ μπορμπούνια κρεμασμένα πάνω ἀπὸ τὸ τζάκι μας. Δὲν τούς ἄκουσα νά μείνω κοντά τους. "Ἐνας μικρὸς πού μᾶς ἀκολουθοῦσε ἀπὸ τὸ Σοῦρπι κοιμότανε μαζί μας μέσα στὸ δωμάτιο. Φαινότανε ἤρεμο παιδί καὶ μᾶς συμπεθοῦσε.

Ἐμείναμε περίπου μιὰ ἐβδομάδα στῶν Σκουρλέτου. Ἡ Χρυσούλα μᾶς εἶχε πλέξει ἐν τῷ μεταξύ μάλλινα σοσόνια. Μᾶς ἔντυσαν μέ πλεκτὰ κομπιναϊζὸν θερμότατα. Ἐξαιρετικῶς ἡ Χρυσούλα θρισκότανε σπίτι της, ἔμενε στήν Ἰτέα σὲ συγγενεῖς γιὰ νά πηγαίνη στὸ σχολεῖο. Ἡ Μομφεράτου ἐδανείσθηκε καὶ μιὰ κουθέρτα. Θὰ τὴν ἐπλήρωνε ἐὰν ἐγύριζέ ποτε ἀπὸ τὴν ὀμηρία.

Εἶμεθα καθ' ὅλα ἔτοιμες καὶ ἀρκετὰ ξεκού-

ραστες, ὅταν ἓνα πρωῖ μᾶς ξεσήκωσαν γιὰ προώθησι. Ἐποχειρετισθήκαμε θερμὰ μὲ τις εὐχές ὄλης τῆς οἰκογενείας γρήγορα νὰ ξανασυναντηθοῦμε. Ἐνεβήκαμε σὲ τρία μουλάρια, πού μᾶς περίμεναν μέσα στὴν αὐλή, μὲ τοὺς ντόπιους ἀγωγιάτες καὶ ἀρχίσαμε νὰ ἀνεβαίνωμε ἀπὸ μονοπάτι τοῦ βουνοῦ, πού ἀρχίζει ἀμέσως ἀπὸ τὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, πρὸς τὴν Ἁγία Εὐφημία. Μὲ δυσκολία ἐκρατιόμουν ἐπάνω στὸ μούλαρι. Τόσο δύσβατο καὶ ἀπότομο ἦταν τὸ βουνό! Γεμᾶτο βραχάκια. Τὰ μουλάρια γλυστροῦσαν, ἐπειδὴ σ' αὐτὰ τὰ μέρη πεταλώνουν τὰ ζῶα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ νησιά, πού συνηθίζουν ἀπὸ πολὺ νὰ σκληραίνουν τὰ νύχια τους καὶ βαδίζουν σταθερώτερα.

Μιά γυναῖκα ἀπὸ τὸ Σερνικάκι μᾶς ἀκολούθησε πεζῆ. Ἐπήγαινε στὴν Ἁγία Εὐφημία, πού ἐώρταζε ἡ μεγάλη ἐκκλησία ἀκριβῶς ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Δὲν ἀργήσαμε νὰ θρεθοῦμε σὲ ὄροπέδιο ἐκτεταμένο μὲ καλλιεργημένους ἀγρούς. Πολλοὶ ἐλασίτες μᾶς προσπερνοῦσαν, ἐτρέποντο πάντοτε πρὸς Βορρᾶν διὰ τὰ σύνορα. Λησμονῶ τί ὥρα ἐφθάσαμε στὴν Ἁγία Εὐφημία. Πάντως πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι.

Τὸ θέαμα ἦταν καταθλιπτικό, παντοῦ ἐρείπια. Ἐπὸ τὰ ὠραῖα πολύχρωμα σπίτια πού συνηθίζονται σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ θαρεινὰ χωριά, οὔτε ἓνα δὲν ὑπῆρχε ὀρθό. Ἐφαίνοντο μόνο τὰ χωρίσματα. Τὰ τζάμια τους μεγάλα καὶ ἐφατναζόμουν τὸ σκόρ-

πισμα τόσων οικογενειῶν. Μόνον ἡ ἐκκλησία καὶ καμμιά ἀποθήκη ὑπῆρχαν καὶ πολλὰ καμιόνια στὴν μεγάλη πλατεῖα μὲ πυρομαχικὰ γεμᾶτα. Ἐπροχωρήσαμε μεταξὺ τῶν ἐρειπίων καὶ ἐπήραμε τὸν δημόσιο δρόμο. Ἐκεῖ ἦσαν δυὸ καμένα αὐτοκίνητα καὶ οἱ ἑλασίτες μᾶς διηγήθηκαν, ὅτι ἐκεῖνοι τὰ ἔκαψαν καὶ οἱ Γερμανοὶ γιὰ ἀντίποινα κατέστρεψαν ὀλόκληρη τὴν Ἁγία Εὐφημία μὲ πετρέλαιο, θάζοντας φωτιά. Αὐτὰ τὰ ἔλεγαν ἀπαθέστατοι, γελῶντες.

Ἔκαμε τσουχτερὸ κρύο καὶ αἰσθανόμεθα παγωμένες ἐπάνω στὰ μουλάρια, ὅσο ἀνεβαίναμε ὑψηλότερα. Δὲν εἶχαμε προχωρήσει περισσότερο ἀπὸ ὥρα ὅπου ἔφθασαν τὰ καμιόνια μὲ τὰ πυρομαχικὰ καὶ ἐπειδὴ ἐπέμεναν οἱ ἀγωγιάτες νὰ γυρῖσουν στὸ χωριὸ τους, μᾶς ἀνέβασαν σὲ ἓνα καμιόνι μὲ τὰ πυρομαχικὰ, κασόνια σιδερένια.

Καθήσαμε κάτω ἀπὸ τὴν κουκούλα καὶ τὰ ζῶα ἐπέστρεψαν στὸ Σερνικάκι. Ἐφοβούμεθα διαρκῶς μὴν τιναχθοῦμε στὸν ἀέρα καὶ τοὺς ἐμποδίζαμε, μὲ τὴν Μομφεράτου μαζί, ὅταν ἐπέμενεαν νὰ καπνίσουν. Περάσαμε ἀρκετὰ χωριά, χαμηλότερα ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ φάνηκε καὶ τὸ Γαλαξίδι ἀπὸ μακριά. Ἐφθάσαμε ἕως τὸ θουνό, πού ἀκριβῶς θρίσκεται ἡ Μπλέσσα ἢ Ἄμυγδαλιά. Ἐπάνω στὴν καμπὴ τῆς δημοσιᾶς κατεθήκαμε ἀναγκαστικῶς ἀπὸ τὸ καμιόνι μὲ δυό, τρεῖς ἑλασίτες φύλακας καὶ ὁδηγούς γιὰ νὰ ἀναρριχηθοῦμε ὄλο ἐκεῖνο τὸ βου-

νὸ καὶ νὰ κατεβοῦμε στὴν ὄπισθεν εὐρισκομένη Μπλέσσα, στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως.

Ἄνεθαίναμε μὲ μεγάλο κόπο καὶ οἱ τρεῖς. Μᾶς ἄφηνε ὁ φύλακὰς μας νὰ καθήσωμε κάθε τόσο νὰ ξεκουραζόμεθα σὲ κανένα βραχάκι. Τὴν Ζαχαριάδη τὴν βοήθοῦσε περισσότερο. Μὲ τὰ γοθᾶκια τῆς ἦτανε πολὺ δύσκολο νὰ προχωρῆ καὶ μετὰ τὶς τριάντα δύο ὄρες δρόμο πού εἶχε κάμει ὡς τὴν Ἀράχωβα. Ἐνῶ ἡ Μομφεράτου μετὰ τὰ Κρῶρα εἶχε ξεκουρασθῆ ἄρκετά. Ὅταν φθάσαμε ἐντελῶς κάτω ἀπὸ τὸ βουνὸ ἤῤραμε διάφορα νερά ἀπὸ ρυάκια καὶ ριχὰ ποταμάκια καὶ ἔπρεπε νὰ πατοῦμε ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα διὰ νὰ μὴ θρέξωμε τὰ πόδια μας.

Τὸ πρῶτο σπίτι πού συναντήσαμε μονόροφο μὲ χαγιάτι, ἦτανε ἐγκατεστημένος ὁ στρατοπεδάρχης Βλαχάβας σὲ δυὸ δωμάτια. Στὸν ἐξώστη συναντήσαμε τὴν Ὀλγα καὶ τὴν Ἑλένη νὰ πλένουν τὶς φανέλλες του. Ἐμπήκαμε στὸ γραφεῖο καὶ καθίσαμε παράμερα σὲ καρέκλες. Ὁ συνοδός μας ἐπλησίασε στὸ γραφεῖο καὶ μᾶς παρέδιδε. Ἐμουρμούρησα ἐκείνη τὴ στιγμή, ὅτι σὰν νὰ παρέδιδε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κάθε φορὰ τίποτε ὑποζύγια. Τοὺς φάνηκε φαίνεται πολὺ ἀστεῖο καὶ γέλασαν.

Ἀμέσως ἔφθασε ἡ εἰδησις μεταξὺ τῶν ὁμήρων καὶ ὅταν ἐξήλθαμε εἶχαν μαζευθῆ ἄρκετοὶ καὶ περίμεναν νὰ ἰδοῦν ποῖοι εἴμεθα οἱ νέοι ἀφιχθέντες. Μόλις μὲ εἶδε ὁ Μπάμπης Ἀλεβιζᾶτος, μὲ δέχθη-

κε με μεγάλο ένθουσιασμό και με έφίλησε σαν να έβλεπε τους δικούς του. Προσπάθησε να πάμε εκεί που ξμειναν στο επάνω μέρος του χωριού πολλοί μαζί, αλλά επήγαμε κατ' ευθείαν στο κέντρον του χωριού, που μās προώριζαν, στο μαγαζι του Θεοδώρου Μανέττα κάτω από το σπίτι του. Στο διπλανό μαγαζι ξμεναν ελασίτες, ήτανε ή τιμητική φρουρά μας! "Όλα τὰ περισσότερα σπίτια όλόγυρα ήτανε έρειπωμένα ή έντελώς γκρεμισμένα.

Είς το μαγαζι ηύραμε την κ. Άγγέλου Κορυζή πολύ έξηνητλημένη και φοβερό θήχα. Τὰ πόδια της τυλιγμένα σε μπαμπάκι, με κουρέλια. "Εφθανε εκεί με την μεγάλη φάλαγγα και εκείνη. Με όλο που δέν έφταίξαμε έμεις, έδειχνε πολύ δυσαρέσκεια που την κατέβασαν μαζί μας από μιὰ καλύτερα τακτοποιησι σε καλό σπίτι κοντά στον συνοικισμό τών περισσότερων όμήρων. Είχε πολύ δίκαιο γιατί το μαγαζι του Μανέττα ήτανε πολύ στραμμένο, με μερικά τσουβάλια άκόμη, μεγάλα ράφια, ντουλάπια στο θάθος άνοικτά, πελώριες κασόνες επάνω στις όποιες εκάθηντο διάφοροι κρατούμενοι. Τέσσαρες Κύπριοι με την γυναίκα του ενός, φαίνεται της άγγλικής ύπηρεσίας, κατάσκοποι. Αυτοί οί ίδιοι ησαν στάς θήβας στην πολιτοφυλακή, όταν εύρέθηκα εκεί και άκουσαν ό,τι είπα από ένα παράθυρο του διαδρόμου.

Άπό το ίδιο θράδυ και όσο έμείναμε στο μαγαζι έκοιμώμεθα και οί τέσσερις στο πάτωμα κα-

τὰ σειρὰ καὶ ἐσκεπαζόμεθα μὲ τὶς ἴδιες κουβέρτες, ὅσες εἶχαμε πλέον. Ἡ κ. Κορυζῆ δὲν ἐκοιμότανε ἀπὸ τὸν θῆχα. Ἡ Μομφεράτου ἐκνευρισμένη, ὅταν εὔρισκε σιγάρα ἐκάπνιζε πολὺ καὶ συνεχῶς. Μὲ τυραννοῦσε πάντοτε τὸ ζήτημα τῆς ἐξόδου νύκτα, μέσα στὶς λάσπες, στὴν παγωνιά καὶ τὸ χιόνι. Κατέβαινα τὴν ξύλινη σκαλίτσα τοῦ ἐξώστου. Ἀπὸ τὸ ἀπότομο ἀδυνατίσμα εἶχα πάθη κάποτε χαλάρωσι στομαχική.

Τὴν δευτέρα ἡμέρα τὸ πρωτὶ μὲ ἐπεσκέφθη ὁ Στρατηγὸς Παπαδήμας καὶ Θεόδωρος Ἀγγελόπουλος καὶ οἱ δυὸ πολὺ τακτικοὶ στὴν ἐμφάνισί τους. Μοῦ ἐφάνηκε τόσο ἀστεῖο νὰ τοὺς δεχθῶ σὲ ἓνα παληομπακάτικο, ἐπάνω σὲ πάγκους, μὲ ἀρκετὴ ἐπισημότητα. Τοὺς ἄφηναν νὰ τριγυρίζουν σὲ ὅλο τὸ χωριὸ ἐλευθέρους. Ἦλθε καὶ ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος μὲ τὸν παπᾶ καὶ μερικοὺς ἄλλους, καὶ μᾶς ἐμοίρασαν ψωμί.

Τὸν Λαμπρόπουλο τὸν ἐφιλοξένησε ὁ παπᾶς καὶ τοῦ ἔκαμαν μεγάλας περιποιήσεις. "Ὅλοι τους οἱ ἀντικαπιταλισταί. Οἱ δεκαοκτῶ ἄλλοι ἦσαν φυλακισμένοι σὲ μιὰ ἀποθήκη καὶ τοὺς ἄφηναν νηστικούς σχεδὸν ἐντελῶς.

Στὸ διάστημα πού ἐμείναμε στὸ μαγαζί, ἀνέβαινα μὲ ἄδεια τῶν ἐλασιτῶν σπίτι τοῦ Μανέττα καὶ μᾶς ἐπρόσφεραν ὅ,τι εἶχανε καλύτερο καὶ ἀπὸ τὸν σπιτικόν τους τραχανᾶ, στὸ οἰκογενεϊκὸ δωμάτιο, μὲ τὸ τζάκι, ὅπου καὶ ἐκοιμοῦντο τὴ νύκτα

καταγῆς. Ἡθέλησαν νὰ μὲ κρατήσουν καὶ ἐμένα ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν μοῦ τὸ ἐπέτρεψαν οἱ φύλακες. Ἡ Μανέττα ἦτανε νέα γυναῖκα, ὁμορφη, πολὺ συμπαθητικὴ μὲ ἀρκετὰ ἀγόρια, — ἕναν, τὸν μικρότερο, πέντε ἐτῶν περίπου. Ὅταν μὲ συνήντησαν οἱ δυὸ μεγαλύτεροι στὰς Ἀθήνας, μοῦ ἀνήγγειλαν ὅτι ἀπέκτησε καὶ ἄλλο μικρό. Ὁ μικρότερος ἦτανε ὁ Θύμιος ἕνας παμπόνηρος, γιατί ὅταν ἔβλεπε ἐλασίτη καὶ τὸν ρωτοῦσε τί εἶναι αὐτός, ἔλεγε:

— Ἐλασίτης. Καὶ οἱ ὄμηροι.

— Σαρανταδιότης ἀπαντοῦσε — τοῦ Ψαρροῦ — ποτὲ δὲν ἐλάθευε. Οἱ Μανέττα γηροκομοῦσαν καὶ τὸν θεῖο τους συνταγματάρχη Παπακωνσταντίνου φανατικὸ Μεταξικό. Καθότανε σὲ μιὰ πολυθρόνα στὸ δωμάτιό του καὶ ἐπῆγα νὰ τοῦ μιλήσω.

Μιὰ ἡμέρα ἐδιάβασαν ὅλα τὰ ὀνόματα ἀπὸ τὴν μεγάλη φάλαγγα, ποὺ ἀπελύοντο καὶ τῆς κ. Κορυζῆ. Τὸν Θ. Ἀγγελόπουλο τὸν ἀφῆκαν ἐλεύθερο ἐπίσης, ἀλλὰ ὄχι τὸν Στρατηγὸ Παπαδήμα καὶ ἀρκετοὺς ἀπὸ τὸν συνοικισμό. Τοὺς δεκαοκτῶ ἀγγλους τοὺς ἔστειλαν ἐκεῖ, ὅπως καὶ ἐμᾶς. Ἔτσι συγκεντρωθήκαμε σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ὅσοι δὲν ἐφύγαμε μὲ τὴν φάλαγγα. Ἐκεῖ ἠῦραμε καὶ τοὺς Ἀντωνιάδη. Εἴμεθα τόσοι, ὥστε δύσκολα ἐχωρούσαμε ἂν καὶ αὐτὸ τὸ δωμάτιο ἦτανε πολὺ μεγάλο — ἦτο ὀλόκληρος ὄροφος — μὲ ἕναν ξύλινο ἐξώστη.

Ἡ Μπλέσσα θρῖσκεται σὲ λεκάνη μὲ γύρω βουνά. Βρέχει πολὺ καὶ ραγδαῖα. Τὰ κεραμίδια ἦσαν

άραιά και ποῦ και ποῦ ραντιζόμεθα. Τὴν ἡμέρα μᾶς ἄφηναν νὰ γυρίζωμε ἐλεύθερες και ἐπισκεφθήκαμε πολλοὺς πρὶν φύγουν. Μετὰ μᾶς περιώρισαν και κατεβαίναμε μόνον στὴν αὐλή. Οἱ Ἕλληνοὶ ἄγγλοι ἦσαν σὰν σκελετοὶ και οἱ περισσότεροὶ ὑπέφεραν ἀπὸ δυσεντερία.

Ἡ Μομφεράτου ἀνέλαθε νὰ τοὺς περιποιηθῆ και βοηθούσαμε νὰ ἐτοιμάζωμε τὸ φαγητό τους, τὸ ὁποῖο ἐψήνετο στὸ τζάκι. Κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς μὲ ἐγνώριζε ἀπὸ τὴν Κηφισσιά, ὅπως εἶπε στὴν Μομφεράτου. Ἦτανε πάντοτε περιποιητικὴ μὲ ὄλους και μιὰ ἡμέρα κατέθηκε νὰ πλύνῃ και τὴν φανέλλα τοῦ καθηγητοῦ Θεοφανοπούλου, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ ἡλικιωμένος και ἄρρωστος, μὲ ὄλο πού ἔβηχε διαρκῶς και εἶχε ἀδυνατίσει ὑπερβολικὰ και ἐκεῖνος.

Μιὰν ἡμέρα, δὲν ξεύρω γιατί, μᾶς ἄλλαξαν σπιτί και ἀνεβήκαμε σὲ ἓνα λόφο σὲ σπιτάκι πού ἔμενε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Βλαχάθα. Πάντοτε μὲ τὴν Μομφεράτου, τὴν Ζαχαριάδη και ἐγώ. Ἐκεῖ ἦσαν και οἱ τρεῖς Κυπραῖοι. Ὁ ὑπασπιστὴς εἶχε και τὴν γυναῖκα του, ὅπως ἔλεγαν και ἔμεναν σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο δωμάτια. Τὸ δικό τους μὲ τζάκι. Ἡ γυναῖκα διαρκῶς ἐργαζότανε, ἐμαγεύρεινε, ἔπλενε, ὅπως ἡ Ὑλγα και ἡ Ἐλένη, και ἐγνώριζοντο, διότι ἀνέθηκαν ἓνα ἀπόγευμα νὰ τὴν ἐπισκεφθοῦν. Ἐμιλήσαμε και ἐμεῖς μαζί τους φιλικὰ. Τὸ ζεῦγος τοῦ ἐπιτελάρχου μᾶς ἐπεριποιεῖτο και μᾶς βοηθοῦσε

ή συναγωνίστρια ζεσταίνουσα νερό διὰ νὰ κάμω-
με τὴν τουαλέττα μας σὲ μιὰ σκάφη ποῦ εἶχε, καὶ
μὲ σαπούνη μάλιστα. Ἄλλὰ φορούσαμε πάντοτε τὰ
ἴδια ἐσώρρουχα καὶ τὸ πλεκτὸ COMBINAISON τῆς
Σκουρλέτου.

Ἐπειδὴ πάντοτε τὰ λοιπὰ ἐσωτερικὰ ἦσαν με-
ταξωτὰ δὲν ἱκανοποιούσαν τὰς ὁρέξεις τῶν ζωῦ-
φίων, ποῦ προτιμοῦν τὸ μαλλὶ καὶ ἀντιπαθοῦν τὸ
μετάξι. Ἔτσι ἐνεφανίζοντο ἐπάνω στὸ ἐπανωφόρι
μου καὶ μάλιστα εἰς τὴν μπορντούρα τῶν λούτρ. Εἶ-
ναι καταπληκτικὸ πῶς συνηθίζει κανεὶς σὲ ὄλα καὶ
κατωρθώσαμε νὰ κοιμηθοῦμε. Λησμονεῖ κανεὶς ὅτι
ὁ κοριὸς ἦτανε ἡ μάλιστα τῶν ζεστῶν μηνῶν ἐκτὸς
ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ εἰς τὰ πλοῖα καὶ ξενοδοχεῖα καὶ
ἀκόμη στὸ ὑπαιθρο σὲ κορμούς δένδρων. Μόλα
ταῦτα ἀρκοῦσε λίγο σουμπλιμὲ διὰ νὰ τοὺς ἐξων-
τῶνῃ κανεὶς καὶ τότε. Ἄλλὰ δὲν ἐγένετο καμμιά
προσπάθεια φαίνεται.

Μιὰ νύκτα παρουσιάσθηκε μπροστά μας μιὰ
ὄπτασία εἰς τὸν ὕπνον μας, ἦτανε σκοτεινὴ καὶ θρο-
χερὴ αὐτὴ ἡ νύκτα καὶ ὅπως ἀνοίξαμε τὰ μάτια
μας ἀναγνωρίσαμε τὴν κ. Ἀδοσίδη μὲ τὴν λευκὴ
τῆς περιβολὴ νοσοκόμου καὶ τὴν BLEU μακρὰ
μπέρτα. Ἦρχετο νὰ συνοδεύσῃ τοὺς δεκαοκτῶ Ἀγ-
γλους οἱ ὅποιοι ἀντηλλάγησαν μὲ αἰχμαλώτους ἐ-
λασιτῶν.

Τοὺς ἐνοσήλευσε ριζικῶς μὲ ἀπολύμανσι, μπά-
νιο καὶ τοὺς ἔντυσε μὲ καινούργιες στολές καὶ ἀρ-

θύλες. Ὁ συνοικισμὸς τὴν πληριφόρησε, πού εὕρισκόμεθα καὶ ἦλθε στὸ σπιτάκι ἐκείνη τὴν ὥρα, νὰ μᾶς ἰδῆ καὶ νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἀρκετὰ τρόφιμα καὶ ρουχισμό. Μᾶς εἶπε, ὅτι θὰ εἰδοποιουῖσε στὴν Ἀμφισσα ὅτι εὕρισκόμεθα στὸ στρατόπεδο τῆς Ἀμυγδαλιᾶς. Μαζί μὲ τοὺς Ἄγγλους ἔφυγαν καὶ οἱ Κύπριοι καὶ τότε ἐμᾶς μᾶς ξανακατέβασαν μὲ ὄλους ὅσους ἔμεναν στὸν συνοικισμό πλέον. Ὁ ὑπασπιστῆς καὶ ἡ γυναῖκα του μᾶς ἐμοιράσθησαν τὰ ἀγαθὰ τῆς κ. Ἀδοσίδη καὶ ἐμεῖς θέβαια τοὺς τὰ ἐδώσαμε ἀναγκαστικῶς.

Ἐκλεψαν καὶ ἀπὸ τὶς ἀρθύλες τῶν Ἄγγλων καὶ πολλὲς εὐρέθησαν παράταιρες, ὅταν τὶς φέρανε στὸ σπιτάκι, πού ἐμέναμε.

Λησμονῶ ὅτι, πρὶν κατεβοῦμε μὲ ὄλους μαζί, ἓνα ἀπόγευμα ἦλθε ὁ Σουηδὸς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἡ γυναῖκα του (ἡ Καραϊσκάκη), ὁ καπετὰν Ὁρέστης μαζί τους. Ὁ ὁποῖος μόλις ἄκουσε Μεταξᾶ, μὲ ἐχαιρέτησε διὰ χειραψίας καὶ μοῦ εἶπε:

—Τί κάνεις κυρία Λέλα! Ἡ Καραϊσκάκη μοῦ εἶπε ὅτι προσπαθοῦν νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν καὶ ἦτανε δυσκολώτατο. Ἐρώτησαν τὸν καπετὰν Ὁρέστη ὡς τί μᾶς κρατοῦν καὶ ἀπήντησε, ὅτι γίνεται συμβούλιο στὸ Γαλαξίδι, γιὰ νὰ μᾶς ἀπολύσουν. Καὶ ἐλπίζει πολὺ, νὰ τὸ κάμουν. Καὶ ἀπῆλθαν. Ἀλλὰ ἐμεῖς πλέον εἶχάμε μιὰ μεγάλη ἐλπίδα, ὅτι θὰ μᾶς ἀφήσουν νὰ φύγωμε.

Αὐτὲς οἱ στιγμὲς δὲν περιγράφονται. Κατεβή-

καμε ἴσως καὶ τὸ ἴδιο θράδου μαζί μὲ τοὺς συνομήρους μας, οἱ ὅποιοι πολὺ ἀλτροῦστικὰ καταχάρηκαν διὰ τὰ νέα μας. Ἰδίως ὁ Ἀλεβιζᾶτος, ὁ ὁποῖος μοῦ ἔδιδε ἀπὸ ὅ,τι τοῦ ἔφερναν πολλοὶ ἀγρόται. Τὰ ἐμοιράζετο μαζί μου.

Μετὰ δυὸ τρεῖς ἡμέρες, νύκτα, μᾶς ἐδιάβασαν τὰ ὀνόματά μας. Καὶ αὐτὸ ἐσήμαινε ἀναχώρηση. Τὴν ἐπαύριον παρουσιάσθηκε ὁ Βλαχάθας καὶ μᾶς ἀνήγγειλε ὅτι εἴμεθα τελείως ἐλεύθεροι, νὰ ἐτοιμασθοῦμε καὶ νὰ περάσωμε ἀπὸ τὴν πολιτοφυλακὴ καὶ μαζί μὲ τὸν καθηγητὴ Θεοφανόπουλο.

Δὲν περιμέναμε οὔτε στιγμή. Ἀμέσως ἐτοιμασθήκαμε ὅπως - ὅπως καὶ ἀφοῦ ἀποχαιρετισθήκαμε μὲ πολλὴ λύπη καὶ ὑποσχέσεις νὰ φροντίσωμε διὰ τοὺς συνομήρους μας, ἀμέσως ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Τὴν Ζαχαριάδη τὴν ἐκράτησαν καὶ ἀρρώστησε σοβαρὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησή μας. Καὶ οἱ Ἀντωνιάδη ἔμειναν ἀπελπισμένοι, ἀλλὰ ἐσώθηκαν καὶ ἐπέστρεψαν. Ὅπως ἐπηγαίναμε στὴν πολιτοφυλακὴ ὁ Θεοφανόπουλος ὠλόλυξε ἀκολουθῶντας, ὅτι μᾶς πηγαῖναν πρὸς ἐκτέλεση καὶ ἐθύμωσα μαζί του, διὰ νὰ παύσῃ νὰ μᾶς χαλᾷ τὴν μεγάλη μας εὐτυχία. Ἐπαυσε καὶ ἀκολούθησε ἕως πού ἐφθάσαμε σιωπηλά.

Ὁ Βλαχάθας μᾶς δέχθηκε στὸ γραφεῖο του καὶ μοῦ ἐζήτησε νὰ τὸν συγχωρήσω. Ὁ Μῆτσος πού ἔδωσε ἓνα σημεῖωμα διὰ τὸ Μούλκι ὅταν θὰ περνούσαμε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὸ ἐπῆρα μὲ τὴν ὑπόσχεση νὰ τὸ

δώσω. Περιμέναμε αρκετή ώρα στο διπλανό δωμάτιο, και ξφθασαν δυο μουλάρια με τον Μανέττα, ο οποίος ητο του Έρυθρου Σταυρού, έως τον δημόσιο δρόμο, κάτω από το Λιθανοχώρι — από την αντίθετον πλευράν της άφίξεώς μας.

Πρὶν φύγωμε περάσαμε ἀπὸ τὸ σπίτι Μανέττα καὶ μᾶς ἐπερίμεναν ὅλη ἡ οἰκογένεια νὰ μᾶς ἀποχαιρετήσουν. Τοὺς εὐχαριστήσαμε θερμότατα γιὰ τὴν φιλοξενίαν τους καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, πού μᾶς ἔδειξαν. Ὁ Θύμιος ἐντονώτερα ἀπὸ ποτὲ μᾶς εἶπε, ὅτι ἦτανε «σαρανταρίτσ» (ψαρός). “Ὅπως ἤμουν ἀνεβασμένη στὸ μουλάρι, ἀπέναντι στὸ μαγαζὶ τοῦ Μανέττα, ἓνας στρατιωτικὸς ἰατρὸς ἐλασιτῶν μοῦ ἔδωσε τέσσερα καρνὲ τοῦ ἡμερολογίου μου.

“Εμεινα μετὸ στόμα ἀνοικτό.

—Ποῦ τὰ θρήκατε αὐτά; τὸν ἐρώτησα.

—Ἀπὸ τὸ σπίτι σας τὰ ἐπήρανε, μοῦ ἀπάντησε. Οἱ ἐλασιῖτες δὲν ἐπήρανε ἀπὸ τὸ σπίτι Κηφισσιᾶς, παρὰ μόνον ἔγγραφα καὶ ὅ,τι γραπτὸ ἠῦραν. “Ὅ,τι ἐληλατήθη ἦτανε ἀπὸ ντόπιους διαφόρους, ὅταν ἐγκατελείφθη τὸ σπίτι ἀπὸ νοσοκομεῖο τῶν συναγωνιστῶν. Βιβλία ἔλειψαν ἀπὸ καλύτερο κόσμον, πού μπαινόθβαινε. Εὐτυχῶς πού εἶχε γυρίσει ὁ Εὐγένιος ἀρχὰς Ἰανουαρίου καὶ ἐκλείδωσε γερὰ καὶ μετὰ μοχλοῦς τὶς πόρτες.

Μόλις ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴν Μπλέσσα ἀκούσαμε κανονιῆς πίσω μας καὶ δὲν ἐξηγήσαμε ποτὲ τί ἦτανε, διὰ νὰ μᾶς τρομάξουν ἢ νὰ μᾶς προπέμψουν.

Ἐντικρύσαμε μετὰ ὀλίγη ὥρα τὸ Λιθανοχώρι — καὶ στὸ δρόμο ἓνα αὐτοκίνητο καὶ ἓνα καμιόνι, πού μᾶς περίμεναν. Ἦταν οἱ Lamber καὶ ὁ νέος Ἀδοσίδης. Ἐχαιρετήσαμε τοὺς Lamber καὶ ἐμείναμε στὸ αὐτοκίνητό τους ἕως ὅτου ἀνεβήκαμε στὸ καμιόνι ἐμπρός, κοντὰ στὸν Ἀδοσίδη. Ὁ καθηγ. Θεοφανόπουλος ξαπλώθηκε στὸ πίσω μέρος.

Πάντοτε μοῦ μένουν ζωντανές ἐκεῖνες οἱ πρῶτες στιγμές, μὲ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας. Αὐτὴ ἡ μεγάλη χαρὰ ἄξιζε γιὰ ὅ,τι ἐτραθήξαμε. Τὸ παραμικρὸ μᾶς ἦτανε μεγάλη ἀπόλαυσις.

Ἡ Μομφεράτου ἐπεινοῦσε πολὺ καὶ ἐζήτησε νὰ φάγη καὶ ἀμέσως ὁ Ἀδοσίδης ἐπρόσφερε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐγγλέζικα, Κορνμπίφ, θούτυρο, τυρί, μπισκόττα καὶ σοκολάτα. Πολλοὶ ἐλασίτες ἔγνεφαν τοῦ Ἀδοσίδη νὰ σταθῆ νὰ τοὺς πάρῃ, ἀλλὰ οὔτε τοὺς πρόσεχε. Ἐφευγε μὲ μεγάλη ταχύτητα πρὸς Ἀμφισσαν.

Κατ' εὐθεΐαν διὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπή. Ὁ Δεσπότης ἔλειπε καὶ μᾶς ἐδέχθησαν συγγενεῖς του. Ἐσιγυρισθήκαμε κάπως καὶ ἐπλυθήκαμε μὲ σωστὴ τουαλέττα, σὲ λουτρό, καὶ μᾶς ἔδωσαν ζεστὸ γάλα. Ἀπὸ ἐκεῖ πάλι μὲ τὸ καμιόνι ἐφύγαμε γιὰ τὴν Λειβαδιᾶ. Ἀπελάμβανα τὴν διαδρομὴ καὶ ἡ Μομφεράτου ἐκάπνιζε μὲ μανία καὶ ἔτρωγε, καὶ μιλοῦσε μὲ τὸν Ἀδοσίδη στὴ γλῶσσα τῆς καὶ αὐτὸ μιά ἀπόλαυσις.

Ἐφθάσαμε, σκοτεινὰ στὴ Λειβαδιᾶ σὲ σταθμὸ

τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἐγκατεστημένον ἐκεῖ διὰ τοὺς Ὀμήρους καὶ περίθαλψίν των καὶ ἐλάμβανε πληροφορίες ἀπὸ τοὺς ἀπελευθερωμένους. Δύο τρεῖς ἀδελφαί, μὲ προϊσταμένη καὶ τὸν νοσοκόμο Νίκον, παρελάμβαναν ἀμέσως τοὺς ὀμήρους καὶ τοὺς ἀπελύμειναν μὲ ἄφθονο D.D.T. μὲ ἓνα φουσερὸ γεμάτο σκόνη. Μᾶς περιέλουσε καὶ ἐμᾶς, ὅπως εἴμεθα ντυμένες μόνον πού ἀνοίξαμε τὰ πανωφόρια μας καὶ πουλόβερ. Αὐτὸ ἤρκεσε διὰ νὰ ἐξοντωθοῦν ριζικὰ τὰ ζωῦφια, κάθε ἴχνος των.

Ἐπεράσαμε μετὰ σὲ μεγάλο δωμάτιο μὲ τζάκι μὲ ἓνα μεγάλο στρογγυλὸ τραπέζι στὴ μέση καὶ ἐδώσαμε τὸ ραπὸρ μας ὅτι ἐγνωρίζαμε καὶ ποῖοι ἔμειναν στὴν Ἀμυγδαλιά. Αἱ ἀδελφαὶ ἦσαν συμπαθέσταται καὶ ἔσπευσαν νὰ προσφέρουν σὲ ἐμαγιὲ κύπελλα τοῦλάχιστο 150 δρ. ἄφθονο τσαΐ ἔκτακτο μὲ γάλα σκόνη, ὅσο ἠθέλαμε καὶ τὰ ἐγέμιζαν διαρκῶς. Ἡ ἐπιθυμία τῆς Μομφεράτου νὰ πιῇ τσαΐ εἶχε γίνει πρὶν φθάσει στὸ σπίτι της. Τὸ ψωμὶ ἦτανε κατάλευκο, βούτυρο, μαρμελάδες κράκερς καὶ αὐγὰ θραστά. Δὲν ἔφθαναν ὅλα αὐτὰ. Φορτωμένος σὰν Ἅγιος Βασίλης ἦλθε μὲ πακέττα κάτω ἀπὸ κάθε ἀμασχάλῃ του ροδοκόκκινος, ὑψηλὸς καὶ παχύς, ὁ διευθυντὴς τοῦ νοσοκομείου, ἐπιτεταγμένου ἀπὸ τοὺς ἄλλους, συνταγματάρχης Βελενστάϊν.

Ξεφορτώθηκε ἐμπρὸς μας, ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο τραπέζι, τὰ πακέττα ὅλα. Καὶ ζαμπὸν ἀκόμη. Ὁ Βαλενστάϊν ἀνῆκε στὸ στρατηγεῖο τῶν Θηβῶν.

Τὸν εὐχαριστήσαμε θερμότατα, ὅπως φαντάζεται κανεῖς. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἀκόμη θυμοῦμαι, ὅτι δὲν αἰσθανόμουν καμμία ντροπὴ νὰ δείχνω τὴ χαρὰ μου, καὶ νὰ μὴ μποροῦμε νὰ σταματήσωμε καὶ νὰ πίνωμε τσάϊ. Στὸ τέλος μόνο ἔμεναν τὰ δύο αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἔφαγα καὶ αὐτὰ χωρὶς νὰ αἰσθανθῶ ἐνόχληση ὅλη τὴν νύκτα.

Εἶχανε τρία τέσσερα κρεβάτια ἀναπαυτικώτατα, μὲ ἐγγλέζικες κουθέρτες ἀρκετὲς καὶ μὲ τὴν φωτιά στὸ τζάκι. Μακρὰ ἀπὸ τὰ θουνά, τὰ κρατητήρια καὶ τοὺς ἀγρίους ἀνθρώπους ποὺ ὠρίζαν καὶ τὴν ζωὴ μας, ἐκάμαμε ἕναν ὕπνο μονοκόμματο ἕως ἀργὰ τὸ πρωτὶ. Ὑπῆρχαν καὶ δωμάτια μὲ νιπτήρες καὶ τρεχούμενο νερὸ τῆς Λεβαδιάς ἀφθονο καὶ ἐπλουθήκαμε ὅπως μπορέσαμε καλύτερα. Πάντοτε ντυμένες. Στὴν τραπεζαρία εἶχα τὴν ἔκπληξι νὰ εὔρω τὴν κ. Κορυζῆ μὲ τὴν κόρη της νοσοκόμο, ἣ ὁποῖα ἔφθασε διὰ νὰ τὴν περιποιηθῆ. Εἶχε ἀρρωστήσει σοβαρὰ καὶ ἔμενε ἐκεῖ διὰ νὰ νοσηλευθῆ. Ἐμιλήσαμε πολὺ καὶ τῆς διηγήθηκα λεπτομέρειες μὲ μεγάλη εὐθυμία.

Σὲ μιὰν ἄκρη τῆς τραπεζαρίας ἐκάθητο ἕνας Ἕλληνας ἀξιωματικός, ὁ ὁποῖος παρακολουθοῦσε μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον τὴν συνομιλία μας. Ὅταν μετὰ τὴν ἀφίξή μου στὰς Ἀθήνας ἔλαβα γράμμα τοῦ Θ. Νικολοῦδη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, μοῦ ἀνέφερε ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς αὐτὸς ἤξευρε πολὺ καλὰ Ἑλληνικὰ καὶ τοὺς ἐπανέλαβε ὅ,τι ἄκουσε καὶ ἐθαύμασε

τὴν εὐθυμία καὶ τὴν ψυχραιμία μου. Ἐκ μέρους Ἄγγλου τὸ ἐθεώρησε πολὺ μεγάλο κομπλιμέντο. Τὸ ἴδιο πρῶτ' κατευχαριστήσαμε τὶς ἀδελφές καὶ τὸν νοσοκόμο Νίκο γιὰ τὴν περίθαλψι καὶ τόσες περιποιήσεις των καὶ ἐφύγαμε μὲ καμιόνι ὄλες μαζί.

Ἦτανε ἡ 29ῃ Ἰανουαρίου καὶ ἐφантаζόμουν ποῦ καὶ πῶς θὰ συναντοῦσα τοὺς δικούς μου σὲ ὀλίγες ὥρες πρὸς τὸ θράδου.

Ἐφθάσαμε τὸ μεσημέρι στὰς Θήβας. Στὸ Μούλκι παρέδωσα τὸ σημεῖωμα τοῦ Μήτσου, τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἐξετέλεσε τὸν Ἀντώνη. Ἡ Μομφεράτου μοῦ ἀνήγειλε ὅτι μᾶς προσεκάλεσε διὰ τὸ μεσημέρι ὁ Βαλενοστάϊν νὰ προγευματίσωμε στὸ στρατηγεῖο αἱ δυὸ μας. Ἐδέχθηκα μὲ δυσκολία διὰ τὴν ἐλλεινὴ κατάστασι ποῦ εἴμεθα, ἀλλὰ ἡ Μομφεράτου ἐπέμενε νὰ πάω μαζί της. Κατεβήκαμε ἀπὸ τὸ καμιόνι καὶ περπατήσαμε ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο ὡς τὸ σπίτι τοῦ ἱερέως Παπαγεωργίου, ὅπου ἡ Μομφεράτου εἶχε ἀφήσει τὴν θέρα της γιὰ ἐνέχυρο, ὅταν ἐπέρασε ἀπὸ τὰς Θήβας. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἐώρταζε καὶ ὁ γυιὸς τους τὰ γενέθλιά του, ποῦ ἦταν φοιτητὴς καὶ μᾶς ἐτρατάρισαν αὐγοκαλάμαρα καὶ ἄλλα σπιτικὰ γλυκά. Δὲν ἐσκεφθήκαμε διόλου ὅτι θὰ ἐκόθασαμε τὴν ὄρεξή μας διὰ τὸ πρόγευμα. Ἐπεινούσαμε διαρκῶς, ὁ ὀργανισμὸς μας εἶχε ἀνάγκη νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς στερήσεις ἐνάμυση μηνός. Τὴν καθωρισμένη ὥρα ἐφθάσαμε στὸ στρατηγεῖο σὲ κεντρικὸ μεγάλο σπίτι καὶ μᾶς ὑπεδέχθη ὁ στρατη-

γός και ὁ ἀγαπητός μας Βαλενστάϊν φιλικώτατα. Ἄν ἐθυμώμουν και ὀλίγα ἀγγλικά τὰ ἐμπέρδευα ἐντελῶς διὰ τὴν ἐμφάνησή μου, ὅταν βρεθήκαμε με-
ταξὺ πολιτισμένου κόσμου.

Τὸ πρόγευμα ἦτανε ὠραιότατο και ἔλαφρὸ και μὲ ὠραῖα φρουῖτα και καλὸ καφέ. Ἡ Μαμφεράτου ἔδιδε ραπόρτο γρήγορα και ψιθυριστά, ὥστε ἀκό-
μη λιγώτερο μποροῦσα νὰ τοὺς παρακολουθήσω. Μᾶς συνώδευσαν ἕως τὴν πόρτα τῆς ἐξόδου και τοὺς εὐχαριστήσαμε. Ἄπο τὰς Θήβας ἐφύγαμε μὲ ἀσθε-
νοφόρο, προηγείτο ὁ Βαλενστάϊν μὲ ἰδιωτικὸ αὐτο-
κίνητο.

Μέσα στὸ ἰδικὸ μας ἦτανε και κάποιος κύριος, ὁ ὁποῖος ἐπέστρεφε και αὐτὸς ἀπὸ ἀλλοῦ ἐλεύθε-
ρος. Μὲ ἐπληροφόρησε ὅτι ἐκεῖ ποῦ ἦτο, κάπου οἱ ἐλασίτες διεσκέδαζαν διαβάζοντας τὸ ἡμερολόγιόν μου και ἔπαιζαν τὰ κομβολόγια τοῦ Παναγίου Τά-
φου, δῶρα τοῦ — Χρυσάνθου — τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀ-
φαιρέσει ἀπὸ τὸ σπίτι Κηφισσιᾶς.

Μόλις ἐφθάσαμε στὰς Ἀθήνας, ὁ Βαλενστάϊν μου εἶπε, ποῦ ἤθελα νὰ μὲ ὀδηγήσουν, νὰ εἰπῶ τοῦ σωφέρ. Ἀνεβήκαμε στὴν Κηφισσιᾶ, ὅπου ἐνόμισα, ὅτι θὰ τοὺς εὔρω. Ἄλλὰ μόλις ἔφθασα ἀντίκρυσσα τὸ σπίτι κατάκλειστο μὲ πεταμένα κρεβάτια στὴν αὐλὴ τῆς ὀπισθεν εἰσόδου. Ἡ Νίκη Πόγγη εὐρέθη-
κε ἀνεβασμένη στὸν τοῖχο νὰ μὲ παρακολουθῆ και μὲ πληροφόρησε, ὅτι ὄλοι ἦσαν στῆς Λουλοῦς, Βα-
λαωρίτου 8.

Ὁ Βαλενστάϊν εἶπε τότε τοῦ σωφῆρ νὰ μὲ ὀδηγήσῃ καὶ τὸν ἀπεχαιρέτησα ἐλπίζουσα ὅτι θὰ τὸν ἔβλεπα στὸ σπίτι μου, ἀλλὰ ὅταν προσπάθησα νὰ μάθω πὺ ἦτανε στὸ Ἀρσάκειον εἶχε φύγει γιὰ τὴν Μακεδονία καὶ δὲν τὸν συνήντησα ποτὲ πλέον.

Στὸ σπίτι, Βαλαωρίτου 8, μὲ περίμεναν ἀνυπομόνως γιατί τοὺς εἶχανε τηλεφωνήσει ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ Πρεσβεία, ὅτι ἐπιστρέφω ἐκεῖνο τὸ βράδυ.

— Ἡ μητέρα σας φθάνει αὔριο τὸ ἀπόγευμα. Τὸ τηλεφώνημα ἦτο τὴν παραμονή. Ἡ Λουλοῦ ἔκαμε ἐνεργείας καὶ ἔγραψε καὶ στὸν Τσῶρτσιλ καὶ στὸν Βασιλέα Γεώργιο τὸν Β'. Πολὺ βοήθησε στὶς ἐνέργειες αὐτὲς καθὼς καὶ στὴν σύνταξη τῶν ἐπιστολῶν ὁ φίλος μας Τόλης Μπαζαῖος, στὸν ὁποῖον ἐγώ, καθὼς καὶ τόσοι ἄλλοι, χρωστοῦμε τὴ ζωὴ μας καὶ δὲν θὰ πάψω νὰ τὸν θυμοῦμαι μὲ εὐγνωμοσύνη.

Μετὰ αὐτὸ τὸ τηλεφώνημα ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ εὐχαριστήσω τὸν πρεσβευτὴ Λίπερ — μου ἀπήντησε εὐγενέστατα, καὶ ἐχαίρετο διὰ τὴν ἀπελευθέρωσή μου, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε τὸ λόγο γιατί τὸν εὐχαριστῶ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε προθεῖ εἰς τίποτε ἐκεῖνος ὁ ἴδιος. Μυστήριον καὶ αὐτὸς καὶ ἡ συνοδεία τοῦ Βαλενστάϊν ἕως τὴν πόρτα μου καὶ αἱ περιποιήσεις τους.

Ἐπίσης εὐχαρίστησα τὴν Μὰκ Λῆ, πὺ ἀπετάθη ἡ Λουλοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνη εὐχαριστήθηκε πολὺ ὅπως καὶ οἱ Ἀγγλοὶ. Αὐτὰ εἶναι τὰ μεγάλα Ἕθνη

μέ τὰ δημοκρατικά τους πολιτεύματα. “Όλοι με Ρωσική πολιτική.

Ἡ χαρὰ ὄλων μας ἦτανε ἀπερίγραφτος, ὅταν μάλιστα με εἶδανε με τόσα κέφια καὶ σὲ καλὴ κατάσταση, πρὶν ἀκόμη σιγουρισθῶ. Ἀλλὰ εἶπα ὅτι εἶχα ἀπολυμανθῆ τελείως καὶ ἀπετελείωσα με ἓνα ἕκτακτον μπάνιο, λούσιμο, δανεικὰ ἐσώρρουχα τοῦλάχιστον γυναικεῖα, διότι ὁ στρατηγὸς Παπαδηῆμος μου ἐνεπιστεύθη, ὅταν ἦλθε νὰ με ἰδῆ ὅτι ἀκόμη μετεχειρίζετο τῆς γυναικός του. Δὲν τοὺς εἶχε μείνει τίποτε.

Ἀρχίσαμε ἀμέσως τὴν διήγηση τῶν περιπετειῶν μας με τὸν Εὐγένιο καὶ με τὴν Λουλοῦ καὶ Νανὰ καὶ αὐτὸ ἐθάσθηξε μῆνας νὰ ὁμιλοῦμε γιὰ τὴν ὁμηρία μας σὲ κάθε ἐπισκέπη καὶ συνάντηση με συνομήρους. Ἐκοιμηθήκαμε εὐτυχεῖς ἐκείνη τὴν πρώτη νύκτα. Ἐγὼ μαζί με τὴν Ντίτα καὶ Ἰωάννα καὶ στὸ διπλανὸ δωμάτιο ὁ Εὐγένιος με τὴν Νανά. Ἡ Λουλοῦ σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο σαλόνια τους με τὴν ὠραιότατη θεράντα. Ἐκεῖ ἐδέχθηκα πλῆθος γνωστοῦ κόσμου, οἱ ὁποῖοι μου ἔδειξαν πολλὴ ἀγάπη καὶ χαρὰ, πὺ ἐσώθηκα. Ὁ πρῶην ἐξάδελφος τῆς Λουλοῦς Γιανναρόπουλος, ὁ ὁποῖος ἦτο σὲ Ἀγγλικὴ ὑπηρεσία, μου ἐπῆρε συνέντευξη καὶ τοῦ ἐξιστόρησα λεπτομερῶς ὅ,τι γράφω δυὸ ἀπογεύματα κατὰ συνέχεια. Ἐπίσης καὶ ἓνας Αὐστραλὸς δημοσιογράφος, πὺ τὸν ἔφερε ἡ Ἑλένη Βλάχου καὶ ὁ Μπασσιᾶς διὰ τὴν Βραδυνή. Τοῦ Γιανναροπούλου

Έκαμε έντύπωση πολύ καλή και στην 'Αγγλία και στην Αίγυπτο. Μετά άπηγορεύθη — πάλιν φαίνεται διά πολιτικούς λόγους, πράγματα που μου ήτανε άκατανόητα, αλλά τώρα τὰ έννωῶ καλλίτερα από τὸ φούντωμα τοῦ κομμουνισμοῦ!

Οἱ ὄρες τοῦ φαγητοῦ ήτανε ἡ μεγαλυτέρα ἀπόλαυση μικρῶν και μεγάλων τῆς οἰκογενείας και καθημερινή έορτή από τὸ πρωῖνό μας με τὰ ὠραιότερα περιεχόμενα τῶν δώρων 'Ερυθροῦ Σταυροῦ. Γκρέτινγκερ και καθενὸς ξεχωριστά, μαρμελάδα, θούτυρα, μπισκόττα, σοκολάτες, καφέ — τὰ μεγάλα κουτιά surprise.

Εἶχε γίνει και ἡ ἀναπροσαρμογή και ἡ ζωή ήτανε πάμφθηνη. Τὸ μεσημέρι ἤρχετο ὀλόκληρη σουπιέρα μακαρόνια στὸ τραπέζι και αὐτὴ ἡ ἀκόρεστος πείνα ὄλων μας ἐβάσθηξε πολὺ καιρό. Στὸ DALLIS, κάτω από τὸ σπίτι, ἡ 'Αθηναϊκὴ ζωὴ ἐξακολουθοῦσε με τὰ μεσημεριανὰ οὐζάκια, σὰν νὰ μὴν εἶχε συμβεῖ τίποτε.

Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι οὐδέποτε αἰσθάνθηκα καλύτερα με τὰ κιλά που ἔχασα και μου ἐπέρασε και κάθε μικρὸς ρευματισμὸς που εἶχα πρίν, από τὸ κλίμα τῆς Κηφισσιᾶς. 'Αλλά ἕνας νευρικὸς κλονισμὸς ἄργησε νὰ μᾶς περάση εἰς ὄλους.

Και μόνον τώρα κατῶρθωσα και ἀπεφάσισα νὰ γράψω τὴν ὀμηρία μου. Σὲ μερικὲς ἡμέρες μου ἐπανῆλθε αὐθόρμητα ὄλη ἡ ἀνάμνηση.

Παρακαλῶ τὸν Θεὸ νὰ εἶναι και ἡ τελευταία περιπέτεια τῆς ζωῆς μου.